

Vysoká škola CEVRO Institut

**KOMUNISTICKÝ EXTREMISMUS
A JEHO NEBEZPEČÍ PRO
DEMOKRACII**

Pavlina Hájková

Diplomová práce

Praha 2013

Vysoká škola CEVRO Institut
Katedra veřejného práva a veřejné správy

KOMUNISTICKÝ EXTREMISMUS A JEHO NEBEZPEČÍ PRO DEMOKRACII

Pavlina Hájková

Studijní program: Veřejná správa
Studijní obor: Veřejná správa
Vedoucí práce: Doc. JUDr. Vojtěch Šimíček, Ph.D.

Diplomová práce

Praha 2013

Prohlášení

Prohlašuji, že jsem svou práci vypracovala samostatně a použila jsem pouze uvedené prameny, literaturu a doplnila je vlastními názory.

Pavlina Hájková

.....

Poděkování

Děkuji panu Doc. JUDr. Vojtěchu Šimíčkoví, Ph.D. za jeho cenné rady, obětavou pomoc a čas, který mi ochotně věnoval.

Motto:

V mnoha referátech se dočítám, že Komunistická strana Čech a Moravy nemá nic společného s předlistopadovou Komunistickou stranou Československa. Soudruzi, to je na pár facek, to už není na diskusi. Když 99 % procent vašich a našich členů jsou bývalými členy Komunistické strany Československa.

Miroslav Štěpán, předseda Komunistické strany Československa

Z příspěvku, který přednesl Miroslav Štěpán na XXXIII. pražské teoreticko-politické konferenci KSČM, konané 3. listopadu 2012

OBSAH:

1. Úvod	17
2. Problematika levicového extremismu	20
2.1 Charakteristika extremismu	20
2.2 Společenská nebezpečnost levicového extremismu	22
2.3 Rozdělení levicového extremismu	24
3. Otázka existence komunistických stran jako součást vyrovnání se s komunistickou minulostí	26
4. Transformace komunistických stran ve vybraných postkomunistických zemích	35
4.1 Pobaltské země – Litva, Lotyšsko, Estonsko	36
4.2 Polsko	40
4.3 Maďarsko	42
4.4 Slovensko	44
4.5 Německo	46
4.6 Bulharsko, Rumunsko	47
4.7 Rusko	50
5. KSČM po roce 1989	56
5.1 Registrace KSČM	60
5.2 Členská základna a voličské preference KSČM	63
5.3 Snahy o změnu názvu KSČM	67
5.4 Znak KSČM jako extremistické strany	69
5.5 KSČM a násilí	71
5.6 KSČM jako součást mezinárodního komunistického hnutí	76
5.7 Snahy o zákaz KSČM	82
6. Zákaz komunistických stran v právních řádech vybraných evropských států	95
6.1 Legislativa a kritéria pro zákaz činnosti politické strany v České republice	95

6.2 Právní úprava zákazu politických stran ve vybraných evropských státech	100
6.2.1 Litva, Lotyšsko, Estonsko	100
6.2.2 Polsko, Maďarsko, Slovensko	100
6.2.3 Německo	101
6.2.4 Bulharsko, Rumunsko	103
6.2.5 Rusko	103
7. Problematika rozpouštění antidemokratických stran v judikatuře ESLP	105
7.1 Kritéria pro rozpuštění politických stran v ESLP	105
7.2 Věc Refah Partisi	110
7.3 Rozsudky týkající se levicového extremismu	112
8. Závěr	117
9. Seznam použitých zdrojů	126

Seznam použitých zkratk:

BIS	Bezpečnostní informační služba
BSP	Bulharská socialistická strana
ČNR	Česká národní rada
ČSFR	Česká a Slovenská Federativní republika
ČSSD	Česká strana sociálně demokratická
ČSSR	Československá socialistická republika
DKP	Komunistická strana Německa
DS	Dělnická strana
EDTE	Estonská demokratická strana práce
ESLP	Evropský soud pro lidská práva
EÚLP	Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod
FDSN	Demokratická fronta národní spásy
FNS	Fronta národní spásy
HZDS	Hnutí za demokratické Slovensko
IMCWP	Mezinárodní setkání komunistických a dělnických stran
IVVM	Institut pro výzkum veřejného mínění
KGB	Výbor státní bezpečnosti
KPB	Komunistická strana bolševiků
KPRF	Komunistická strana Ruské federace
KPL	Komunistická strana Lotyšska
KPP	Komunistická strana Polska
KSČ	Komunistická strana Československa
KSB	Komunistická strana Bulharska
KSČM	Komunistická strana Čech a Moravy
KSČS	Federace Komunistické strany Čech a Moravy
KSS	Komunistická strana Slovenska
KSSS	Komunistická strana Sovětského svazu
LFT	Lotyšská lidová fronta
LKP	Komunistická strana Litvy
LDDP	Litevská demokratická strana práce
LNNK	Lotyšské národní hnutí za nezávislost

LSDP	Litevská sociálně demokratická strana
LSP	Lotyšská socialistická strana
LSDSP	Lotyšská sociálně demokratická dělnická strana
LZPS	Listina základních práv a svobod
MDF	Maďarské demokratické fórum
MKMP	Maďarská komunistická dělnická strana
MLR	Maďarská lidová republika
MSZMP	Maďarská socialistická dělnická strana
MSZP	Maďarská socialistická strana
NATO	Severoatlantická aliance
NDR	Německá demokratické republika
NSS	Nejvyšší správní soud
OF	Občanské fórum
PCR	Komunistická strana Rumunska
PDS	Strana demokratického socialismu
PZPR	Polská sjednocená dělnická strana
RKP	Ruská komunistická strana
RKRP	Ruská komunistická dělnická strana
RSFSR	Ruská federace
SDL´	Strana demokratické levice
SdRP	Sociální demokracie Polské republiky
SdrPol	Zákon o sdružování v politických stranách a politických hnutích
SED	Sjednocená socialistická strana Německa
SMKČ	Svaz mladých komunistů Československa
SNS	Slovenská národní strana
SRN	Spolková republika Německo
SZDSZ	Svaz svobodných demokratů
ÚV KSČM	Ústřední výbor Komunistické strany Čech a Moravy
VPN	Veřejnost proti násilí
VŘSR	Velká říjnová socialistická revoluce
ZKP „P“	Svaz polských komunistů „Proletariát“
ZRS	Sdružení dělníků na Slovensku

Resumé

„Evropou obchází strašidlo – strašidlo komunismu“. První věta Komunistického manifestu. Přestože ji napsali Karel Marx a Bedřich Engels před více než 160 lety, její poselství je stále aktuální. Aktuální, bez Marxovy a Engelsovy ironie. Dokonce dvacet let po pádu komunistických režimů v zemích střední a východní Evropy toto téma neustále nabývá na svém významu. Proto vyvstává otázka, zda je komunistický extremismus i v dnešní době nebezpečím pro demokracii?

Ve své práci se snažím porovnat, jak se jednotlivé evropské státy tzv. východního bloku vyrovnaly s existencí svých komunistických stran. Zda došlo k jejich zákazu, rozpuštění, zda existují v nějaké podobě i nadále či se transformovaly v sociálně demokratické subjekty a jakou roli hrají dnes na politické scéně. Pro srovnání jsem vybrala státy, které patřily do sféry sovětského vlivu (Polsko, Maďarsko, Slovensko, Německo, Bulharsko, Rumunsko) i státy násilně včleněné do sovětského impéria (Litva, Lotyšsko, Estonsko) a nebude chybět ani vývoj v Rusku.

Stěžejní část mé práce bude věnována situaci v České republice a Komunistické straně Čech a Moravy. Jaký byl její vývoj po Listopadu 89, zda navazuje na předlistopadovou KSČ, jak se vyvíjela její členská základna a voličské preference, zda už dříve existovaly snahy o přejmenování KSČM a snahy o její transformaci v sociálně demokratický subjekt. Důležitý je vztah KSČM k násilí, zda se KSČM hlásí k marxismu-leninismu a k poslední větě Marxova a Engelsova Komunistického manifestu:... *„Komunisté pokládají za nedůstojné, aby tajili své názory a úmysly. Prohlašují otevřeně, že jejich cílů lze dosáhnout jen násilným svržením celého dosavadního společenského řádu...“*

Další část mé práce podává přehled o tom, jaké jsou zákonné podmínky pro zákaz či pozastavení činnosti politické strany v České republice. Zároveň zkoumá, zda některý z porovnávaných států má zakotven zákaz antidemokratické strany přímo v ústavě. V poslední kapitole se chci zabývat tím, jak řeší problematiku rozpouštění antidemokratických stran Evropský soud pro lidská práva a zda ESLP vnímá i dnes komunistickou hrozbu za reálnou.

V závěru chci porovnat situaci v zemích tzv. východního bloku s Českou republikou a na základě tohoto srovnání posoudit, zda je obava z levicového extremismu, představovaného KSČM, reálná a opodstatněná.

Summary

“A spectre is haunting Europe – the spectre of communism.” The first sentence of the *Communist Manifesto*. Although it was written by Karl Marx and Friedrich Engels more than 160 years ago, its message is still relevant. Literally, without the irony Marx and Engels intended. Even twenty years after the fall of communist regimes in Central and Eastern Europe, this topic is constantly gaining in importance. Therefore, a question arises whether the communist extremism can still pose a danger to democracy.

This thesis attempts to compare how individual European states of the Eastern bloc managed to cope with the existence of their Communist parties. Whether the parties have been banned or dissolved, whether they still exist in a certain form or have been transformed into social democratic parties, and what role they play in the current political arena. For comparison, I have chosen the states that were under the Soviet influence (Poland, Hungary, Slovakia, Germany, Bulgaria, Romania) and the states that were forcibly incorporated into the Soviet empire (Lithuania, Latvia, Estonia); the development in Russia is also dealt with.

The main part of the thesis discusses the situation in the Czech Republic and in the Communist Party of Bohemia and Moravia (KSČM), i.e. the Party’s development after November 1989, whether it follows in the footsteps of the pre-November Communist Party of Czechoslovakia (KSČ), how its membership structure and voter preference have developed, and whether there were efforts to rename the KSČM and transform it into a social democratic party. What is also important is the relationship of the KSČM to violence, i.e. whether the KSČM professes Marxism-Leninism and the last sentence of Marx and Engels’s *Communist Manifesto*: “*The communists disdain to conceal their views and aims. They openly declare that their ends can be attained only by the forcible overthrow of all existing social conditions.*”

The following part of my thesis gives an overview of the legal requirements for the prohibition or suspension of political parties in the Czech Republic. It also examines whether any of the compared countries have enshrined the prohibition of anti-democratic parties in the Constitution. The last chapter focuses on how the issue of dissolution of antidemocratic parties is seen by the European Court of Human Rights (ECHR) and whether the ECHR views the communist threat as an imminent danger.

The conclusion attempts to compare the situation in the countries of the Eastern bloc with the situation in the Czech Republic, and, based on this comparison, to assess whether the fear of left-wing extremism, posed by the KSČM, is reasonable and justified.

1. Úvod

17. listopad 1989 předznamenal v České republice počátek konce vlády komunistické strany. Přestože se podařilo zlomit její moc a postupně změnit dosavadní totalitární režim v politický systém postavený na demokratických základech, i nadále má komunistická strana nezpochybnitelný vliv na českou společnost. I když byly na začátku 90. let přijaty dva zákony, a to Zákon o době nesvobody v roce 1991 a Zákon o protiprávnosti komunistického režimu v roce 1993, kterými byl tento režim označen za zločinný, nelegitimní a zavrženíhodný, nedošlo v přijatelné míře k vypořádání s totalitní komunistickou minulostí. Následky bohužel naše společnost pocítuje dodnes. Dochází zde k jakémusi schizmatu, na jedné straně stále existuje Komunistická strana Čech a Moravy jako nástupnická organizace zločinecké KSČ, která se tváří, že je demokratickou stranou, myslící na blaho všech lidí. Na druhé straně je to pořád ta samá strana, která se hlásí k ideologii, jejímž konečným cílem bylo vždy zlikvidování demokratického systému a jeho hodnot. Strana, která se hlásí k odkazu marxismu, a tudíž i k násilné revoluční změně společnosti. Strana, která nadále opírá svou politiku o Marxovu tezi, že „svět nelze jen vykládat, ale je nutno jej změnit“.

Celých dvacet let neustávají snahy o zákaz komunistické strany, snahy politiků i prostých občanů, kterým se nelíbí, že komunistický mor neustále otravuje ovzduší společnosti. Stále zůstává nezodpovězenou otázkou, zda je činnost parlamentní KSČM v souladu s Ústavou a zákony České republiky či nikoliv. Přestože si většina lidí na začátku 90. let myslela, že KSČ zanikne přirozenou cestou, opak je pravdou. Svědčí o tom zejména poslední volby do krajských zastupitelstev v roce 2012, které znamenaly zásadní zlom ve vnímání této dle mého názoru antidemokratické strany a umožnily tak komunistům být součástí krajských vládnoucích koalic společně se sociálními demokraty. Proti těmto koalicím začali v řadě krajů aktivně vystupovat studenti, nejprve v Jihočeském kraji, kde protestovali proti tomu, aby resort školství v krajské radě obsadila právě členka KSČM. To je však jen zlomek populace. Zdá se, že ostatním je tato situace lhostejná. Především starší část populace, která se obává o své sociální jistoty, vzpomíná na dobu před listopadem 89 s určitou nostalgií a má pocit, že se tehdy „žilo lépe“. Důvodů, proč se KSČM stále těší voličské přízni, může být nepřeberně mnoho. Jedním z nich může být i fakt, že KSČM je vnímána jako strana, která se

„nezapletla“ do korupčních skandálů. Zdá se, že se KSČM stala běžnou součástí naší demokracie?

Tato práce se pokusí odpovědět na otázku, zda levicový extremismus, představovaný stranami, hlásícími se ke komunistické ideologii, i v dnešní době znamená určité nebezpečí pro demokracii. Jak se s komunistickou minulostí vyrovnala společnost nejen v České republice, ale i v zemích střední a východní Evropy, které byly součástí tzv. východního bloku. Jde o země, které jsou dnes členy Evropské unie a zároveň si různým způsobem prožily období nesvobody a komunistického útlaku i přechodu k demokracii. Zkoumanými zeměmi jsou kromě České republiky též Slovensko, Polsko, Maďarsko, Německo, Rumunsko, Bulharsko a Pobaltské země, kde vývoj probíhal trochu odlišným způsobem, protože na rozdíl od výše uvedených zemí se jednalo o státy násilně včleněné do sovětského impéria, které se tak nedobrovolně staly přímými členy státního celku Svazu sovětských socialistických republik. Pro porovnání se ve své práci okrajově zabývám i vývojem v Rusku.

Moje práce nemá ambice být politologickou studií nebo historickým pojednáním, proto vývoj v bouřlivém období přechodu od totalitarismu k demokracii pojímá velmi stručně. Analýza vybraných států zkoumá, jaký byl další osud jejich komunistických stran, zda byly rozpuštěny či existují v určité podobě nadále nebo došlo k jejich transformaci v sociálně demokratické subjekty. Zda v těchto zemích došlo v období po transformaci ke vzniku jiných politických subjektů, hlásících se ke komunistické ideologii a jakou roli dnes hrají v soutěži politických stran.

Stěžejní část mé práce je věnována situaci v České republice. Jak se vyvíjela situace v KSČM po listopadu 1989, zda uvnitř strany existovaly snahy o změnu názvu strany či snahy změnit ji v sociálně demokratický subjekt. Vzhledem k tomu, že po listopadu 89 si většina obyvatel myslela, že komunistická strana přirozeným způsobem zanikne, zaměřím se v další části své práce na to, jak se vyvíjela členská základna KSČM po listopadu 89 a jaké jsou voličské preference této strany od roku 1990 do současnosti.

Ať už určitá část veřejnosti působení Komunistické strany Čech a Moravy ne plně akceptuje, rozhodující je legálnost tohoto působení, zda nepřekračuje právní rámec demokratického státu. Existují důkazy o tom, že je KSČM extremistickou stranou? Důležitý je především vztah KSČM k násilí, který je neslučitelný s Ústavou České

republiky. I na tyto otázky se ve své práci pokusím odpovědět. Nezanedbatelný je i fakt, že KSČM je nadále hegemonem mezinárodního komunistického hnutí a pravidelně pořádá setkání komunistických stran, kterých se účastní i země s antidemokratickými režimy.

Už od roku 1989 existují snahy o zákaz komunistické strany, které další kapitola uvádí a shrnuje. Poslední z nich se odehrál na půdě parlamentu. V říjnu roku 2008 bylo plénem Senátu přijato usnesení, aby Nejvyšší správní soud rozhodl, zda KSČM porušuje zákon. K tomuto kroku postavit KSČM před nezávislý soud se však Vláda ČR nikdy neodhodlala.

V další kapitole se budu zabývat tím, jaké jsou zákonné podmínky pro zákaz či pozastavení činnosti politické strany v České republice. Podrobněji se chci věnovat několika případům, řešeným v České republice, ze kterých lze vyvodit obecné předpoklady pro rozhodování soudů v této oblasti. V další části této kapitoly chci porovnat jednotlivé články ústav vybraných postkomunistických zemí střední a východní Evropy, týkající se práva na shromažďování. Zajímá mě především to, zda některá z těchto ústav explicitně obsahuje zákaz politické strany a z jakých důvodů.

Poslední kapitola se týká problematiky rozpouštění antidemokratických stran Evropského soudu pro lidská práva. Na základě jakých kritérií a principů přistupuje ESLP k rozpouštění politických stran a jakým způsobem ESLP rozhodoval ve vybraných případech, týkajících se levicového extremismu. Zároveň mě zajímá, zda ESLP vnímá komunistickou hrozbu za reálnou.

V závěru své práce chci srovnat situaci ve vybraných zemích bývalého tzv. východního bloku s Českou republikou, a posoudit, zda je obava z levicového extremismu, představovaného Komunistickou stranou Čech a Moravy reálná a opodstatněná. Na základě analýzy rozhodování ESLP si dovolím hypoteticky naznačit, jakým způsobem by ESLP rozhodoval ve věci KSČM versus Česká republika.

2. Problematika levicového extremismu¹

2.1 Charakteristika extremismu

Pojem extremismus má mnohoznačný význam, lze jej vysvětlovat z hlediska sociologického, politologického, filosofického, právního či kriminologického. Obecně je extremismus chápán jako projev nesnášenlivosti doprovázený agresivním jednáním vůči zjevně odlišným jedincům či skupinám.² Extremismus je postoj, který odmítá jakýkoliv jiný názor, náboženské smýšlení, politické přesvědčení, odlišnosti dané rasovou, národnostní, fyzickou, mentální či sexuální jinakostí, postoj, který rozněcuje nenávist a podporuje násilí. Existuje několik definic extremismu, které se shodují v tom, že jde o výrazné odchýlení se od obecně uznávaných a přijímaných norem. Z politologického hlediska bývá extremismus dělen zejména na politický, náboženský a národnostní. Vzhledem k tématu své práce se budu zabývat pouze prvním z nich.

Politický extremismus se projevuje formou alternativního politického programu, je podporován strukturovanou skupinou, kterou charakterizují výrazné prvky názorové nesnášenlivosti vůči ostatním skupinám a odmítání kompromisního řešení. Projevuje se radikálním až militantním odmítáním stávající politiky daného státu anebo ústavního pořádku, a to i za použití násilí.³ A právě násilí, které se objevuje v programu, postojích a projevech extremistických skupin, ať už jde o politické strany či hnutí, je tím nejdůležitějším faktorem, na základě jehož usilují extremistické skupiny o destrukci stávajícího ústavního systému a o jeho nahrazení antidemokratickými prvky. Otázkou právního posouzení v případě snahy o rozpuštění či pozastavení činnosti takového subjektu zůstává, nakolik výše popsané jednání ohrožuje samotnou podstatu demokratického zřízení.

Každá demokracie je postavena na dodržování právních norem a základních lidských práv a svobod. Přesto ani v demokracii nemůže být zaručena absolutní svoboda všech práv, svoboda není bezbřehá, ale končí tam, kde by začala narušovat práva jiného. Při diskusi o potírání extremismu narážíme na dva názorové proudy. První, liberální, který je prosazován především v USA říká, že zakazovat by se neměla žádná práva neboli svoboda bez hranic. Až pouze v případě, kdy se extremističtí pokusí své

¹ Tato kapitola je převzatá z bakalářské práce autorky: HÁJKOVÁ, Pavlína. *Komunistický svaz mládeže jako příklad politického extremismu. Ústavně-právní aspekty*. Vysoká škola Cevro Institut, 2010.

² CHMELÍK, Jan. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha: Linde, 2001. s. 13.

³ CHMELÍK 2001, s. 8

protidemokratické názory realizovat činem.⁴ Stabilní demokracie jako je v USA se skutečně může bez obav řídit tímto přístupem. Petr Černý v knize „Politický extremismus a právo“ dále uvádí, že čím stabilnější je demokratický systém, tím menší je nebezpečí, že by protidemokratické tendence ve společnosti našly významnější podporu a tím více si tato demokracie může dovolit tolerovat extremistické názory.⁵ Evropa však v průběhu 20. století zaznamenala velký nárůst extremismu a intolerance k odlišným skupinám obyvatel, což ve svých důsledcích vedlo k hrozné 2. světové válce. Na základě těchto zkušeností vychází druhý názorový proud, který tvrdí, že demokracie se musí pohybovat v určitých nenásilných mantinelech. Zároveň musí dbát na dodržování základních práv a svobod a jednotlivé „hlídací“ mechanismy demokracie mít neustále pod kontrolou, protože jinak by demokracie přestala být demokracií a nahradila by ji totalita. Omezování základních práv a svobod ve jménu boje proti „nepřátelům“ demokracie je tedy za jistých okolností nejen legitimní, ale dokonce nezbytné.⁶ Tento postoj spočívá v omezení projevu myšlenek, které v případě provedení poškozují demokratický stát. Jde o přístup preventivní ochrany, kdy hlásání některých myšlenek a názorů je zákonem zakázáno.⁷ Koncept *Streitbare Demokratie*, anglicky *Militant Democracy*, česky přeloženo jako obranyschopná či bránící se demokracie⁸, jak uvádí v článku „Schmittovské kořeny konceptu obranyschopné demokracie“ Tomáš Blažek, byl poprvé použit německým exilovým akademikem Karlem Loewensteinem v roce 1937. Poprvé termín *Streitbare Demokratie* zmínil Spolkový ústavní soud ve svém rozhodnutí z roku 1956, kterým zrušil *Kommunistische Partei Deutschlands*. Odpůrci tohoto konceptu argumentují tím, že rozpuštění politických stran popírá samu podstatu demokracie. Naše historická zkušenost středoevropského státu však říká, že by se politickým stranám jakékoliv násilné chování, jeho schvalování či neodmítání násilí nemělo v demokratické společnosti tolerovat. Vyplývá to jak z příslušných paragrafů trestního zákona, tak z Ústavy České republiky a Listiny základních práv a svobod. A proto můžeme čl. 5 Ústavy České

⁴ ČERNÝ, Petr. *Politický extremismus a právo*. Praha: Eurolux Bohemia, 2005. s. 115.

⁵ ČERNÝ 2005, s. 116.

⁶ BLAŽEK, T. Schmittovské kořeny konceptu obranyschopné demokracie. *Jurisprudence*, 2009. s. 4.

⁷ ČERNÝ 2005, s. 115.

⁸ V angličtině jde o *militant democracy*, v němčině o *streitbare Demokratie*, či *wehrhafte Demokratie*. Český překlad „obranyschopná“ demokracie nejlépe vysvětluje podstatu věci. Demokracie nemá být bojovná či dokonce militantní, nýbrž má být schopna bránit se v případě, pakliže bude ohrožena ve svých základech. Nesmí být naivní a musí obsahovat sebezáchovné mechanismy.

republiky, který zní: „Politický systém je založen na svobodném a dobrovolném vzniku a volné soutěži politických stran respektujících základní demokratické principy a odmítajících násilí jako prostředek k prosazování svých zájmů“⁹, chápat jako „pojistku demokracie“ před extremismem, kterou měli naši ústavodárci na mysli při jeho tvorbě.

2.2 Společenská nebezpečnost levicového extremismu

Extremismus se v literatuře rozlišuje na pravicový a levicový, jehož základ je u obou stejný, a to odmítání principů demokratického právního státu. Levicový extremismus v sobě zahrnuje dvě ideologie, anarchismus a komunismus. Komunismus pak představuje zastřešující pojem, obsahující celou řadu odlišných ideologií, které se odvozují od marxismu, jako leninismus, stalinismus, trockismus, maoismus.¹⁰

Podstatu komunistických myšlenek tvoří učení o „sociálně spravedlivé“ společnosti na základě předpokladu „rovnosti“ lidí a požadavku společného vlastnictví. Myšlenku komunismu ve svém díle rozpracoval Karel Marx. Základem jeho filosofie je a) idea třídního boje a b) násilný přechod od kapitalistické společnosti s „vládnoucí vykořisťovatelskou třídou“ k „sociálně spravedlivé“. Třídní rozdělení je podle Marxe dáno soukromým vlastnictvím výrobních prostředků. Proto jediným způsobem, jak dojít k beztřídní společnosti, je likvidace soukromého vlastnictví jako takového.¹¹ Tuto změnu je podle Marxe a Engelse možné a nutné uskutečnit pouze prostřednictvím revoluce. Stěžejní dílo Karla Marxe a Bedřicha Engelse, Komunistický manifest, který byl vydaný v roce 1848 v Londýně, se stalo návodem, jak provést násilnou (!) revoluci a dosáhnout tak požadované beztřídní společnosti postavené na „spravedlivých“ základech rovnosti mezi lidmi. Komunistický manifest, základní bible světového komunismu, vyzývá k násilné změně formy vlastnictví: *„Charakteristickým rysem komunismu není odstranění vlastnictví vůbec, nýbrž odstranění buržoazního vlastnictví. Avšak moderní buržoazní soukromé vlastnictví je posledním a nejúplnějším výrazem vyrábění a přivlastňování výrobků, které spočívá na třídních protikladech, na vykořisťování jedněch druhými. V tomto smyslu mohou komunisté shrnout svou teorii v jedinou větu: zrušení soukromého vlastnictví.“*¹²

⁹ Ústavní zákon č.1/1993 Sb., Ústava ČR.

¹⁰ CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál, 2007. s. 86.

¹¹ CHARVÁT 2007, s. 95

¹² MARX, Karel - ENGELS, Bedřich. *Komunistický manifest. 1848*. [cit. 2010-03-20]. Dostupné z http://www.sds.cz/docs/prectete/eknihy/mks/km_2.htm.

V závěru Komunistického manifestu je uvedeno: „Komunisté pokládají za nedůstojné, aby tajili své názory a úmysly. Prohlašují otevřeně, že jejich cílů lze dosáhnout jen násilným svržením celého dosavadního společenského řádu“.¹³

Je třeba zdůraznit, že extremismus komunistických hnutí, ať už to jsou konstituované politické strany či občanská sdružení, není možné dokazovat pouhým upozorňováním na to, že tato hnutí adorují revoluční změny. Komunisté se velice často brání floskulami o tom, že revoluce je hybnou silou pokroku. Když Tomáš Alva Edison vynalezl žárovku, byla to přece také „revoluce“. Proto je v postupu proti levicovému extremismu třeba neustále zdůrazňovat, že je v demokratickém uspořádání nepřijatelná revoluce, předpokládající porušování základních lidských práv a svobod či dokonce násilí. Přesně taková revoluce, jakou vytýčil Karel Marx a poprvé tragicky do důsledku provedl Vladimír Iljič Uljanov, zvaný Lenin. Ten ve svém stěžejním díle Stát a revoluce, které se stalo návodem k uskutečnění proletářské revoluce, uvádí: „Marxovo a Engelsovo učení o neodvratitelnosti násilné revoluce se týká buržoazního státu. Tento stát nemůže být nahrazen státem proletářským (diktaturou proletariátu) cestou ‚odumírání‘, ale zpravidla jedině násilnou revolucí.“¹⁴

Lenin ve své knize Stát a revoluce dále cituje Marxovo pojetí třídního boje:… „nepatří mi ani zásluha, že jsem objevil existenci tříd v moderní společnosti, ani zásluha, že jsem objevil jejich vzájemný boj. Buržoazní dějepisci vylíčili dávno přede mnou historický vývoj tohoto boje tříd a buržoazní ekonomové ekonomickou anatomii tříd. Můj přínos spočívá jen v tom, že jsem dokázal: 1. že existence tříd je spjata toliko s určitými historickými vývojovými fázemi výroby, 2. že třídní boj vede nezbytně k diktatuře proletariátu, 3. že sama tato diktatura je jen přechodem ke zrušení všech tříd a k beztřídní společnosti.“ K tomu Lenin doplňuje, že „kdo uznává jenom boj tříd, není ještě marxista, nemusí ještě nezbytně překračovat rámec buržoazního myšlení a buržoazní politiky. Omezovat marxismus na učení o boji tříd znamená oklešťovat marxismus, komolit jej, redukovat jej na to, co je přijatelné pro buržoazii. Marxistou je pouze ten, kdo uznání boje tříd dovádí k uznání diktatury proletariátu.“¹⁵

¹³ MARX, Karel - ENGELS, Bedřich. *Komunistický manifest. 1848.* [cit. 2010-03-20]. Dostupné z http://www.sds.cz/docs/prectete/eknihy/mks/km_2.htm.

¹⁴ LENIN, V. I. *Stát a revoluce.* in LENIN, V.I. *Vybrané spisy ve dvou svazcích.* Díl 2. Praha: Svoboda, 1950. s. 143.

¹⁵ LENIN 1950, s. 151 – 152

Marx i Lenin se ve svém díle otevřeně hlásili k násilí a obhajovali jeho legitimitu, protože bez něho nelze osvobodit lid. Jak uvádí dále Lenin ve svém díle: ... *“onu zvláštní formu moci, která se nazývá diktaturou, tj. moci neopírající se ani o zákon, ani o volby, nýbrž bezprostředně o ozbrojenou moc, té či oné části obyvatel.”*¹⁶

Na základě shora uvedeného lze uvést dílčí závěr, že učení Marxe, Engelse a Lenina o antagonismu jednotlivých společenských tříd je v přímém rozporu s podstatou demokracie. Jde totiž o přijímání násilí jako hybné síly společenského procesu, byť třeba i jen v latentní podobě. To přitom ale tvoří podstatu existence komunistických stran a hnutí, ať už se jedná o parlamentní KSČM nebo mládežnické odnože KSM či Svaz mladých komunistů Československa. Tyto politické subjekty se k marxismu-leninismu hrdě hlásí oficiálními stanovami, programem, svými postoji, články, diskusemi. Pokud by se totiž zřekly slova „komunismus“ ve svém názvu, musely by se tím zříct i marxistického násilí jako součásti komunistické ideologie.

2.3 Rozdělení levicového extremismu

Obecně je cílem levicových extremistů totální osvobození člověka od všech útlaků ze strany společnosti a státu.¹⁷ Ministerstvo vnitra ve své zprávě z roku 1997 uvádí rozdělení levicového extremismu do dvou skupin. Do první skupiny patří levicově extremistické organizace anarchistického typu, označované jako levicoví radikálové, jejichž zástupcem je Československá anarchistická federace. Tyto skupiny hledají ideály v ultramarxistických idejích, především v trockismu a bolševismu.¹⁸ Druhou skupinu tvoří nebolševické strany a skupiny, které se snaží o obnovu totalitního komunistického systému v čele s komunistickou stranou stalinského typu. Současnou situaci chápou jako krizi společnosti. Stále věří, že socialismus v leninskostalinském pojetí je jedinou pokrokovou alternativou společenského vývoje. Jako klasičtí představitelé této skupiny bývají uváděny tyto organizace a sdružení: Komunistický svaz mládeže (KSM), Vlastenecké sdružení antifašistů a Strana československých komunistů.¹⁹

¹⁶ LENIN, V. I. *Spisy* 25, s. 61, cit. dle KUČERA, E.: *Teorie státu a práva I.* 1. a 2. část. Brno: UJEP, 1974. s. 24.

¹⁷ ČERNÝ, Petr. *Politický extremismus a právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. s. 30.

¹⁸ *Zpráva o postupu státních orgánů při postihu trestných činů motivovaných rasismem a xenofobií*. MV ČR, 1997. [cit. 2010-03-14]. Dostupné z <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/extremis/zprava/zprava.html>.

¹⁹ MAREŠOVÁ, Alena. *Kriminologické a právní aspekty extremismu*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999. s. 18.

Pokud chceme posoudit, zda určitá strana, hnutí nebo sdružení, vykazuje prvky levicového extremismu, zaměříme se na znaky, které jsou dle Petra Černého jeho nutnou podmínkou:

1. Požadování principu rovnosti ve všech oblastech života a vyvozování z tohoto základního principu důsledky, které je možné považovat za radikální až extremistické.
2. Sepjetí s podobnými ideologiemi jako je maoismus, stalinismus, marxismus-leninismus, trockismus, anarchismus.
3. Zdůrazňování chyb demokratického státu a požadavek nastolení změněné formy jeho řízení, založené na „rozhodování lidu“, a to např. formou diktatury proletariátu nebo bezvládnou anarchistickou společností.
4. Souhlas s násilím jakožto revoluční formou boje k prosazení vlastní vize společnosti.
5. Zdůrazňovaný „antifašismus“. Za fašisty jsou nicméně označováni všichni, kdo jsou jiného mínění.²⁰

²⁰ ČERNÝ, Petr. *Politický extremismus a právo*. Praha: Eurolex Bohemia, 2005. s. 29.

3. Otázka existence komunistických stran jako součást vyrovnání se s komunistickou minulostí

Komunistická strana Sovětského svazu byla dlouhá desetiletí hegemonem celého sovětského komunistického systému. Výjimečná submisivnost komunistických stran jednotlivých zemí sovětského bloku vyplývala ze způsobů, jaké používala KSSS vůči svým satelitním partnerům. Byla to především forma násilného přinucení a trestání pokusů o samostatnou politiku teroristickými činy, brutálními vojenskými invazemi, únosy politiků, přímými výhrůžkami atd. Byla to politika řízeného strachu, způsob manipulace s veřejností, rozšiřování tajné policie, dohled nad obyvatelstvem, zvrácená justice, popravy, cenzura.

V září 1947 stalinské vedení SSSR přikročilo k dalšímu kroku v procesu sovětizace střední a východní Evropy. Výrazem těchto snah se stal vznik Informačního výboru komunistických a dělnických stran tzv. Informbyro, které mělo fungovat jako koordinační instituce mezinárodního charakteru. V představách sovětského vedení měla být nástrojem přísné centralizace a kontroly nad podřízenými státy.²¹ Sovětská NKVD, později přejmenovaná na KGB měla tak úplný přístup ke všem důležitým informacím ve svých satelitech.

Komunismus, to byl v první řadě systém, v němž měla komunistická strana monopol moci. Všechny země bývalého sovětského bloku měly ve svých ústavách zakotvenu vedoucí úlohu svých komunistických stran ve společnosti. Tím či oním způsobem tak kopírovaly vedoucí úlohu Komunistické strany Sovětského svazu, konstituovanou v čl. 6 Ústavy SSSR. V Ústavě ČSSR z roku 1960 to byl čl. 4, který říkal: „*Vedoucí silou ve společnosti i ve státě je předvoj dělnické třídy, Komunistická strana Československa, dobrovolný bojový svazek nejaktivnějších a nejuvědomělejších občanů z řad dělníků, rolníků a inteligence.*“²²

Vedoucí úloha komunistických stran byla zejména v poválečném období dogmatem, jehož porušení mívalo pro kritiky zmíněných ústavních článků často osudové následky. První nesmělé pokusy toto dogma narušit se objevily teprve po 20. sjezdu KSSS v roce 1956, kdy byl Nikitou Chruščovem poprvé vnitrostranicky

²¹ Kol. *Dějiny evropské civilizace II.* Praha : Paseka, 2002, s. 249.

²² Ústavní zákon č. 100/1960 Sb. ze dne 11. července 1960 Ústava Československé socialistické republiky. [cit. 2013-03-11]. Dostupné z http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1960.html.

pojmenován Stalinův kult osobnosti. Kritika komunistického dogmatismu se začala ubírat dvěma podstatnými směry. První z nich vyhraněně antikomunistický vyústil např. v ozbrojený odpor proti komunismu v Maďarsku v roce 1956. Druhý směr předpokládal, že rigidní komunistický systém je možné reformovat uvnitř stávajících komunistických stran. To nastalo například v Československu koncem 60. let v době Pražského jara. Intelektuální elity, ať už komunistické či nekomunistické, v zemích sovětského bloku či v tzv. svobodných zemích západní Evropy začaly objevovat fatální důsledky komunistického vládnutí. Nezadržitelně vycházela najevo svědectví o masových zločinech, které spáchaly komunistické vlády, o násilných deportacích a popravách v Sovětském svazu, kterým padlo v letech 1930 – 1953 za oběť sedm milionů lidí (kulaků, povolžských Němců, Čečenců, Ingušů a jiných kavkazských národů), o komunistických genocidách masového typu, při nichž například jen na Ukrajině zahynulo šest milionů lidí, o systému pracovních likvidačních táborů Gulag (Glavnoe upravlenie lagerej), kterými podle odhadů amerického historika R. Conquesta prošlo v roce 1948 asi 10 milionů a v roce 1952, těsně před Stalinovou smrtí, téměř 13 milionů lidí.²³

Po postupném pádu komunistických režimů v zemích bývalého sovětského bloku koncem 80. let se pak přirozeně objevila otázka, kdo za komunistické zločiny zodpovídá. Trvalo ještě dalších dvacet let, než se otázka odpovědnosti stala předmětem vnitrostranických debat postižených zemí a až do konce 80. let také trvala paralelní existence názorů, co s komunistickými stranami, pod jejichž vedením k takovým zločinům docházelo, a které zde organizačně zůstaly po pádu komunistických režimů. Protikomunistické radikální stávkové řešení zvolila polská Solidarita, zatímco v samotném Sovětském Svazu sílilo vnitrostranické úsilí o reformaci, které vyústilo v pozdější Perestrojku a Glasnosť.

V řadě států probíhaly diskuse, jak se s komunistickou minulostí vyrovnat, zda by se za minulostí měla udělat tlustá čára i za cenu toho, že tak bude ignorováno hledání spravedlnosti. Měl by se nový politický řád ze všeho nejdříve vypořádat s představiteli starého režimu, místo aby se pustil do úkolů zaměřených na budoucnost? Znamená zpětná spravedlnost ohrožení právního státu a politické stability? Nebo je jednoznačné

²³ BENOIST DE, Alain. Totalitarismus. *Kontexty*. Brno: Centrum pro demokracii a kulturu, 2011, roč. 3., č. 1, s. 25. Viz též APPELBAUM, Anne. *Gulag*. Praha: Beta-Dobrovský, 2004.

skoncování s institucemi a osobami spojovanými s minulým režimem předpokladem úspěšné konsolidace demokracie?

Jedním z rysů „dekomunizace“ v regionu střední a východní Evropy je široké spektrum přístupů a zvolených prostředků jednotlivých zemí. Proces vypořádání se s komunistickou minulostí se obtížně prosazoval v závislosti na konkrétních okolnostech a politickém prostředí v jednotlivých zemích. Je zajímavé, jakým způsobem byly stanoveny časové hranice počátku a konce komunistického režimu. Zatímco v Československu je okamžikem počátku 25. únor 1948, v Rumunsku 6. 3. 1945 a v Bulharsku je to již 9. září 1944. Zcela specifické je Rusko, kde se stanovilo jako datum počátku totality 7. 11. 1917.²⁴

Existuje i druhý rozměr vyrovnání se s komunistickou minulostí. Byl komunismus pouze nepříjemnou mezihrou v historickém vývoji regionu nebo má jeho přes čtyřicet let trvající vláda hlubší kořeny a zanechala dalekosáhlejší dědictví?²⁵

Prezident Václav Havel se ve svém prvním novoročním projevu, který sledoval celý svět, dotkl i komunistické minulosti: *„Mnoho našich občanů zahynulo v padesátých letech ve věznicích, mnozí byli popraveni, tisíce lidských životů bylo zničeno, statisíce talentovaných lidí bylo vypuzeno do zahraničí. Pronásledováni byli ti, kteří za války zachraňovali čest našich národů, ti, kteří se vzepřeli totalitní vládě, i ti, kteří dokázali prostě být sami sebou a myslet svobodně. Na nikoho, kdo za naši dnešní svobodu tak či onak zaplatil, by nemělo být zapomenuto. Nezávislé soudy by měly spravedlivě zvážit případnou vinu těch, kdo jsou za to odpovědni, aby vyšla plná pravda o naší nedávné minulosti najevo.“*²⁶

Tři roky po tomto projevu byl v České republice přijat zákon č. 198/1993 Sb., o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu, ve kterém je jasně deklarováno, že komunistický režim systematicky a trvale porušoval lidská práva, porušoval základní zásady demokratického právního státu, k perzekuci občanů používal všech mocenských nástrojů, popravoval je, vraždil a žalářoval ve věznicích a táborech nucených prací, při vyšetřování a v době žalářování vůči nim používal brutální metody

²⁴ ŠIMÍČEK, Vojtěch. Friedrich Christian Schroeder, Herbert Küpper: Die rechtliche Aufarbeitung der kommunistischen Vergangenheit in Osteuropa, Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften, Frankfurt am Main, 2010. *Právník*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2011, č. 1.

²⁵ RUPNIK, Jacques. Politika vyrovnávání s komunistickou minulostí. In KOPEČEK, Michal. Paměť komunismu v České republice: Zpráva ze symposia. *Soudobé dějiny* 4, roč. 9, 2001, s. 821-826.

²⁶ *Novoroční projev prezidenta ČSSR Václava Havla*. Pražský hrad, 1. ledna 1990. [cit. 2013-03-13]. Dostupné z http://vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=projevy&val=327_projevy.html&typ=HTML.

včetně fyzického a psychického mučení a vystavování nelidským útrapám. Podle § 1, odst. 2 tohoto zákona jsou za spáchané zločiny plně spoluodpovědny ti, kteří komunistický režim prosazovali jako funkcionáři, organizátoři a podněcovatelé v politické i ideologické oblasti. Zákon hovoří o „spoluodpovědnosti“ jednotlivců na dvojí úrovni: o spoluodpovědnosti členů Komunistické strany za způsob vlády v letech 1948 – 1989 a dále o spoluodpovědnosti těch, „kteří komunistický režim aktivně prosazovali“ – v tomto případě za zločiny režimem spáchané.²⁷

Společným rysem všech sledovaných zemí je rovněž formální kontinuita s komunistickým právem. Tato skutečnost vedla např. k výsledku, že o potrestání zločinů komunismu bylo možno uvažovat pouze v případě těch nejzávažnějších provinění, navíc trestných již podle tehdejších zákonů.²⁸

Po roce 1989 se v České republice sice vyšetřilo několik trestních kauz, ve kterých se řešily zločiny komunismu, ale nikdy nebyli potrestáni jeho hlavní strůjci, představitelé komunistické moci, členy ÚV KSČ počínaje a funkcionáři měst a obcí konče. Jedinou výjimkou byl Miroslav Štěpán, tehdejší člen vedení a tajemník KSČ pro Prahu, který byl odsouzen ke dvěma letům vězení za to, že byl odpovědný za násilné potlačení demonstrace 17. listopadu 1989. V ostatních případech šlo většinou o obyčejné lidi - pohraničníky, kteří si svou službu zpravidla nevybírali, jednalo se o vojáky základní služby, kteří byli vystaveni dlouhodobé indoktrinaci ideologií tehdejšího režimu, jednali zpravidla ve velmi vypjaté atmosféře.

Na mezinárodní konferenci Svědomí Evropy a komunismus, která se konala v roce 2008 v Senátu PČR, se k tomuto tématu vyjádřil Miroslav Lehký, náměstek ředitele Ústavu pro studium totalitních režimů: *„V právní praxi při posuzování trestných činů spáchaných v období komunistické totalitní moci není zákon náležitě brán do úvahy. Většina zločinů minulého režimu zůstává nepotrestána... Trestné činy, pokud jejich pachatelé byli vůbec obviněni, byly většinou kvalifikovány jako zneužití pravomoci veřejného činitele, jakoby se jednalo o individuální excesy jednotlivých funkcionářů, ať to byli důstojníci StB, příslušníci československé pohraniční stráže nebo*

²⁷ Nález Ústavního soudu ze dne 21. 12. 1993. Pl.ÚS 19/1993.

²⁸ ŠIMÍČEK 2011.

*jiní funkcionáři komunistického státu. Vypadá to tak, jakoby bylo jinak všechno v pořádku a komunistické Československo bylo právním státem v plném slova smyslu.*²⁹

Na rozdíl od České republiky se v sousedních zemích vyrovnali s komunistickou minulostí po svém. V Německu byli odsouzeni i ti, co pravidla pro střelbu na hranicích tvořili a oproti zpravidla podmíněným trestům pohraničnicků dostali tresty nepodmíněné.³⁰ Bylo též zahájeno několik procesů s vedoucími představiteli NDR, mezi posledními byl odsouzen generální tajemník komunistické strany NDR Egon Krenz k šesti a půl letům odnětí svobody. Nejvíce pozornosti vzbudil proces v Rumunsku, který skončil popravou diktátora Nicolae Ceaușescu a jeho ženy. Soudů nezůstala ušetřena ani široce rozvětvená rodina rumunského diktátora.

V Bulharsku byl souzen bývalý generální tajemník komunistické strany Todor Živkov, který ale zůstal na svobodě. Některá soudní řízení jsou stále otevřená, např. v Polsku, kde byl v září 2008 zahájen proces s Wojciechem Jaruzelským, který byl obžalován z několika trestných činů v souvislosti s vyhlášením výjimečného stavu v Polsku v prosinci roku 1981.³¹

Přestože se podařilo některé zločiny komunismu objasnit a jejich aktéry postavit před spravedlivý soud, je to stále jen malý zlomek zločinů, které se v letech vlády komunistického práva v zemích bývalého východního bloku odehrály.

Tlustou čáru za minulostí udělal Václav Havel ve svém prvním novoročním projevu. Na jednu stranu zdůrazňoval, že zločiny komunismu by měly být potrestány, na druhou stranu volil spíše taktiku postupného „zapomenutí“: *Všichni jsme si totiž na totalitní systém zvykli a přijali ho za nezměnitelný fakt a tím ho vlastně udržovali. Jinými slovy: všichni jsme - byť pochopitelně každý v jiné míře - za chod totalitní mašinerie odpovědni, nikdo nejsme jen její obětí, ale všichni jsme zároveň jejími spolutvůrci.*³²

Podle Václava Havla se každý, kdo žil v komunismu, nějakým způsobem na tomto systému podílel, nějakým způsobem, byť nepřímo, jej podporoval. Nikdo není tak čistý, aby byl bez viny. Slova Václava Havla zněla sice hezky, ale způsobila fatální

²⁹ *Konference Svědomí Evropy*. Praha, 2. – 3. 6. 2008. [cit. 2013-03-13]. Dostupné z <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/konference/sbornik-svedomi-cz.pdf>.

³⁰ KÜHN, Zdeněk. *Zločin a trest*. In: BOBEK M.- MOLEK P.- ŠIMÍČEK V. *Komunistické právo v Československu*. Brno: Masarykova univerzita, 2009, s. 219.

³¹ COURTOIS, Stéphane a kol. *Černá kniha komunismu*. Díl 1. Praha: Paseka, 1999, s. 400.

³² *Novoroční projev prezidenta ČSSR Václava Havla*. Pražský hrad, 1. ledna 1990. [cit. 2013-03-13]. Dostupné z http://vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=projevy&val=327_projevy.html&typ=HTML.

chybu, jejíž důsledky jsou nevyřešeny dodnes. Možná právě zde je odpověď na to, proč je proces dekomunizace v České republice stále nedokončený.

Pro vyrovnání se s totalitní minulostí není nic tak významné a nic tak obtížné, jako přechod k novým hodnotovým kritériím. Ve sféře politické a právní kultury probíhá proces vyrovnání se s minulostí pomaleji a obtížněji, než je tomu u právní úpravy rehabilitací obětí totalitního režimu a např. restitucí odňatého majetku. Mocenský, správní a soudní aparát „starého režimu“ byl budován po dobu, jež vstřebala více než jednu generaci. Bývalí členové komunistické strany představují ještě léta po pádu režimu více než polovinu soudců obecných soudů a – jak známo – dvě třetiny soudu Nejvyššího. Mimořádně závažnou a obtížnou oblastí vyrovnání se s minulostí je prosazení principu právního státu.³³

Česká republika mezi zeměmi bývalého východního bloku byla jedinou, která přijala zákony o restituci majetku zkonfiskovaného režimem po 25. únoru 1948. Zaujala jeden z nejvstřícnějších přístupů a stalo se tak i proto, že téměř v žádném jiném státě komunistický režim nešel v procesu zestátnování a kolektivizace tak daleko, takže v zemích jako Polsko či Maďarsko k tak razantní restituci ani dojít nemuselo. Polsko ponechalo řešení restitucí v rámci běžných civilních žalob, v Rumunsku některé soudy vydávaly zestátněný majetek i bez zvláštní zákonné úpravy, v Bulharsku byly místo vrácení nemovitostí vydávány kompenzační cenné papíry.³⁴

Hned v roce 1991 byl v České republice přijat tzv. velký lustrační zákon č. 451/1991 Sb., omezující vstup do veřejných funkcí bývalým spolupracovníkům Státní bezpečnosti. V Bulharsku se začalo lustrvat až v roce 1997, k zákonnému odsouzení komunistického režimu došlo dokonce až v roce 2000. Rovněž v Polsku byl první lustrační zákon přijat v roce 1997. Podobně v Rumunsku byla teprve v roce 2006 zřízena prezidentská komise za účelem komunistické diktatury.³⁵

V roce 1995 vznikl v České republice Úřad pro dokumentaci a vyšetřování zločinů komunismu, jehož úkolem je nejen vyšetřovat a stíhat, ale též shromažďovat dokumentaci o zločinech v období 1948-1989. Od roku 2007 existuje Ústav pro studium totalitních režimů, který se zabývá obdobím komunistické totalitní moci, zkoumá

³³ KLOKOČKA, Vladimír. Přechod k novému systému hodnot. In *Vyrovnání se s komunistickou minulostí ve státech střední Evropy*. Sborník z Konference středoevropských ústavních soudů. Praha: Linde, 2003, s. 9.

³⁴ ŠIMÍČEK 2011.

³⁵ ŠIMÍČEK 2011.

antidemokratickou a zločinnou činnost orgánů státu, zejména jeho bezpečnostních složek, a zločinnou činnost Komunistické strany Československa, jakož i dalších organizací založených na její ideologii.

Důležitým právním a politickým aktem na mezinárodním poli se stala Rezoluce o nutnosti mezinárodního odsouzení zločinů totalitních komunistických režimů, schválená Parlamentním shromážděním Rady Evropy v lednu roku 2006. V preambuli této rezoluce je uvedeno:

„Totalitní komunistické režimy, které panovaly ve střední a východní Evropě v minulém století a které jsou dosud v několika zemích světa stále u moci, se bez výjimky vyznačovaly masivním porušováním lidských práv.

Parlamentní shromáždění důrazně odsuzuje porušování lidských práv a vyzývá všechny komunistické a post-komunistické strany v členských státech Rady Evropy, pokud to dosud neučinily, aby přehodnotily historii komunismu a svou vlastní minulost, aby se jasně distancovaly od zločinů spáchaných totalitními komunistickými režimy a aby tyto režimy odsoudily bez jakékoli nejednoznačnosti.“³⁶

Senát České republiky se rozhodl vyjádřit předkladatelům podporu, 25. ledna 2006 byl text rezoluce plénem Senátu jednomyslně přijat, pro se vyslovilo 68 senátorů, nikdo nebyl proti, pouze dva komunističtí senátoři Vlastimil Balín a Eduard Matykiewicz projevíli odvahu alespoň tím, že se zdrželi hlasování.³⁷

V ten samý den byla rezoluce schválena ve Štrasburku. Na zasedání naopak nebyl přijat návrh, který vyzýval Výbor ministrů Rady Evropy k založení komise, která by byla pověřena úkolem shromáždit a posoudit informace a legislativu týkající se porušování lidských práv za různých totalitárních komunistických režimů a která by na základě těchto dokumentů vyzvala k mezinárodnímu odsouzení zločinů totalitních komunistických režimů.

Komunistické a socialistické strany vyvolaly před hlasováním ve Štrasburku až hysterickou kampaň se sloganem, že jde o „nový mccarthyismus“ v Evropě. V Bruselu se shromáždili zástupci komunistických a dělnických stran z celé Evropy, nechyběla ani KSČM, a protestovali, že rezoluce je základem antikomunistického

³⁶ Návrh rezoluce Parlamentního shromáždění Rady Evropy „Potřeba mezinárodního odsouzení zločinů totalitních komunistických režimů“. [cit. 2013-03-12]. Dostupné z <http://www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/35928/30388>.

³⁷ 8. schůze Senátu PČR v 5. funkčním období, 188. hlasování, 25.01.2006 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/hlasy?G=5777&O=5>.

pronásledování v celé Evropě. Jan Fermon, představitel Mezinárodního sdružení demokratických právníků poukázal na to, že je v rezoluci obsažený požadavek, aby se komunistické strany vzdaly své ideologické podstaty, a zdůraznil, že rezoluce je základem pro zakazování komunistických stran a organizací v EU. Jako příklad uvedl Komunistický svaz mládeže v České republice.³⁸

Vedení KSČM dokument odmítlo jako celek a přijalo prohlášení, v němž stojí, že autoři návrhu se nesnaží o dosažení historické pravdy, nýbrž o politický soud nad dějinami a o stavění ideologie komunismu a fašismu, obětí a zločinců, osvoboditelů a dobyvatelů na stejnou rovinu.³⁹

Během projednávání rezoluce na půdě Parlamentního shromáždění Rady Evropy vystoupila i poslankyně PSP za KSČM Kateřina Konečná, která zdůraznila, že rezoluce usiluje o postavení komunistických režimů na stejnou úroveň s nacismem. Toto srovnání představuje podle Kateřiny Konečné silné zkreslení dějin.⁴⁰

Tehdejší místopředsedkyně Poslanecké sněmovny Miroslava Němcová k tomu uvedla: „*Dnes jsou nemyslitelné nacistické strany, ale komunistické jsou stále pro mnoho lidí přijatelné. Proto je třeba stále připomínat, co komunismus přinesl lidstvu, jaká zvěrstva napáchal.*“⁴¹

Nejde však o pronásledování, ale o neustálé připomínání toho, že zločiny komunismu musí být odsouzeny stejně, jako byly v Evropě odsouzeny zločiny fašismu.

V textu Parlamentního shromáždění se dále hovoří, že v některých zemích jsou komunistické strany povolené a aktivně působí, a i přesto, že se nedistancovaly od zločinů spáchaných totalitními komunistickými režimy v minulosti.

Je skutečně vyrovnání se s komunistickou minulostí záležitostí existence komunistických stran? Ukazuje se, že napadení existence komunistických stran je mnohem obtížnější než odsouzení komunismu jako zločinné ideologie.

V Čechách byla komunistická strana odsouzena zákonem o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu, kde v § 2 odst. 2 stojí: „*Komunistická*

³⁸ GONDA, Radim. *V Bruselu proti antikomunismu*. KSM, 2006 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z <http://www.ksm.cz/ze-zahranici/v-bruselu-proti-antikomunismu.html>.

³⁹ DRDA, Adam. *Poprask kolem rezoluce odsuzující komunismus*. BBC Czech.com [cit. 2013-03-12]. Dostupné z http://www.bbc.co.uk/czech/domesticnews/story/2006/01/060126_cz_communism_pckg.shtml.

⁴⁰ Konečná: "Deklarace je nebezpečným pokusem o přepsání dějin". *Britské listy*, 2006 [cit. 2013-03-12]. Dostupné z <http://blisty.cz/art/26749.html>.

⁴¹ DRDA, Adam. *Poprask kolem rezoluce odsuzující komunismus*. BBC Czech.com .

*strana Československa byla organizací zločinnou a zavrženíhodnou obdobně jako další organizace založené na její ideologii, které ve své činnosti směřovaly k potlačování lidských práv a demokratického systému.*⁴²

Právě tak protiprávnost Komunistické strany Československa vyjadřuje i ústavní zákon č. 496/ 1990 Sb. ze dne 16. listopadu 1990 o navrácení majetku Komunistické strany Československa lidu České a Slovenské Federativní Republiky.

Tyto zákony se nikterak nezabývají otázkou následovnictví KSČM, která tento režim s jeho ideologií používá k udržení své moci. Tím nastává jakýsi stav společenské schizofrenie. Na jedné straně existuje zákon, který komunistickou ideologii odsuzuje, na straně druhé společnost a její politické elity nejsou schopny vyrovnat se zákonným způsobem s existencí strany, která se k tomuto režimu otevřeně hlásí. To má neobyčejně vážné důsledky pro demokracii. Tato schizofrenie je přímým ohrožením demokracie. Jestliže totiž není respektováno právo tak pregnantním způsobem, jako je porušení zákona č. 198/1993 Sb. o protiprávnosti komunistického režimu, vzbuzuje to ovzduší právního nihilismu, vedoucí ke všem amorálním projevům, které v dnešní společnosti vidíme.

⁴² Zákon č. 198/1993 Sb. o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu.

Kapitola 4. Transformace komunistických stran ve vybraných postkomunistických zemích

Rozpad komunistického bloku, zemí, které byly až do roku 1989 pod sovětským přímým vlivem, a vlastního Sovětského svazu znamenal nástup nové postkomunistické éry, charakteristické vznikem nezávislých nástupnických států a zároveň nastartováním více či méně intenzivních transformačních a demokratizačních procesů. Ty jsou přičítány rychlé snaze vymanit se ze závislosti na SSSR a přiblížit se „Západu“ nejen odmítnutím komunistické ideologie, ale také obnovením stranické plurality namísto „vlády jedné strany“, což byly právě komunistické strany.⁴³

V některých zemích bývalého východního bloku byly hned v počátku komunistické strany zrušeny (Lotyšsko, Estonsko, Rumunsko), někde se vydaly cestou reformu a transformovaly se v sociálně demokratické strany (Litva, Polsko, Maďarsko, Bulharsko, Německo, Slovensko), jinde existují tzv. nástupnické strany, které mají původ v bývalé komunistické straně, ale odlišují se především vlivem, který ve společnosti mají (Rusko). V některých postkomunistických zemích se po roce 1989 objevily strany, které se sice hlásí k idejím revolučního socialismu, ovšem chybí jim bezprostřední následnost s původní komunistickou stranou.

Země, na které zaměřuji svou pozornost v této kapitole, jsou dnes součástí Evropské unie. Pro svou analýzu jsem je vybrala z toho důvodu, protože pro vyrovnání se s komunistické minulostí mají podobnou historickou zkušenost a podobné demokratické způsoby řešení. Tyto země byly buď součástí Svazu sovětských socialistických republik jako Litva, Lotyšsko a Estonsko, které se staly svazovými republikami SSSR po násilném připojení v roce 1940. Anebo ostatní země, tj. Polsko, Maďarsko, Československo, východní Německo, Rumunsko a Bulharsko, byly tzv. lidově-demokratickými republikami, měly sice svou formální nezávislost, ale politicky byly řízené Sovětským svazem. Tyto země se z rozhodnutí velmocí antihitlerovské koalice po 2. světové válce v roce 1945 dostaly do sféry vlivu SSSR. Sovětská diplomacie však začala budovat své pozice ve střední a východní Evropě už v průběhu války. Na mírové konferenci v Jaltě v únoru 1945 Stalin požadoval, aby se v zemích tzv. osvobozených Rudou armádou nedostávaly k moci režimy protisovětské. Roosevelt

⁴³ HOLZER, Jan (ed.). *Komunistické strany v postsovětských stranicko-politických soustavách*. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 17-18.

a dokonce i Churchill s tímto požadavkem bohužel souhlasili.⁴⁴ V Evropě se tak začal formovat sovětský blok, označovaný jako „lidově – demokratický“ a později tzv. socialistický. Systém, který tyto země zaváděly, buď sovětský vzor přesně kopíroval nebo ho měl před očima jako cíl, ke kterému chtěl dospět. Na základě spojeneckých smluv se do roku 1949 sovětský blok plně konstituoval. Jeho organizovanou platformou se stalo tzv. „Informační byro komunistických a dělnických stran“ a v roce 1949 „Rada vzájemné hospodářské pomoci“. Na základě toho také došlo k postupnému omezování vztahů zemí východního bloku k západním zemím a jejich hospodářská, politická a kulturní orientace se plně zaměřila jen na Sovětský svaz.⁴⁵

Tato kapitola si rozhodně neklade za cíl být historickým pojednáním ani politologickou studií o vývoji politických systémů v období přerodu postkomunistických zemí v demokratické systémy. Vzhledem k tématu mé práce, kterým zůstává „posouzení komunistického extremismu a jeho nebezpečí pro demokracii se zaměřením na země bývalého východního bloku“, se v této kapitole budu zabývat především tím, jaký byl po roce 1989 další osud komunistických stran ve vybraných postkomunistických zemích. Zda byly zakázány, či se transformovaly v sociálně demokratické strany nebo zda existují subjekty, které se považují za tzv. „nástupnické komunistické strany“ a jakou úlohu takové strany hrají v současné demokratické soutěži politických stran, např. zda hrají klíčovou roli či jde jen o marginální subjekty na politické scéně. Jako metodologický postup pro zkoumání role současných komunistických stran nebo jejich přejmenovaných následnic v zemích bývalého východního bloku užiji metodu srovnávací analýzy. Jedná se totiž o země, které se potýkaly s podobnými problémy, měly podobné výchozí podmínky a směřovaly ke stejnému cíli – obnově demokracie.

4.1 Pobaltské země – Litva, Lotyšsko, Estonsko

Pobaltské státy spojuje podobná historie, ale i poměrně rychlé vymanění se ze sféry sovětského vlivu po roce 1989, stabilizace země i ekonomický růst. Vzhledem ke své poloze byly tyto tři státy v průběhu dějin vždy ve středu zájmu velkých sousedních států, ať už Rusů, Švédů, Němců nebo Poláků. Konec jejich samostatnosti ve 20. století

⁴⁴ MOULIS, Vladislav – VALENTA, Jiří - VYKOUKAL, Jiří. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944-1989*. Ostrava: Amosium servis, 1991, s. 12.

⁴⁵ tamtéž

představoval tzv. „pakt Molotov-Ribentrop“ o rozdělení vlivu v pobaltských státech, který byl podepsán představiteli Německa a Sovětského svazu 23. října 1939.

Litva, Lotyšsko a Estonsko byly na základě toho anektovány Sovětským svazem v červnu 1940. V červenci téhož roku byla vyhlášena Litevská SSSR, Lotyšská SSSR a Estonská SSSR, které se staly dle sovětské ústavy součástí tehdejšího Svazu sovětských socialistických republik. Během probíhající násilné okupace byly tisíce lidí z Pobaltí přemístěny do pracovních táborů na Sibiř. Naprostá většina z nich transport nebo následný pobyt nepřežila. Země byly násilně osidlovány etnickými Rusy, což mělo urychlit jejich sovětizaci a rusifikaci. Následkem toho tvoří dnes Rusové v Pobaltí druhou nejpočetnější národnostní skupinu. Tak v Lotyšsku žije 28% Rusů, v Estonsku 25,6%, pouze Litva zůstala ruského boomeru poněkud ušetřená, ruská menšina zde tvoří pouhých 5,8% celkového obyvatelstva.⁴⁶

Jako „Zpívající revoluce“ se označuje postupný nenásilný politický převrat v Estonsku, Lotyšsku a Litvě v letech 1987-1990, který vedl k obnovení původní suverenity těchto tří států.⁴⁷

Litevská SSR zanikla 11. března 1990, kdy její „Nejvyšší sovět“ vyhlásil nezávislost na SSSR. Litevský politický systém se začal formovat již na konci 80. let 20. století, kdy se postupně vytvářel prostor pro svobodnou soutěž politických subjektů, nezávislých na komunistické straně. Komunistická strana Litvy (LKP) se již v průběhu 80. let pokoušela o nastartování opatrných reforem.⁴⁸

Vedle komunistické strany Litvy působilo od roku 1988 Litevské hnutí Sajūdis, ve kterém byli kromě občanských aktivistů z řad inteligence zastoupeni také reformně orientovaní komunisté, kteří postupně získávali převahu a prosazovali myšlenku národního obrození Litvy. V březnových volbách roku 1989 do Nejvyššího sovětu SSSR Sajūdis předstihl komunistickou stranu. Jeho lídr Vytautas Landsbergis se stal předsedou Nejvyšší rady a plnil funkci hlavy státu. Dne 11. března 1990 vyhlásil zákonodárny sbor plnou nezávislost země. V důsledku tohoto kroku vyslalo sovětské ministerstvo vnitra na Litvu jednotky speciálního určení OMON. Příslušníkům těchto jednotek se však nepodařilo dobýt parlament a Moskva byla posléze nucena smlouvou

⁴⁶ Zdroj: www.businessinfo.cz. [cit. 2013-03-01]. Dostupné z <http://www.businessinfo.cz/>.

⁴⁷ *Zpívající revoluce*. [www.wikipedia.cz](http://cs.wikipedia.org/wiki/Zp%C3%ADvaj%C3%ADc%C3%AD_revoluce). [cit. 2013-03-01]. Dostupné z http://cs.wikipedia.org/wiki/Zp%C3%ADvaj%C3%ADc%C3%AD_revoluce.

⁴⁸ HOLZER 2000, s. 26.

z 29. 7. 1991 uznat litevskou nezávislost na SSSR. Zároveň byla obnovena platnost části ústavy z května 1938. Tímto aktem byla demonstrována kontinuita vývoje litevské státnosti a odmítnuto někdejší násilné včlenění Litvy do SSSR.⁴⁹ V prosinci roku 1990 byla ustanovena Litevská demokratická strana práce (LDDP), která vznikla transformací reformního křídla Komunistické strany Litvy. Dosavadní název LKP opustila, ale s původní komunistickou stranou si zachovala právní kontinuitu.

V roce 1992 byla v parlamentních volbách nejúspěšnější postkomunistická Litevská demokratická strana práce, která získala 42,61%. V roce 1996 její vliv značně klesl, získala pouze 10,1%. Příčinou značného poklesu voličských preferencí mohl být vznik tzv. „Vlasteneckého svazu“, což byla konzervativní strana na bázi bývalého demokratického hnutí Sajūdis, která vyhrála parlamentní volby v roce 1996 a vytvořila vládu s křesťanskými demokraty.

V parlamentních volbách v roce 2000 získala LDDP 14 křesel, což je o dvě více než v předchozích volbách. V únoru 2001 se LDDP sloučila s Litevskou sociálně demokratickou stranou (LSDP), která v posledních volbách v roce 2012 získala nejvíce křesel a vytvořila tak společně se Stranou práce a stranou Právo a spravedlnost vládu levého středu.⁵⁰ Původní Komunistická strana Litvy zanikla v roce 1990.

V Lotyšsku se pod vlivem úspěšných revolucí v zemích střední a východní Evropy ze začátku 90. let začaly diferencovat politické síly. Kromě stávající Komunistické strany Lotyšska (KPL), která byla díky složení obyvatelstva pevně v rukou neostalinistů⁵¹, vznikala koncem 80. let hnutí k podpoře národnostních zájmů Lotyšů, např. hnutí Helsinky 86', dále Lotyšské národní hnutí za nezávislost (LNNK), které sdružovalo radikální příznivce nezávislosti a Lotyšská lidová fronta (LTF), na jejímž založení se podíleli i proreformně orientovaní komunisté. LTF rostla velmi rychle a na konci roku 1988 bylo zřejmé, že se může stát vedoucí silou v rodícím se pluralitním politickém systému. Ve volbách do Nejvyššího sovětu v březnu 1990 došlo k porážce rozkládající se komunistické strany, v níž již fungovala lotyšská a ruská

⁴⁹ DANČÁK, Břetislav. *Republika Litva*. In FIALA, Petr – HOLZER, Jan – STRMISKA, Maxmilián. *Politické strany ve střední a východní Evropě*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 192.

⁵⁰ *Litva: vnitropolitická charakteristika*. BusinessInfo.cz. [cit. 2013-03-01]. Dostupné z <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/litva-vnitropoliticka-charakteristika-17533.html>.

⁵¹ V roce 1989 tvořili Rusové se svými 34% druhou nejpočetnější národnostní skupinu obyvatelstva Lotyšska.

frakce, a vítězství LTF (přes 68% hlasů). V březnu 1991 se konalo referendum o nezávislosti země, 73,7% obyvatel se vyslovilo pro lotyšskou samostatnost.⁵²

Po nepodařeném moskevském puči v srpnu 1991 získalo Lotyšsko opět nezávislost. V rámci vyhlášení a nabytí nezávislosti byla Komunistická strana Lotyšska zakázána. Určitou organizační kontinuitu s původní KPL vykazovaly pouze subjekty, které se od ní odštěpily ještě před jejím zákazem. Jednalo se o Lotyšskou socialistickou stranu (LSP), navazující na stranu Rovných práv, která byla založená po zákazu KPL. Jejímiž členy byli pouze etničtí Rusové, hájící zájmy ruské menšiny. Podobně i Lotyšská sociálně demokratická strana (LSDP), která vznikla z lotyšské frakce KPL, později splynula s Lotyšskou sociálně demokratickou dělnickou stranou (LSDSP), která se profiluje jako umírněná sociálně demokratická strana.

Lotyšská socialistická strana získala v roce 1993 v parlamentních volbách 5,8%, ve volbách v roce 1995 zaznamenala podobný výsledek, pouhých 5,6%, později už nekandidovala. Jejím cílem je budování společenského systému dle marxistické teorie a obhajoba sociálních a politických zájmů dělnické třídy.⁵³ Přestože jde o marginální stranu na lotyšské politické scéně, pravidelně se účastní mezinárodních setkání dělnických a komunistických stran, svým dopisem např. protestovala proti rozpuštění Komunistického svazu mládeže České republiky v roce 2007. Předseda LSP Alfred Rubiks ve svém dopise z ledna 2007 uvedl:

„My se díváme na tento krok vlády České republiky jako na zákaz komunistické myšlenky, protože uznávání marxismu ve věci zrušení soukromého vlastnictví, jako základu vykořisťování, nemůže být hodnoceno jako trestný čin. Socialistická strana Lotyšska pracuje v podmínkách, kdy je Komunistická strana Lotyšska již 16 let zakázána, kdy je bývalým aktivním členům komunistické strany Lotyšska zakázáno kandidovat ve volbách na jakékoliv úrovni. Je to velmi nebezpečný jev! Je nebezpečný pro svět a demokracii, pro svobodné rozvíjení osobnosti, zejména mládeže. Socialistická strana Lotyšska rozhodně protestuje proti krokům českého státu, ve kterých spatřuje nejen porušování práv a svobod člověka, ale i shovívavost k obrození fašismu v Evropě.“⁵⁴

⁵² DANČÁK 2002, s. 208.

⁵³ POSPÍŠIL, Ivo. *Republika Lotyšsko*. In FIALA, Petr – HOLZER, Jan – STRMISKA, Maxmilián. *Politické strany ve střední a východní Evropě*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 210 – 211.

⁵⁴ *Prohlášení socialistické strany Lotyšska*. KSM, 2007. [cit. 2013-03-02]. Dostupné z <http://www.ksm.cz/ze-zahranici/prohlaseni-socialisticke-strany-lotysska.html>.

Vývoj v Estonsku, nejmenší a nejsevernější z Pobaltských zemí, byl obdobný. V březnu 1991 vyhlásila Nejvyšší rada hlasování o nezávislosti, v němž se 77,8% voličů vyjádřilo pro nezávislost země. Tu získalo Estonsko 20. srpna 1991, přičemž právně navázalo na předválečnou Estonskou republiku s kategorickým odmítnutím všeho, co bylo jakkoli spojeno s obdobím sovětské dominance. V srpnu 1991 došlo také k zákazu Estonské komunistické strany. Již v červnu 1991 ale vznikla Nezávislá komunistická strana Estonska, která se účastnila voleb v roce 1992 jako tzv. Levá alternativa a získala 1,6% hlasů. V listopadu 1992 se transformovala v exkomunistickou Estonskou demokratickou stranu práce (EDTE), která se účastnila voleb v roce 1995 v koalici Spravedlnost a získala 2,3%.⁵⁵ O pět let později se proměnila v Estonskou sociálně demokratickou stranu práce. Mezi levicově orientovanými stranami v Estonsku byla největší stranou a jako jediná získala zastoupení v parlamentu v koalici Umírnění. Také jako jediná mohla podle zákona o politických stranách Estonska existovat. Ten vyžaduje, aby strana měla alespoň tisíc členů (ESDSP jich měla 1250). Proto se estonské levicové strany dohodly na sjednocení a vznikla tak Estonská levicová strana.⁵⁶ V parlamentních volbách v roce 2003 získala pouhých 0,49%, což představovalo 2059 hlasů, ve volbách v roce 2007 získala pouhých 0,11%, tj. 607 hlasů.⁵⁷

4.2 Polsko

Polsko bylo první zemí východního bloku, která už na začátku 80. let zahájila proces demokratizačních změn, jež ve svém důsledku vedly k rozpadu celého socialistického systému střední a východní Evropy. Roku 1980 vzniklo v Gdaňských loděnicích stávkové hnutí, do jehož čela se postavil Lech Wałęsa. Ten se stal vůdcem odborové organizace Solidarita, která se postupně stala rozhodujícím opozičním hnutím. Solidarita vznikla jako organizované, masové, antistranické, politické hnutí, které donutilo vládnoucí komunistickou stranu k radikálním změnám strategie činnosti, jež

⁵⁵ POSPÍŠIL, Ivo. *Republika Estonsko*. In FIALA, Petr – HOLZER, Jan – STRMISKA, Maxmilián. *Politické strany ve střední a východní Evropě*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 158.

⁵⁶ *Evropská levice*. Euroskop.cz. [cit. 2013-03-02]. Dostupné z <https://www.euroskop.cz/8649/sekce/konfederativni-fracce-spojonych-evropskych-levych-a-evropska-levice/>.

⁵⁷ KLEINOVÁ, Leona. *Parlamentní volby v Estonsku 2007*. [cit. 2013-03-02]. Dostupné z http://ispo.fss.muni.cz/uploads/EVS/004/EVS_02_02_8.pdf.

v konečném důsledku vedly k její porážce.⁵⁸ V roce 1981 byla Solidarita zakázána, vyvíjela však činnost jako podzemní odbojové hnutí za velké podpory katolické církve. Tento stav trval až do počátku roku 1989, kdy došlo k novým mohutným stávkám. Vládnoucí komunistická elita byla donucena zahájit rozhovory s představiteli demokratické opozice o změně systému. „Rozhovory u kulatého stolu“ se konaly od února do dubna 1989, výsledkem bylo podepsání tzv. „Dokumentů kulatého stolu“. Na základě těchto dokumentů byly vypsané nové parlamentní volby a došlo k obnovení činnosti Samosprávného odborového svazu Solidarita.⁵⁹ Volby skončily drtivým vítězstvím Solidarity, komunisté utrpěli totální porážku a země nastoupila cestu k demokracii. Dřívější komunisté se znovu ustavili jako SLD (Sociální demokraté).

Polsko bylo specifické i v tom, že komunistické ideje zde nikdy neměly mnoho příznivců. Předválečná Polská komunistická strana, tato zcela bezvýznamná a okrajová politická strana, byla založena v roce 1918. V roce 1939 byla na popud Josifa Stalina rozpuštěna jako spolek trockistů. V prosinci 1948 došlo ke sjednocení polských komunistů a socialistické levice na zakladatelském kongresu Polské sjednocené dělnické strany (PZPR) jako součást procesu sovětizace zemí bývalého sovětského bloku.⁶⁰ Slovo komunistická se však v názvu této strany už neobjevilo. V roce 1990 na posledním sjezdu PZPR došlo k jejímu rozpuštění. Část členů založila Sociální demokracii Polské republiky (SdRP), na kterou byl převeden majetek likvidované komunistické strany. SdRP navazovala na tradici reformního proudu v PZPR. V parlamentních volbách v roce 1991, 1993 a 1997 kandidovali její členové společně s dalšími 15 subjekty v rámci koalice Svaz demokratické levice (SDL), která se v roce 1999 transformovala na stranu. Bývalý komunistický subjekt Sociální demokracie Polské republiky (SdRP), který úspěšně prošel sociáldemokratizací, se stal významným aktérem polské stranické scény.⁶¹

V roce 1990 založila malá skupina tehdejších členů PZPR Svaz polských komunistů „Proletariát“ (ZKP „P“). V roce 2002 byla činnost ZKP „P“ soudně ukončena v důsledku prokázání formálních chyb ve statutu organizace. Krátce potom

⁵⁸ FIALA, Petr – HERBUT, Ryszard a kol. *Středoevropské systémy politických stran*. Brno: Masarykova univerzita, 2003, s.105.

⁵⁹ FIALA – HOLZER – STRMISKA 2002, s. 285.

⁶⁰ *Poválečné období, sovětizace střední a východní Evropy a převzetí moci komunistickými stranami*. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z <http://www.rokzarokem.cz/1944-1948>.

⁶¹ FIALA – HOLZER – STRMISKA 2002, s. 292.

členové ZKP „P“ zaregistrovali stranu s názvem Komunistická strana Polska (KPP). Tato strana existuje dodnes, na současné politické scéně zůstává však okrajovým subjektem, bez viditelné podpory společnosti a s velmi malou členskou základnou. Strana neprovozuje aktivní politickou činnost a neúčastní se parlamentních ani komunálních voleb. KPP se, stejně jako její předchůdce ZKP „P“, považuje za pravou pokračovatelku tradic PZPR a předválečného polského komunistického hnutí. Odvolává se k ideologii marxismu - leninismu. Zůstává ve styku s komunistickými stranami v jiných zemích, m. j. také s KSČM.⁶²

4.3 Maďarsko

Pro maďarské dějiny je bezesporu důležitý rok 1956, kdy rostoucí protikomunistické citění vyústilo ve změnu vlády, která vyhlásila nezávislost na SSSR. Maďarské povstání však bylo za necelé tři týdny krvavě potlačeno sovětskými vojsky. Nastalo období tzv. kádárismu, pojmenovaného podle předsedy promoskevské vlády Jánoše Kádára, který se udržel u moci až do roku 1988. Přes tvrdou ruku, kterou vládl, se začal v 60. a 70. letech prosazovat nový hospodářský mechanismus spojený s reformami, s cílem konkurenceschopnosti Maďarska na světových trzích. V 80. letech se maďarská zahraniční politika otevřela více Západu a celkově se MLR začala formovat v demokracii západního typu. Ruku v ruce s tím společnost začala požadovat větší svobodu v politické a kulturní sféře. V průběhu 80. let vznikala první opoziční uskupení, která se začala vyhraňovat vůči kádárovskému režimu. V září 1987 bylo založeno Maďarské demokratické fórum (MDF), soustřeďující ve svých řadách maďarskou inteligenci. V březnu 1988 vznikla politická strana Svaz mladých demokratů (Fidesz), kterou založila skupina budapešťských studentů a mladých intelektuálů a v listopadu téhož roku strana Svaz svobodných demokratů (SZDSZ). Kromě toho byly v roce 1988 obnoveny i některé historické politické strany, např. Nezávislá malorolnická strana, sociálně demokratická strana Maďarska, Maďarská strana lidová.⁶³ Tyto strany vyvíjely svou činnost zpočátku ilegálně, až po jednání mezi

⁶² *Komunistická strana v Polsku*. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z <http://www.ptejteseknihovny.cz/uloziste/aba001/2010/komunisticka-strana-v-polsku>.

⁶³ BENDA, Lukáš. *Stranický systém Maďarska*. In FIALA, Petr – HOLZER, Jan – STRMISKA, Maxmilián. *Politické strany ve střední a východní Evropě*. Brno: Masarykova univerzita, 2002.

Maďarskou socialistickou dělnickou stranou a opozičními uskupeními (Národní kulatý stůl) došlo k legalizaci politických stran v rámci přijetí novely ústavy z roku 1949.⁶⁴

Maďarská komunistická strana byla ustanovena v roce 1956 jako Maďarská socialistická dělnická strana (MSZMP). Zanikla v říjnu roku 1989 na mimořádném XIV. sjezdu MSZMP bez právního nástupce. 7. října 1989 z iniciativy reformních komunistů vznikla Maďarská socialistická strana (MSZP). Členství nebylo převedeno a ze 700 000 členů původní komunistické strany se členy Maďarské socialistické strany stalo jen 50 000 lidí.⁶⁵

V prvních svobodných volbách zvítězily pravicové strany, levicová MSZP získala 10,89% hlasů. Dnes se profiluje jako moderní levicově orientovaná liberální sociálně-demokratická strana evropského typu, která ve volbách v roce 1998 získala 32,99% hlasů, ve volbách v roce 2002 dokonce 42,05% hlasů. Dnes je v opozici.

Jediným relevantním nástupcem bývalé kádárovské komunistické strany byla Dělnická strana (MP), vytvořená členy bývalé MSZMP na sjezdu 7. října 1989, kteří nesouhlasili s rozpuštěním této strany. Ve volbách roce 1990 získala pouhých 3,68% hlasů, v roce 1994 3,18%, v roce 1998 3,95% a v roce 2002 2,16% všech hlasů, nikdy se jí nepodařilo překročit 4% hranici nutnou pro vstup do parlamentu. Je to antisystémová opoziční strana, která se hlásí k marxismu, ctí odkaz Jánose Kádára a nedaří se jí oslovit širší vrstvy mimo někdejší členskou základnu MSZMP.⁶⁶

Po změně názvu v roce 2005 na Maďarskou komunistickou dělnickou stranu (MKMP) se ve straně vytvořila vnitřní opozice, která se o rok později oddělila a vytvořila novou Dělnickou stranu Maďarska. Došlo tak k výraznému oslabení Maďarské komunistické dělnické strany, která ve volbách 2010 získala 0,11% hlasů, což představovalo pouhých 5600 hlasů, a zcela tak propadla.⁶⁷

⁶⁴ tamtéž

⁶⁵ *Maďarská socialistická dělnická strana*. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/MSZMP>.

⁶⁶ FIALA – HOLZER - STRMISKA 2002, s. 229.

⁶⁷ *Maďarská komunistická dělnická strana*. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z http://cs.wikipedia.org/wiki/Ma%C4%8Farsk%C3%A1_komunistick%C3%A1_d%C4%9Blnick%C3%A1_stran.

4.4 Slovensko

Na počátku se postup slovenského politického přechodu výrazně neodlišoval od Čech, Maďarska či Polska. Široké hnutí žádající změnu reprezentovala Veřejnost proti násilí (VPN), která vyhrála první polistopadové volby. Brzy po volbách nastal v hnutí VPN proces diferenciacce, který vyústil ve vznik Hnutí za demokratické Slovensko (HZDS) v čele s charismatickým bývalým předsedou vlády Vladimírem Mečiarom. Zbytek VPN se změnil v pravicovou politickou stranu – Občanskou demokratickou unii (ODÚ), která ve volbách v roce 1992 propadla a nedostala se do parlamentu. HZDS naopak volby vyhrálo a stalo se nejsilnějším slovenským parlamentním subjektem. HZDS se nikdy nepřeměnilo ve standardní politickou stranu.⁶⁸

V čele jednobarevné slovenské vlády HZDS stál od voleb v roce 1992 znovu Mečiar. Vládu podporovaly opoziční Slovenská národní strana (SNS) a exkomunistická Strana demokratické levice (SDL'). Koalici HZDS s Slovenské národní strany (SNS) se nepodařilo vytvořit dlouhodobě stabilní vládu. Autoritativní Mečiarova politika, styky s čínskými komunisty nebo srbskými socialisty se brzy setkaly se silným odporem i v HZDS. Po pádu druhé Mečiarovy vlády v roce 1994 došlo k vytvoření nové vlády široké koalice, v níž se sešly strany od postkomunistické Strany demokratické levice (SDL') přes odpadlíky HZDS a SNS, kteří vytvořili Demokratickou unii (DU) až po křesťanské demokraty (KDH). V žádném středoevropském státě se neutvořila tak široká koalice, kde by ve vládě byly společně zastoupeny ještě ne zcela přetransformovaná komunistická strana a pravicový antikomunistický subjekt, vedený bývalým disidentem (KDH). V předčasných parlamentních volbách v roce 1994 zvítězila znovu HZDS, která utvořila vládu s krajně pravicovou SNS a extrémně levicovým Sdružením dělníků na Slovensku (ZRS). Následkem různých excesů ze strany vládní většiny bylo Slovensko vyřazeno ze skupiny kandidátů na členství v NATO, podobně dopadlo i ve vztahu k EU, když se nedostalo do první skupiny adeptů na členství.⁶⁹ Tento nepříznivý směr se podařilo zvrátit až po roce 1998, kdy se dostala k moci antimečiarovská Dzurindova vláda. Strana demokratické levice zanikla v roce 2002 po neúspěšných parlamentních volbách. V roce 2004 se sloučila se stranou SMĚR.

⁶⁸ KOPEČEK, Lubomír. *Specifika vývoje slovenského systému politických stran*. In STRMISKA, Maxmilián. *Postkomunistické stranické soustavy a politická pluralita*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 41.

⁶⁹ tamtéž

Komunistická strana Slovenska (KSS) byla původně územní organizací Komunistické strany Československa (KSČ) na Slovensku. Na mimořádném sjezdu KSS v říjnu 1990 změnila název na Komunistickou stranu Slovenska – Stranu demokratické levice (KSS-SDL'), od února 1991 používá název Strana demokratické levice. První oficiální sjezd v prosinci 1991 rozhodl o vystoupení SDL' z federace s českými komunisty. V březnu 1991 se od SDL' odštěpily dvě nové strany ortodoxních komunistů: Komunistická strana Slovenska - 91 a Zváz komunistov Slovenska. Tyto dvě strany se opět sloučily a vytvořily současnou Komunistickou stranu Slovenska, která ve volbách do parlamentu v roce 1992 získala 0,8%, v roce 1994 2,7% a ve volbách v roce 1998 2,8% hlasů. Největšího úspěchu za dobu své krátké historie dosáhla v parlamentních volbách v roce 2002, kdy se ziskem 6,32% hlasů získala 11 křesel v Národní radě. Zasloužila se tak o volební překvapení, které nikdo neočekával, avšak od té doby její volební zisk stále klesá, až k mizivým 0,72% hlasů, kterých dosáhla v posledních parlamentních volbách v roce 2012.⁷⁰

1. září 2011 byla na Slovensku přijata novela trestního zákona č. 300/2005 vložení bodu č. 422d, ve kterém je uvedeno: „*Kto verejne popiera, spochybňuje, schvaľuje alebo sa snaží ospravedlniť... zločiny režimu založeného na komunistickej ideológii ...potrestá sa odňatím slobody na šesť mesiacov až tri roky*“.⁷¹ Na základě této novelizace byla KSS vyšetřována v souvislosti s výrokem svého předsedy Jozefa Hrdličky, který uvedl: „*J sme presvedčeni, že zločiny komunizmu jako systému neexistujú*.“ V případě potvrzení protizákonného jednání KSS by generální prokurátor mohl podat u soudu návrh na rozpuštění strany.⁷² Policie nakonec případ odložila s tím, že předseda KSS trestný čin nespáchal.

⁷⁰ *Volby do Národnej rady Slovenskej republiky*. 2012. [cit.2013-03-10]. Dostupné z <http://app.statistics.sk/nrsr2012/sr/tab3.jsp?lang=sk>.

⁷¹ Trestný zákon - Zákon č. 300/2005 Z. z. - úplné znenie. [cit. 2013-03-10]. Dostupné z <http://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300#f6358702>.

⁷² *Komunistickú stranu budú vyšetřovať policajti*. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z http://hnonline.sk/2-53546850-k02000_d-ca.

4.5 Německo

Německá demokratická republika zaujímala v sovětském bloku vždy svým způsobem zvláštní místo, což bylo dáno především existencí druhého německého státu, který patřil k NATO. Relativní blahobyt této země měl kompenzovat občanům NDR malou míru demokracie a politických svobod, tedy toho, co mohli najít „na druhé straně“. Velmi tvrdá a důsledná kontrola styků se Západním Berlínem, SRN, západními zeměmi i některými státy sovětského bloku se stala trvalou součástí vnitřní i zahraniční politiky. Východoněmecký režim vždy pevně sledoval prosovětskou linii.⁷³

Koncem 80. let začala sílit role opozice, režim začal být kritizován za potlačování demokratických práv, za přísnou cenzuru. Výsledkem těchto změn bylo tažení Státní bezpečnosti (Stasi) proti opozici spojené s církví, ekologickým a mírovým hnutím. V prosinci 1988 byla ve východoněmeckém tisku publikována vyhláška o možnosti využití humanitárních důvodů k vystěhování do SRN, na kterou lidé zareagovali velice rychle. Do května 1989 bylo podáno kolem 100 000 žádostí, v srpnu 1989 jich bylo milion a půl. Pohyb východoněmeckých občanů postupně získával charakter masového exodu.⁷⁴

11. září 1989 vznikla první veřejně působící opoziční organizace Nové fórum, jejíž představitelé společně se zástupci evangelické církve zaslali prezidentu Honeckerovi dopis s požadavky demokratizace poměrů. V průběhu dalších měsíců vypukly po celém Německu rozsáhlé demonstrace. 7. listopadu 1989 odstoupila dosavadní vláda společně s demisí celého politbyra komunistické SED. Vzápětí následovalo otevření hranic mezi východním a západním Berlínem, lidé začali z obou stran rozebírat Berlínskou zeď. Hlavním požadavkem nové vlády, která nastoupila 17. listopadu 1989, bylo vybudovat konfederaci obou německých národů. K jejím prvním úkolům patřilo rozpuštění ministerstva státní bezpečnosti Stasi a vyškrtnutí článku o vedoucí úloze komunistické strany z ústavy.

Sjednocená socialistická strana Německa (SED) představovala vládnoucí komunistickou stranu v NDR. Na počátku roku 1990 SED zanikla a byla nahrazena Stranou demokratického socialismu (PDS). V březnu 1990 se konaly první svobodné

⁷³ MOULIS, Vladislav – VALENTA, Jiří - VYKOUKAL, Jiří. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944 – 1989*. Ostrava: Amosium servis, 1991, s. 245.

⁷⁴ VYKOUKAL, Jiří – LITERA, Bohuslav – TEJCHMAN, Miroslav. *Východ*. Praha: Libri, 2004, s. 709 - 711.

volby, ve kterých zvítězil konzervativní blok AfD pod názvem Aliance pro Německo (48,12%). Strana demokratického socialismu získala 16,40%. Výsledky ukázaly, že od posledních svobodných voleb, které se na tomto území naposledy konaly v roce 1932, tu takřka zanikl levicový elektorát. Březnovými volbami tak skončil východoněmecký komunismus. 29. září 1990 vypověděla NDR členství ve Varšavské smlouvě a v noci z 2. na 3. října přestala Německá Demokratická Republika existovat.⁷⁵

Po sjednocení Německa nedosahovala PDS na celostátní úrovni ani 5% hlasů, na regionální úrovni se stala však třetím nejsilnějším subjektem. Díky regionálnímu vlivu si zajistila vytvoření skupiny ve Spolkovém sněmu a postupně posilovala své pozice. Postkomunistická PDS pod novým názvem die Linke dosáhla v parlamentních volbách v roce 2005 8,7% hlasů a získala tak 54 křesel. O čtyři roky později opět posílila a získala 76 křesel (11,9%), přesto však nemá na spolkové úrovni koaliční potenciál.⁷⁶

Pro úplnost je třeba ještě zmínit Komunistickou stranu Německa (DKP), která byla založena v roce 1968 v západním Německu. Její jádro tvořili členové bývalé KPD, zakázané v roce 1956 Spolkovým ústavním soudem. Uvnitř strany docházelo ke vzájemným střetům, díky tomu přicházela o své členy. Po pádu Berlínské zdi většina z nich našla útočiště ve Straně demokratického socialismu. Dnes je pouze okrajovou a bezvýznamnou politickou stranou, ve většině voleb nezískala více než 1% hlasů, proto se ani neobjevily snahy o její zakázání.

4.6 Bulharsko, Rumunsko

15. září 1946 byla vyhlášena Bulharská lidová republika. Podle sovětského schématu začalo znárodnování hospodářství, kolektivizace zemědělství a ekonomika se začala plánovat v pětiletkách. Roku 1956 se do čela komunistické strany postavil Todor Živkov, který vydržel v úřadu až do roku 1989 a stal se tak nejdéle sloužícím komunistickým funkcionářem v celém východním bloku. Vedení komunistické strany naprosto nekriticky přejímalo sovětské politické a ekonomické metody a zašlo až tak daleko, že koncem 60. let usilovalo o připojení vlastní země k Sovětskému svazu jako další svazové republiky.⁷⁷

⁷⁵ VYKOUKAL – LITERA – TEJCHMAN 2004, s. 717.

⁷⁶ JEŘÁBEK, Martin. *Srovnání politických systémů Německa a Maďarska*. Plzeň: FF ZČU, 2010, s. 189.

⁷⁷ MOULIS – VALENTA – VYKOUKAL 1991, s. 286.

Dalším problémem, který eskaloval počátkem 70. let, byla snaha vytvořit „jednotný socialistický národ“, spočívající v úplné asimilaci turecké menšiny. Represivní politika vůči etnickým Turkům vedla k tomu, že byl vydán zákaz užívání tureckého jazyka a začalo se uskutečňovat násilné pobulharšťování tureckých jmen. Bulharsko se v důsledku této politiky dostalo do zahraničně politické izolace.⁷⁸ Tvrdá diskriminační opatření vlády Todora Živkova přispěla v roce 1989 k statisícovému exodu Turků ze země. Brzy přesáhl počet emigrantů 100 000 osob a turecká vláda byla nucena uzavřít s Bulharskem hranice. Ztráta pracovní síly navíc vedla k ještě většímu prohloubení hospodářské krize a ve svém důsledku k lokálnímu pádu komunistického režimu.

Proti Živkovovi začalo v létě 1989 sílit opoziční hnutí, které se utvořilo i v samotném ústředním výboru komunistické strany. Část politiků zastávala názor, že je nutno stranu se zastaralou marxisticko-leninskou doktrínou přebudovat v politickou organizaci stavící na principech sociálnědemokratických stran.⁷⁹ Pod tlakem masových demonstrací a sílícího demokratického hnutí byl koncem roku 1989 nucen Živkov odstoupit. 14. ledna 1990 byl z ústavy vypuštěn článek o vedoucí úloze Komunistické strany Bulharska (KSB) ve státě. V zemi se již od prosince 1989 začala konstituovat politická opozice a samotná komunistická strana se o dva měsíce později zreformovala, zřekla se marxismu-leninismu a přihlásila se k sociálnědemokratické orientaci. V dubnu 1990 se KSB přejmenovala na Bulharskou socialistickou stranu (BSP).⁸⁰ Bulharsko se tak stalo pluralitní demokracií s tržní ekonomikou. V červnu 1990 se konaly první svobodné volby, ve kterých zvítězila Bulharská socialistická strana.

Důležitým momentem vývoje bulharské stranické soustavy bylo to, že se BSP nedistancovala od minulého období. Špatná ekonomická situace země let 1996 a 1997 vyvolala masové demonstrace proti vládě BSP. Jejím výsledkem bylo vypsání nových voleb, které přinesly vítězství pravostředové koalici Spojené demokratické síly (ODS). Levicová koalice utrpěla porážku.⁸¹

Ještě je nutno dodat, že v roce 1990 vznikly tři pokračovatelky bývalé komunistické strany, a to Bulharská komunistická strana, Bulharská marxistická

⁷⁸ tamtéž

⁷⁹ RYCHLÍK, Jan a kol. *Dějiny Bulharska*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2000, s. 362.

⁸⁰ CHYTILEK, Roman. *Republika Bulharsko*. In FIALA, Petr – HOLZER, Jan – STRMISKA, Maxmilián. *Politické strany ve střední a východní Evropě*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 82.

⁸¹ tamtéž

komunistická strana a Bulharská revoluční komunistická strana. Žádná z nich se v průběhu 90. let nijak neprosadila, pouze Bulharská komunistická strana se pravidelně účastní parlamentních voleb, ale bez výraznějšího úspěchu.

Pád režimů bývalého východního bloku proběhl nejdrastičtěji v Rumunsku, jedné z nejhudších zemí evropského regionu, která se v prosinci 1989 ocitla na pokraji občanské války. Ještě koncem 80. let, kdy v okolních zemích probíhal zvolna proces ekonomických reforem a postupného uvolňování rigidních vztahů se SSSR, vládl v Rumunsku svou pevnou rukou Nicolae Ceaușescu. Přestože se v roce 1987 země ocitla v těžké ekonomické krizi, kdy se musely snížit normy spotřeby energie a základní potraviny byly na příděl, neváhal Ceaușescu kritizovat Gorbačovovy ekonomické reformy slovy, že se Gorbačov prohřešuje *proti objektivním zákonům výstavby komunistické společnosti a proti vítězným principům vědeckého socialismu*.⁸²

Počátkem roku 1989 bylo Rumunsko obviněno ženevským výborem OSN z porušování lidských práv a pohrdání základními občanskými svobodami. V dubnu 1989 byl vyšetřovacím orgánům OSN odepřen vstup do země. Rumunsko bylo stále více označováno za zemi „pravěkého komunismu“, upadlo do izolace i v rámci mezinárodního komunistického hnutí. Sítila zde sice aktivita disidentského hnutí, ale jakékoliv pokusy vzepřít se režimu byly tvrdě potlačeny.

V květnu 1988 navštívil Rumunsko Michail Gorbačov a marně Ceaușesca varoval. Ceaușescu se postavil doslova „navzdory celému světu“. Přestože lidé ve městech mrzli, nebyly léky a příděly potravin dramaticky klesly, prohlásil Ceaușescu, že celková ekonomická situace v Rumunsku je dobrá a že stačí jen ještě několik let práce a Rumunsko vstoupí do etapy komunismu.⁸³ To už se formovala fronta Ceaușescových odpůrců. Situace se vyhrotila natolik, že v prosinci vypukla revoluce, která se z Bukurešti rychle šířila do dalších rumunských měst. Hladký konec komunistického režimu zřejmě umožnil rozkol v armádě, tajných službách a v komunistické straně. Manželé Ceaușescovi se pokusili uprchnout ze země, byli však dopadeni a popraveni revolučním tribunálem.⁸⁴ V zemi se narychlo zformovala Fronta národní spásy (FNS), která vytvořila prozatímní vládu. Program FNS předpokládal

⁸² TEJCHMAN, Miroslav. *Nicolae Ceaușescu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004, s. 141.

⁸³ TEJCHMAN, Miroslav. *Dějiny Rumunska*. Praha: Ústav světových dějin, 1997, s. 78 – 79.

⁸⁴ CABADA, Ladislav. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomia, 2008, s. 202.

odstranění komunistického režimu, uspořádání svobodných voleb a přechod Rumunska k tržní ekonomice.⁸⁵

Pořádek v zemi obnovovala prozatímní vláda široké politické platformy – Fronta národní spásy (FNS), která v květnu 1990 vyhrála první svobodné presidentské a parlamentní volby. V prosinci 1991 byla schválena nová ústava. Dva roky poté se FNS rozštěpila v Demokratickou frontu národní spásy (FDSN), vedenou prezidentem Iliescem, a Národní frontu spásy (FNS), která byla následně přejmenovaná na Demokratickou stranu (PD).⁸⁶

Komunistická strana Rumunska (PCR) byla zakázána dne 31.12.1989. V 90. letech se několik skupin pokusilo komunistickou stranu znovu založit, jejich snaha měla jen nepatrnou podporu obyvatelstva a byla státem potírána. Za závazný soudní precedens je považováno rozhodnutí Nejvyššího soudu z května 2004, kterým bylo zabráněno vzniku nové PCR ve městě Targu Jiu. Soud konstatoval, že skupina PCR – Targu Jiu byla pokračovatelkou nedemokratické strany, existující před rokem 1989. Proti nekomunistickým tendencím navíc razantně vystupuje i Asociace bývalých politických vězňů, či PNTCD, poukazující na fakt, že rumunská ústava zakazuje strany fašistické a komunistické.⁸⁷

4.7 Rusko

Sovětský svaz byl od prosince 1922 federací sovětských socialistických republik, ovládaných centrální komunistickou stranou SSSR, která byla dominantní politickou silou do roku 1990. Nejvyšším představitelem Sovětského svazu byl generální tajemník KSSS. Nástup Michaila Gorbačova do této funkce v březnu 1985 otevřel prostor pro nastartování demokratizačních procesů, které spočívaly v ekonomických a politických reformách. Cílem reform bylo především zvýšit výkonnost sovětského národního hospodářství, přesto vyvolaly zásadní odpor stranické a státní byrokracie. Reformy známé pod pojmy *perestrojka a glasnost* vedly nejprve k omezení vlivu KSSS a nakonec ke ztrátě jejího mocenského monopolu.⁸⁸

⁸⁵ TEJCHMAN 1997, s. 80.

⁸⁶ RADĚJ, Tomáš – SETNIČKA, Tomáš. *Rumunsko*. In FIALA, Petr – HOLZER, Jan – STRMISKA, Maxmilián. *Politické strany ve střední a východní Evropě*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 315.

⁸⁷ tamtéž

⁸⁸ MACHOVCOVÁ, Eva. *Komunistická strana Ruské federace*. In. HOLZER, Jan (ED.). *Komunistické strany v postsovětských stranicko-politických soustavách*. Brno: Masarykova univerzita, 2000, s. 40.

Změny dosavadní ústavy přijaté Nejvyšším sovětem v prosinci 1988 dokumentovaly nástup nové periody, která přinesla definitivní kolaps sovětské moci. Nejdůležitější změnou bylo zřízení voleného Sjezdu lidových poslanců jako parlamentního tělesa s pravomocí volit presidenta, kterým byl v květnu 1989 zvolen Michail Gorbačov. V únoru 1990 se Komunistická strana Sovětského svazu (KSSS) zřekla svého politického monopolu a o měsíc později byl na mimořádném zasedání Sjezdu lidových poslanců zrušen ústavní článek č. 6, který zakotvoval vedoucí postavení KSSS ve státě.

Změnou ústavy byla uznána existence dalších politických stran, veřejných organizací a masových hnutí. Perestrojkové reformy Michaila Gorbačova na jedné straně vyvolaly odpor ortodoxních komunistů, na straně druhé ve straně začala vznikat proreformní, demokraticky smýšlející část KSSS, která na konci ledna 1990 vytvořila tzv. Demokratickou platformu uvnitř strany, v jejímž čele stál tehdejší vedoucí tajemník moskevského městského výboru Boris Jelcin. V prvních svobodných volbách v rámci SSSR, které se konaly v březnu 1990, získali parlamentní většinu reformisté. Presidentem se stal opět Michail Gorbačov, jeho nejvážnější politický protivník Boris Jelcin byl zvolen předsedou ruského parlamentu a v červenci 1990 opustil komunistickou stranu.⁸⁹ Důvodem byl rozkol ve straně; demokratické křídlo usilovalo o pokračování demokratizace a perestrojky, konzervativní část však byla ostře proti a Gorbačovovo počínání označila za „léčbu komunismu kapitalismem“. Její členové v roce 1990 vytvořili Ruskou komunistickou stranu (RKP), vedenou Valentinem Kupcovem a Gennadijem Zjuganovem.⁹⁰

12. 6. 1991 zvítězil Boris Jelcin v demokratických prezidentských volbách Ruské federace (RSFSR), což přispělo k dalšímu vyostření situace. Před chystaným podpisem nové svazové smlouvy vyvrcholilo politické střetnutí mezi protichůdnými silami pokusem o puč, vedeným stoupenci tvrdé linie v armádě a KGB. Jelcin tento puč úspěšně potlačil a následkem toho v listopadu 1991 v celé RSFSR zakázal všechny politické subjekty, které se na puči podílely, mimo jiné i Ruskou komunistickou dělnickou stranu a Ruský komunistický svaz mládeže.⁹¹

⁸⁹ tamtéž

⁹⁰ *XXVIII. sjezd KSSS*. www.wikipedia.cz. [cit. 2013-03-08]. Dostupné z http://cs.wikipedia.org/wiki/XXVIII._sjezd_KSSS.

⁹¹ MACHOVCOVÁ 2000, s. 42.

V prosinci 1991 byla RSFSR oficiálně přejmenována na Ruskou federaci, SSSR jako subjekt mezinárodního práva přestal existovat. Zároveň vzniklo Společenství nezávislých států (SNS) jako volný svazek postsovětských států s nově získanou samostatností. Jeho součástí se odmítly stát pobaltské státy; Gruzie a Turkmenistán ze SNS později vystoupily.

Do listopadu 1992, kdy byl zákaz komunistické strany zrušen Ústavním soudem, se k bývalé RKP přihlásilo několik subjektů. V listopadu 1991 byla založena Ruská komunistická dělnická strana (RKRP), vedená Viktorem Anpilovem, dále neostalinistická Komunistická strana bolševiků (KPB) a některé umírněnější strany např. Socialistická dělnická strana (SRP). Po zrušení presidentského zákazu komunistické strany Ústavním soudem došlo v únoru 1993 k obnovení a sjednocení Komunistické strany Ruské federace (KPRF), jejím předsedou se stal Gennadij Zjuganov.⁹²

V prvních ruských parlamentních volbách, které se konaly v prosinci 1993, získala Komunistická strana Ruské federace (KPRF) 12,40%, v roce 1995 překvapivě 22,30% všech hlasů.⁹³ K vítězství KPRF přispělo několik faktorů. Jednak kvalitní stranická organizace, apel na pozitivní aspekty sovětské společnosti a koncept „všeruské“ komunity. Strana se snažila oslovit spíše občany Ruské federace než občany ruské národnosti. K prioritám komunistů patřilo také urovnání regionálních konfliktů, především občanské války v Čečensku a obnovení poškozené mezinárodní prestiže Ruska.⁹⁴

V KPRF lze dnes identifikovat tři názorová křídla - národně patriotické (G. Zjuganov), sociálně reformní (G. Seleznev) a ortodoxně komunistické (V. Kosolapov), což ztěžuje její jednoznačné programové zařazení. Strana se nachází v postavení, ve kterém je na jedné straně napadána za nedostatečné vypořádání se s vlastní minulostí, ba neochotou distancovat se od sovětské éry, na straně druhé kritizována za údajnou snahu k zapojení se do stávající politické soustavy, chápané jako ztráta ideové pevnosti a průzračnosti a zrada skutečných ideálů komunismu.⁹⁵

⁹² MACHOVCOVÁ 2000, s. 42-43.

⁹³ HOLZER, Jan – ŠMÍD, Tomáš. *Ruská federace*. In FIALA, Petr – HOLZER, Jan – STRMISKA, Maxmilián. *Politické strany ve střední a východní Evropě*. Brno: Masarykova univerzita, 2002, s. 337.

⁹⁴ MACHOVCOVÁ 2000, s. 47.

⁹⁵ HOLZER, Jan. *Politický systém Ruska*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001, s.106.

Přesto v obecné rovině vychází program strany z marxisticko-leninských idejí, hlásí se k odkazu stalinismu. O tom svědčí i návrh na rehabilitaci Stalina. „*Musíme zdůraznit Stalinovy zásluhy na budování socialismu a na přežití civilizace tváří tvář hnědému moru. Je třeba vyzdvihnout jeho roli,*“ řekl Zjuganov na 33. sjezdu Svazu komunistických stran-KSSS, který se konal v dubnu 2005.⁹⁶ Strana je součástí Unie komunistických stran-Komunistické strany Sovětského svazu (sdružuje komunistické strany z ex-sovětských republik), udržuje čilé kontakty i s dalšími komunistickými stranami např. Vietnamu, Číny, Kuby nebo Jihoafrické republiky, pravidelně se účastní mezinárodních setkání komunistických a dělnických stran z celého světa. Rozhodně ji nelze považovat za reformovanou nebo dokonce za stranu postavenou na sociálně demokratických základech.

Závěrem této kapitoly, kterou jsem nazvala Transformace komunistických stran ve vybraných postkomunistických zemích, bych chtěla konstatovat, že proces transformace politických stran po roce 1989 ve výše uvedených zemích východního bloku byl velmi různorodý. Záležel především na historicko-politickém vývoji konkrétní země a také na charakteru komunistických režimů. Důležité bylo i to, jaký byl stav společnosti dané země před uchopením moci komunisty. V druhé polovině 80. let docházelo ve většině těchto zemí k uvolňování politické situace, vznikala neoficiální politická hnutí, jakési zárodky budoucích politických stran, které byly po převratu v roce 1989 připravené nastartovat demokratické změny.

Komunistické strany byly buď zakázány, zrušeny nebo se transformovaly do podoby socialistických či sociálnědemokratických stran. V průběhu dalších let obvykle docházelo k rozmělnění exkomunistických stran v dalších sociálnědemokratických subjektech, které s původní marxisticko-leninskou stranou už zpravidla neměly nic společného.

V Pobaltských zemích, tj. Litvě, Lotyšsku a Estonsku byl vývoj poněkud odlišný. V Litvě se komunistická strana transformovala v sociálně demokratickou stranu v prosinci roku 1990, dnes na území Litvy nepůsobí žádná relevantní komunistická strana. V Lotyšsku a Estonsku se proces demokratizace nezdařil tak jako v Litvě, jedním z důvodů může být i početnější zastoupení ruské národnosti v těchto zemích. V Lotyšsku byla původní komunistická strana zakázána již v srpnu 1991, v roce 1994

⁹⁶ *Ruští komunisté chtějí rehabilitovat Stalina.* Strana demokratického socialismu. [cit. 2013-03-08]. Dostupné z <http://www.sds.cz/view.php?cislocianku=2005041802>.

vznikla z frakce původní KPL Lotyšská komunistická strana, která později splynula s Lotyšskou sociálně demokratickou stranou. Jedinou stranou, která se hlásí k marxismu-leninismu, je Lotyšská socialistická strana, která vznikla z původní strany Rovných práv, založené etnickými Rusy, má však zcela zanedbatelný význam. V Estonsku byla v srpnu 1991 také komunistická strana zakázána, přesto o rok později vznikla Nezávislá komunistická strana, která se později transformovala v Estonskou demokratickou stranu.

Polská sjednocená dělnická strana (PZPR) byla rozpuštěna na posledním sjezdu v roce 1990, část členů založila sociálně demokratickou stranu (SdRP), na kterou byl převeden majetek bývalé PZRS. Později splynula s dalšími patnácti subjekty ve Svaz demokratické levice. V roce 2002 byla založena Komunistická strana Polska, která se hlásí k marxismu-leninismu, má však velmi malou podporu veřejnosti a neúčastní se aktivně politické činnosti. Také Maďarská socialistická dělnická strana (MSZMP) zanikla v roce 1989 na mimořádném sjezdu. Část reformních komunistů založila v říjnu téhož roku Maďarskou socialistickou stranu, která se dnes profiluje jako moderní sociálně-demokratická strana. Jediná strana, která se deklaruje jako pokračovatelka zaniklé kádárovské strany, je Dělnická strana, kterou založili bývalí členové MSZMP, kteří nesouhlasili s jejím rozpuštěním. V roce 2005 se přejmenovala na Maďarskou komunistickou dělnickou stranu, která však ve volbách v roce 2010 se ziskem 0,11% hlasů zcela propadla.

Komunistická strana Slovenska byla původně územní organizací Komunistické strany Československa. Po roce 1989 se přejmenovala na Komunistickou stranu Slovenska – Stranu demokratické levice a od roku 1991 používala pouze zkrácený název SDL'. V roce 2002 zanikla po neúspěšných parlamentních volbách. V roce 1991 vznikly dvě strany bývalých ortodoxních komunistů, a to KSS - 91 a Zváz komunistov Slovenska, které se později sloučily a vytvořily Komunistickou stranu Slovenska. V posledních parlamentních volbách KSS zcela propadla s výsledkem 0,72% hlasů.

V Německu na začátku roku 1990 Sjednocená socialistická strana Německa zanikla a byla nahrazena Stranou demokratického socialismu (PDS). Dnes na území Německa působí ještě Komunistická strana Německa, která vznikla v roce 1968 jako pokračovatelka komunistické strany na území tehdejšího západního Německa, která byla v roce 1956 Spolkovým ústavním soudem zakázána.

Komunistická strana Bulharska se hned v roce 1990 zřekla marxismu-leninismu a přejmenovala se na Bulharskou socialistickou stranu. V Bulharsku vznikly tři pokračovatelky původní komunistické strany, jednalo se však o zcela bezvýznamné strany, žádná z nich se nijak neprosadila. V Rumunsku byla komunistická strana zakázána v prosinci 1989 a vzhledem k tomu, že parlament přijal zákon o zákazu komunistických a fašistických stran, ani tam žádná nevznikla.

V Rusku existuje několik subjektů hlásících se k marxismu-leninismu, nejsilnější a nejúspěšnější je bezesporu Zjuganovova Komunistická strana Ruské federace, která má stabilní voličskou základnu, v posledních volbách získala kolem 14,54% hlasů, což představuje 92 křesel ve Státní Dumě.

Závěrem mohu konstatovat, že z analýzy uvedených deseti zemí bývalého východního bloku vyplývá, že jedinou parlamentní stranou, transformovanou z bývalých komunistických stran, je Komunistická strana Ruské federace. Ostatní komunistické strany byly buď hned po převratu v roce 1989 zakázány, rozluštěny nebo se přejmenovaly a vznikly z nich strany sociálně- demokratického typu. Pokud v těchto postkomunistických zemích vznikly strany hlásící se k marxismu-leninismu, jsou to subjekty zcela marginální a nevýznamné.

5. KSČM po roce 1989

Nejrigidnější komunistické režimy bývalého sovětského bloku, východoněmecký, československý a rumunský, mohly padnout pouze za určitých revolučních okolností, bez silného vnitřního otřesu by zřejmě přetrvaly ve své autoritářské podobě.⁹⁷ Komunistický režim byl vzhledem k silícím demonstracím v celé střední a východní Evropě déle neudržitelný. Ruku v ruce s těmito událostmi, které vyvrcholily rozpadem tzv. „východního bloku“ a zároveň sovětského impéria, začala i v Česku 17. listopadu 1989 tak zvaná „sametová revoluce“. Záběry z pražské Národní třídy, které ukazovaly desítky těžkooděnců v řadě proti studentům, skandujícím hesla typu „Máme holé ruce“, obletěly svět. Po celé republice se překvapivě vzedmula obrovská vlna solidarity se studenty a okamžitě začaly protestní stávky, které požadovaly změnu režimu.

Vedení komunistické strany podcenilo rychlou eskalaci občanské nespokojenosti bezprostředně po zákroku v Praze na Národní třídě. Demonstraci studentů nebrala komunistická strana nikterak vážně. Mnozí členové předsednictva ÚV KSČ nebyli ještě ani v neděli 19. listopadu informováni o závažnosti situace, někteří dokonce neměli představu, k čemu došlo. Události byly ještě několik dní po 17. listopadu hodnoceny jako „izolovaná provokace vnitřních a zahraničních protisocialistických sil“, která nemá širší podporu obyvatelstva. Prokázalo to jak televizní vystoupení předsedy vlády ČSR F. Pitry v neděli 19. listopadu i další oficiální prohlášení na počátku týdne, která víceméně potvrzovala oprávněnost zákroku bezpečnostních složek proti účastníkům manifestace na Národní třídě.

V důsledku kolapsu komunistického režimu vzniklo mocenské vákuum, které umožnilo českým intelektuálům zaujmout v politickém prostoru strategickou pozici. 19. listopadu bylo založeno Občanské fórum jako organizace, která sdružovala většinu revolučních skupin a proudů včetně zástupců nekomunistických stran Národní fronty a reformních komunistů. Cílem OF bylo odstranění mocenského monopolu komunistické strany a demokratické uspořádání stvrzené svobodnými volbami. OF na základě masové podpory občanů formulovalo své první požadavky na odstoupení členů ÚV KSČ.⁹⁸

⁹⁷ SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce*. Praha: Prostor, 2009, s. 22.

⁹⁸ FIALA, P. a kol. *Komunismus v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 1999, s. 90.

Vedení strany však stále odmítalo připustit hlubokou izolaci, do níž se dostalo, skutečnost, že už vůbec nepředstavuje názory a vůli členské základny, natož pak většiny lidu. Během překotných událostí dalších dní si i vedení strany začalo uvědomovat nutnost kádrových změn a opatření, jejichž cílem bylo zbavit možnosti ovlivňovat stranu nejvíce zkompromitovanými volenými funkcionáři i pracovníky aparátu ústředního výboru. Předsednictvo ÚV KSČ na svém zasedání 7. prosince 1989 vyloučilo ze strany M. Jakeše a M. Štěpána, z ústředního výboru byli odvoláni V. Bilak, K. Hofmann, J. Lenárt a M. Zavadil, někteří jeho členové, např. G. Husák, A. Indra, J. Fojtík i další na členství v ÚV KSČ rezignovali sami.⁹⁹

Několik dní před tím, 29. listopadu 1989 se uskutečnila narychlo svolaná schůze obou komor Federálního shromáždění, v pořadí šestnáctá, ale první po tzv. „Sedmnáctém listopadu“. Předseda Federálního shromáždění, v té době ještě Alois Indra, hned v úvodu pronesl: „*Klub komunistických poslanců mi oznámil, že doporučuje dnešní schůzi schválit zrušení, resp. změny některých článků Ústavy Československé socialistické republiky. Jde zejména o článek 4 o vedoucí úloze Komunistické strany Československa, o článek 6 o Národní frontě a o článek 16 o kulturní politice.*“¹⁰⁰

Po svém proslovu Alois Indra na post předsedy Federálního shromáždění rezignoval. Tato schůze je zajímavá už z toho důvodu, že v ní lze vystopovat, jak se komunističtí poslanci stavěli k proběhnutým událostem a zda se aspoň někteří z nich odvážili kritiky, namířené do vlastních řad. Jediný lehce kritický projev, který na schůzi zazněl, přednesl poslanec Sněmovny národů Anton Blažej: „*My, komunističtí poslanci, musíme v prvom rade sami verejne konštatovať, že to boli naše vlastné chyby a omyly i omyly strany, naša nesprávna interpretácia socializmu, naše nesprávne chápanie vedúcej úlohy strany, ktoré sme si dokonca legislatívne v r. 1960 zabezpečili v novej ústave.*“¹⁰¹

Kritika nezazněla ani z úst tehdejšího ministra vlády ČSSR Mariána Čalfy, který byl předkladatelem vládního návrhu, neboli změny ústavního zákona č. 100/1960 Sb., Ústavy Československé socialistické republiky. I důvodová zpráva k tomuto návrhu

⁹⁹ Zpráva předsednictva ÚV KSČ pro mimořádný sjezd KSČ. 1989 [cit. 2013-03-01]. Dostupné z http://www.janbures.cz/User_Data/Images/pdf.

¹⁰⁰ Stenoprotokol ze 16. společné schůze SL a SN ze dne 29. 11. 1989. Digitální knihovna Poslanecké sněmovny. [cit. 2012-03-09]. Dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/016schuz/s016001.htm>.

¹⁰¹ tamtéž

byla poměrně strohá. Stojí v ní pouze, že návrh ústavního zákona o změně Ústavy ČSSR vychází ze snahy řešit závažnou společenskou situaci a umožnit ústavní cestou její řešení. Navrhuje se v ní vypustit dosavadní ustanovení čl. 4 Ústavy ČSSR o vedoucí úloze KSČ a ustanovení čl. 6 o Národní frontě. Zároveň se navrhuje změna čl. 16 odst. 1 zabezpečující, aby kulturní politika a výchova byly vedeny v souladu se zásadami humanity a demokracie.¹⁰²

Především tyto tři články byly trnem v oku stávkujícím studentům a představitelům Občanského fóra, kteří během jednání s představiteli vlády žádali odstranění těchto nejkřiklavějších částí stávající Ústavy:

Čl. 4 Vedoucí silou ve společnosti i ve státě je předvoj dělnické třídy, Komunistická strana Československa, dobrovolný svazek nejaktivnějších občanů z řad dělníků, rolníků a inteligence.

Čl. 6 Národní fronta Čechů a Slováků, v níž jsou sdruženy společenské organizace, je politickým výrazem svazku pracujících měst a venkova, vedeného Komunistickou stranou Československa.

Čl. 16 Veškerá kulturní politika v Československu, rozvoj vzdělání, výchova a vyučování jsou vedeny v duchu vědeckého světového názoru, marxismu-leninismu, a v těsném spojení se životem a prací lidu.¹⁰³

Zrušení článků 4 a 16 bylo všemi poslanci Federálního shromáždění jednomyslně odsouhlaseno, v případě článku 6 dali poslanci přednost návrhu poslance Zdeňka Česky, předsedy ústavně - právního výboru Sněmovny lidu, na základě kterého byla z čl. 6 vypuštěna úprava vedoucí úlohy Komunistické strany Československa v Národní frontě.

Na této schůzi bylo rovněž přijato prohlášení Federálního shromáždění ČSSR k současné vnitropolitické situaci. Jde o celkem vágní text, ve kterém se konstatuje, že Federální shromáždění se hlásí ke všem progresivním požadavkům, které směřují k dalšímu rozvoji socialistických společenských vztahů, ke zdokonalení socialistické demokracie a k zlepšování životních podmínek obyvatelstva.¹⁰⁴ V textu se sice hovoří o

¹⁰² Vládní návrh, kterým se mění ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava ČSSR. Digitální knihovna PS PČR. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z http://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0217_00.htm.

¹⁰³ Ústavní zákon č. 100/1960 Sb. ze dne 11. července 1960 Ústava Československé socialistické republiky. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z http://www.psp.cz/docs/texts/constitution_1960.html.

¹⁰⁴ *Usnesení FS č. 106 k Prohlášení FS ČSSR k současné vnitropolitické situaci*. Digitální knihovna PS PČR. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/usneseni/u0106.htm>.

změně Ústavy, ale ani slovo o tom, proč k této změně došlo. V usnesení Federální shromáždění vyslovuje hluboké politování nad nepřiměřeným zásahem bezpečnostních sil proti studentům dne 17. listopadu, ale ani zmínka, která by se události 17. listopadu snažila vysvětlit, ani zmínka o sebereflexi vedoucích představitelů KSČ.

Mezi tím sílila nespokojenost řadových členů s politikou KSČ. Již 27. listopadu se od KSČ odštěpilo tzv. Demokratické fórum komunistů, které ve svém prohlášení odsoudilo politickou linii stávajícího vedení KSČ.¹⁰⁵

Předsednictvo ÚV KSČ se proto rozhodlo urychleně svolat mimořádný sjezd strany na 20. a 21. prosince 1989. Delegáti sjezdu se shodli na tom, že strana, pokud se vůbec chce zachovat, musí provést důslednou očistu a obrodu stranických řad.¹⁰⁶

Jako stěžejní dokument přijali komunističtí delegáti na tomto sjezdu Prohlášení občanům ČSSR, ve kterém se omluvili za stav společnosti, do něhož ji komunistická strana přivedla:

*„Omlouváme se naší mládeži i všem občanům, kteří byli postiženi neoprávněnými represemi, omlouváme se dětem těch rodičů, které trpěly postihy ještě v dalších generacích. Omlouváme se za veškerá příkoří i členům strany, kteří za svoje reformní postoje, za nesouhlas s protizákonným vstupem vojsk pěti spojeneckých zemí v roce 1968 museli KSČ opustit a ztratili postavení rovnoprávných občanů“.*¹⁰⁷ Je otázkou, zda tato omluva byla dostačující vzhledem ke všem příkořím a zločinům, kterých se KSČ v průběhu uplynulých čtyřiceti let dopouštěla.

Mimořádný sjezd přijal také Akční program nazvaný „Za demokratickou socialistickou společnost“, který mj. zrušil platnost Poučení z krizového vývoje ve straně a společnosti, závěry a usnesení stranických orgánů, týkající se vývoje ve straně a společnosti v letech 1968–69. Sjezd zároveň adresoval omluvný dopis těm, kteří byli postiženi normalizační politikou po srpnu 1968 a naznačil záměr proměny KSČ v běžnou demokratickou stranu. Rozhodl o postupném řešení majetkových a hospodářských poměrů KSČ, přijal prozatímní organizační řád KSČ, rozpustil Lidové

¹⁰⁵ FIALA 2011, s. 93.

¹⁰⁶ Zpráva ÚV KSČS o činnosti strany od mimořádného sjezdu KSČ. SDS, 2006. [cit. 2012-04-15]. Dostupné z <http://www.sds.cz/view.php?cisloclanku=2006040902>.

¹⁰⁷ Prohlášení k občanům ČSSR. Tiskové zprávy KSČM. [cit. 2013-02-23]. Dostupné z <http://www.kscm.cz/stanoviska-tiskove-konference-projevy/stanoviska/40411/prohlaseni-k-obcanum-cssr?previev=archiv>.

milice a zvolil nové orgány strany. Předsedou KSČ se stal bývalý premiér Ladislav Adamec.¹⁰⁸

Moc komunistické strany jako politického hegemonu byla zlomena. Federální shromáždění 29. prosince 1989 jednomyslně zvolilo Václava Havla prezidentem.¹⁰⁹

5.1. Registrace KSČM

Dnes už málokdo ví, že vůbec prvním uznáním legitimacy existence Komunistické strany Československa se stal tzv. „malý zákon o politických stranách“, který byl přijat Federálním shromážděním dne 23. 1. 1990 jako zákon č. 15/1990 Sb. První místopředseda polistopadové vlády Ján Čarnogurský odůvodnil návrh zákona tím, že se vláda ve svém prohlášení z 19. prosince roku 1989 zavázala vytvořit pro politické strany stejné podmínky pro jejich účast ve volbách. Návrh zákona řešil právní postavení politických stran a jiných subjektů tak, aby bylo vůbec možné volby do zastupitelských orgánů, které byly naplánovány na červen roku 1990, konat. To vše bylo v pořádku. Až na to, že součástí tohoto tzv. prozatímního zákona byla i výjimka z registrace pro stávající strany, i pro KSČ, jak ve své řeči dále zdůraznil Ján Čarnogurský: *„Za politické strany už vzniknuté sa považujú Československá strana lidová, Československá strana socialistická, Demokratická strana, Komunistická strana Československa a Strana slobody. Za politické hnutia už vzniknuté sa považujú Občianske fórum a Verejnost' proti násiliu. Tieto politické strany a politické hnutia nemusia podstúpiť proces registrácie na ministerstve vnútra.“*¹¹⁰

Tento zákon, jak uvádí Antonín Blažek, poslanec Federálního shromáždění za Občanské Fórum v letech 1990 – 1992, kterým nový režim přizval KSČ „do salonu“, se stal překážkou pro pozdější zánik KSČ, neboť by bylo nutné nejprve zrušit platnost tohoto zákona a do toho se už jeho autorům jednak nechtělo, jednak se zabývali problémem obrany své koncepce „právní kontinuity s bývalým režimem“, což byla „mantra“ těch, kteří se v OF báli jednak jakéhosi právního chaosu po změně režimu, jednak údajného nebezpečí „nekontrolovaného vyrovnávání se s minulostí“, což v

¹⁰⁸ Zpráva ÚV KSČS o činnosti strany od mimořádného sjezdu KSČ. SDS, 2006. [cit. 2012-04-15]. Dostupné z <http://www.sds.cz/view.php?cisloclanku=2006040902>.

¹⁰⁹ SUK 2009, s. 28.

¹¹⁰ Stenozáznam z jednání FS ČSSR dne 23. ledna 1990. [cit. 2013-02-24]. Dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/022schuz/s022008.htm>.

důsledku přineslo jen to, že se česká společnost se svou minulostí nevyrovnala dodnes.¹¹¹

KSČ se po schválení zákona č. 15/1990 Sb. o politických stranách tudíž nemusela registrovat, nemusela předkládat ministerstvu vnitra své stanovy a nic jí nebránilo účastnit se prvních demokratických voleb jako tzv. „demokratická strana“. Ještě před tím, v průběhu roku 1990, na základě tlaku slovenských komunistů změnila KSČ svou oficiální zkratku na KSČS. Zároveň prošla symetrickou federalizací. Kromě již existující Komunistické strany Slovenska vznikla na ustavujícím sjezdu dne 31. března 1990 Komunistická strana Čech a Moravy (KSČM) jako územní organizace Komunistické strany Československa. Na I. sjezdu KSČM, konaném ve dnech 13. - 14. října 1990 v Olomouci, byly přijaty základní dokumenty této strany, tj. program a organizační řád. Prvním předsedou byl zvolen Jiří Machalík. Zároveň bylo učiněno Oznámení pro evidenci KSČM na ministerstvu vnitra, jeho důvodem byl nový organizační řád přijatý XVIII. sjezdem KSČS, ve kterém je Komunistická strana Československa federací dvou republikových stran – Komunistické strany Čech a Moravy a Komunistické strany Slovenska.¹¹²

Ministerstvo vnitra došlo k závěru, že stanovy nově vzniklé KSČM jsou v souladu se zákonem č. 15/1990 sb., i s Ústavou České republiky a Listinou základních práv a svobod, a proto nic nebránilo zápisu KSČM do seznamu politických stran. KSČM tak vznikla jako právnická osoba dne 28. 11. 1990 podle zákona č. 15/1990 Sb. O politických stranách. Podle bývalého ministra vnitra Ivana Langera se jednalo o vznik zcela samostatného subjektu právně nezávislého na jakékoli jiné dosavadní právnické osobě, tzn. i na jakékoli jiné politické straně.¹¹³

3. – 4. listopadu 1990 se konal poslední sjezd celostátní Komunistické strany Československa (KSČS) před jejím zánikem. Sjezd prohlásil KSČS za federaci dvou samostatných politických subjektů, KSČM a KSS, vůči nimž neměla KSČS pravomoci nadřízeného orgánu. Její úlohou mělo být pouze společné zastupování obou

¹¹¹ BLAŽEK, Antonín. Václav Havel a téma zákazu komunistické strany. *Neviditelný pes*. [cit. 2013-02-24]. Dostupné z http://neviditelnypes.lidovky.cz/polemika-havel-a-komuniste-d04-p_politika.asp?c=A120811_205317_p_politika_wag.

¹¹² *Oznámení pro evidenci KSČM. Závěrečná zpráva senátní komise pro posouzení ústavnosti KSČM*, kap. 5. Archiv Senátu PČR.

¹¹³ *Dopis MUDr. Ivana Langera, ministra vnitra senátoru Jaromíru Štětinovi ze dne 16. 2. 2007. Závěrečná zpráva senátní komise pro posouzení ústavnosti KSČM*, kap. 4. Archiv Senátu PČR.

republikových komunistických stran vůči federálním úřadům apod.¹¹⁴ Slovenská KSS se v roce 1991 přejmenovala na Stranu demokratické levice.

Dne 28. 8.1991 změnila KSČS svůj název na Federaci Komunistické strany Čech a Moravy a Strany demokratické levice. SDL se rozhodla pro plné osamostatnění ještě před rozdělením ČSFR, v prosinci 1991 pak zcela opustila KSČS.¹¹⁵ V dubnu 1992 KSČS zanikla právním výmazem ze seznamu politických stran a politických hnutí. Z návrhu na výmaz vyplývá, že veškerý majetek a závazky Federace Komunistické strany Čech a Moravy a Strany demokratické levice přešly na její právní nástupce, Komunistickou stranu Čech a Moravy se sídlem Politických vězňů 9, Praha 1 a Stranu demokratické levice se sídlem v Bratislavě.¹¹⁶

Podle advokáta JUDr. Milana Hulíka, který zastává jiný právní názor než bývalý ministr vnitra Ivan Langer, vznikla KSČM jako teritoriální organizace, územní článek, územní část KSČ. JUDr. Hulík ve své analýze dochází k závěru, že KSČM je spjata s KSČ, že k ní patří, že je její formou a nemůže být řečí o vzniku zcela samostatného subjektu.¹¹⁷ Ostatně tuto skutečnost samotná KSČM nepopírá, na svých webových stránkách uvádí, že KSČM vznikla „jako územní organizace komunistů v Čechách a na Moravě“.¹¹⁸

Dle mého názoru je důležitý fakt, že KSČM se od své předchůdkyně nikdy nedistancovala, že na ni skutečně navázala nejen personálně, organizačně, ale i majetkově, jak uvádí bývalý ministr vnitra Ivan Langer ve svém dopise. Z toho jednoznačně vyplývá, že KSČM, která byla sice zaregistrována jako samostatný právní subjekt, byla v době svého vzniku organizační, tj. federální součástí Komunistické strany Československa. Ta ale byla zákonem č. 198/1993 Sb. z 9. července 1993 O protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu prohlášena za organizaci zločinnou a zavrženíhodnou a její registrace je tudíž v přímém rozporu s tímto zákonem.

¹¹⁴ *Naše strana*. KSČM. [cit. 2013-02-24]. Dostupné z <http://www.kscm.cz/nase-strana/24002?chapter=1297>.

¹¹⁵ Kol. aut.: *Politické strany, 1938-2004*. Brno, Doplněk, 2005.

¹¹⁶ *Dopis MUDr. Ivana Langera, ministra vnitra senátoru Jaromíru Štětínovi ze dne 16. 2. 2007*. Závěrečná zpráva senátní komise pro posouzení ústavnosti KSČM, kap. 4. Archiv Senátu PČR.

¹¹⁷ HULÍK, Milan. *Je KSČM řádně registrována a existuje právně vůbec?* Závěrečná zpráva senátní komise pro posouzení ústavnosti KSČM, kap. 5. Archiv Senátu PČR.

¹¹⁸ *Naše strana*. KSČM [cit. 2013-02-24]. Dostupné z <http://www.kscm.cz/nase-strana/24002?chapter=1297>.

5.2 Členská základna a voličské preference KSČM

Bezprostředně po převratu v roce 1989 nastal u komunistické strany velký odliv členské základny, lidé houfně vraceli své členské průkazy. S velkým napětím byl očekáván výsledek prvních svobodných voleb v roce 1990, zda budou lidé volit komunisty či nikoliv.

Ještě před volbami v březnu 1990 učinil Institut pro výzkum veřejného mínění (IVVM) průzkum, jak se veřejnost staví k existenci KSČ. Výzkum byl poněkud překvapující. 72 % občanů si myslela, že by KSČ jako politická strana měla mít stejná práva a povinnosti jako jiné politické subjekty. S tímto názorem nesouhlasilo 26% lidí, 2% nevěděla. Více než polovina občanů (59%) se domnívala, že by KSČ neměla být zrušena, více než třetina lidí (37%) se naopak domnívala, že by zrušena být měla. Na otázku, zda KSČ projevuje snahu přetvořit se v moderní politickou stranu, více než polovina dotázaných (54%) odpověděla, že neprojevuje, 36 % respondentů odpovědělo, že tuto snahu projevuje. Pozoruhodné je, že na dotaz ohledně členské základny KSČ 51 % dotázaných vyslovilo názor, že je tvořena převážně stalinisty a dogmatiky. Stranu tedy viděli bez iluzí. Tentýž názor měl každý desátý člen KSČ.¹¹⁹

Výsledky průzkumu ukázaly, že KSČ po roce 1989 stabilizovala své pozice, že veřejnost stranu do značné míry akceptovala, a její odmítnutí velkou většinou občanů se nekonalo. Proto ani není divu, jak dopadly první svobodné volby, které se konaly v červnu roku 1990. Ve volbách do ČNR volilo KSČ 13,24%, což při 96% účasti představovalo 954 690 hlasů. KSČ tak byla oficiálně rehabilitována a stala se z ní parlamentní strana. Po prvotním nadšení z revolučních změn ve společnosti díky tomuto faktu převládl názor, že komunisty není nutné zakazovat, že je třeba je reformovat a že se jejich členská základna bude přirozenou cestou postupně snižovat.

Bývalý poslanec za Občanské fórum Antonín Blažek k tomu dodává: *„Považoval jsem za nezbytné, aby se nový společenský režim rozešel s minulostí i nějakou formou ‘dekomunizace’, tj. přinejmenším zákazem dalšího fungování komunistické strany. Jsem dosud přesvědčen, že právě toto byl většinový názor demokraticky smýšlejících občanů, kteří přitom nijak netoužili po pomstě za zločiny, které nespáchal nějaký abstraktní komunistický režim, jak se snažili a dosud snaží namluvit společnosti bývalí komunisté, ale organizace tvořená konkrétními lidmi, která*

¹¹⁹ Závěrečná zpráva senátní komise pro posouzení ústavnosti KSČM. Kap. 4. Archiv Senátu PČR.

byla vytvořena k uchopení a držení totální moci. Názor, že je lepší porazit komunisty v demokratické soutěži než užít síly zákona k jejich eliminaci z veřejného prostoru, byl pak jen pokusem o výmluvu za naši neschopnost další existenci komunistické strany komunistům prostě zakázat, jako bylo ctností z nouze i ono poněkud přihlouplé heslo „nejsme jako oni“.¹²⁰

Tomu nahrál výsledek voleb do Poslanecké sněmovny v roce 1996, kdy se skutečně dramaticky snížil počet komunistických voličů, a to o 300 000 hlasů. Naše mladá demokratická společnost přestala být ostražitá vůči levicovému extremismu a probudila se až v roce 2002, kdy KSČM ve volbách do PS získala 18,51 % hlasů. Od voleb v roce 1996 svůj vliv ve společnosti nejen stabilizovala, ale i značně posílila.

Zajímavé je srovnání volebních zisků KSČM od roku 1990. V roce 1990 a 1992 ve volbách do České národní rady se volební zisk KSČM příliš nelišil. V roce 1992 KSČM sice získala více mandátů, ale bylo to dáno o něco menší celkovou volební účastí. Můžeme se pouze domnívat, že v roce 1992 by KSČM získala méně křesel v parlamentu, pokud by kandidovala samostatně a ne v koalici Levý blok společně s Demokratickou levicí.

Tab. 1: KSČM – výsledky voleb do České národní rady¹²¹

Zpracováno autorkou

Rok	Platné hlasy v tis	% platných hlasů	Počet mandátů	Celkový počet plat. hlasů v tis.
1990	954 690	13, 24 %	32	7 211 047
1992 ¹²²	909 490	14, 05 %	35	6 473 250

V tabulce 2 jsou uvedeny volební zisky KSČM ve všech volbách do Poslanecké sněmovny od roku 1996 do roku 2010. V posledním sloupci je uveden celkový počet oprávněných voličů v jednotlivých volbách.

¹²⁰ BLAŽEK, Antonín. Václav Havel a téma zákazu komunistické strany. *Neviditelný pes*. [cit. 2013-02-25] Dostupné z http://neviditelnypes.lidovky.cz/polemika-havel-a-komuniste-d04-/p_politika.asp?c=A120811_205317_p_politika_wag.

¹²¹ Volby. CZ. Český statistický úřad. [cit.2013-07-11]. Dostupné z www.volby.cz.

¹²² V roce 1992 KSČM kandidovala společně s DL ČSFR v koalici Levý blok

Tab. 2: KSČM - výsledky voleb do Poslanecké sněmovny¹²³
Zpracováno autorkou

Rok	Platné hlasy v tis	% platných hlasů	Počet mandátů	Celkový počet plat. hlasů v tis
1996	626 136	10,33 %	22	6 059 215
1998	658 550	11,03 %	24	5 969 505
2002	882 653	18,52 %	38	4 768 006
2006	685 328	12,81 %	26	5 348 976
2010	589 765	11,27 %	26	5 230 859

Kromě nárůstu komunistických preferencí v roce 2002 za sociálně demokratické vlády můžeme pozorovat spíše klesající úbytek voličských hlasů. Počet mandátů se kromě už zmíněného roku 2002 výrazně neliší.

V tabulce č. 3 jsou uvedeny volební výsledky krajských voleb od roku 2000, kdy se konaly první volby do krajských zastupitelstev. Volby do krajů od počátku provází velký nezájem obyvatel a nízká volební účast. Oproti volbám do Poslanecké sněmovny, kde se v průměru pohybuje účast kolem 50 % oprávněných voličů, v krajských volbách je to zhruba 30%, kromě voleb v roce 2008, kdy byla účast čtyřicetiprocentní. Nejméně hlasů získali komunisté v roce 2004, nejméně mandátů v roce 2008. Volby v roce 2012 znamenaly pro KSČM oproti roku 2008 nárůst o cca 100 000 hlasů a o 68 mandátů více.

V posledních krajských volbách získali komunisté největší zisk v přepočtu na mandáty, tj. 181 mandátů v celé republice a poprvé v historii za posledních dvacet let zvítězili ve dvou krajích, Karlovarském a Ústeckém a dostali se tak do vedení kraje. Krajské volby, které se konají přesně v mezidobí mezi parlamentními volbami, odrážejí do určité míry náladu ve společnosti vůči vládnoucí koalici. Nárůst komunistických hlasů v roce 2012 může být dán do souvislosti s celkovou nespokojeností občanů s politikou vlády a jejími úspornými opatřeními i s korupčními aférami spojenými jak s pravicovými, tak s levicovými politiky. Volebnímu úspěchu KSČM nahrála i nízká volební účast, dá se předpokládat, že doma tentokrát zůstali pravicoví voliči, naopak ti disciplinovaní, kteří tradičně volí KSČM, si tyto volby rozhodně ujít nenechali.

¹²³ Volby. CZ. Český statistický úřad. [cit.2013-07-11]. Dostupné z www.volby.cz.

Tab. 3: KSČM – výsledky voleb do zastupitelstev krajů v celé ČR¹²⁴
Zpracováno autorkou

Rok	Platné hlasy v tis	% platných hlasů	Počet mandátů	Celkový počet plat. hlasů v tis
2000	496 688	21, 14 %	161	2 349 124
2004	416 807	19, 68 %	157	2 117 443
2008	438 024	15, 03 %	114	2 913 642
2012	538 953	20, 43 %	182	2 763 464

Počet členů KSČM od roku 1992 neustále klesá, v roce 1999 byl průměrný věk členů 64 let, v roce 2003 68 let, v roce 2008 se dokonce „vyšplhal“ na sedmdesát let. V roce 1992 měla nově vzniknuvší KSČM 354 549 členů, v roce 2001 se počet snížil na 113 000 členů, v roce 2003 klesl na 100 781.¹²⁵ Na konci roku 2009 měla KSČM 71 823 členů, což bylo nejvíce ze všech politických stran.¹²⁶

Podle zprávy ÚV KSČM z dubna 2004 bylo 50 % členské základny starší 70 let, 21% se pohybovalo v rozmezí 60 – 70 let. Z toho celkem logicky vyplývá, že během několika málo let by se počet členů KSČM mohl výrazně snížit až o polovinu. Není divu, že se KSČM snaží lákat mladé lidi do svých řad, počet členů do 30 let v roce 2003 činil 0,5%, což představovalo pouhých 500 mladých lidí na celou republiku. Ještě jedno číslo z této statistiky je pozoruhodné, počet vysokoškolsky vzdělaných lidí v roce 2003 činil 9,7%, toto číslo představovalo necelých deset tisíc lidí bez rozdílu věku.¹²⁷

K 31. 12. 2012 měla KSČM 53 479 členů (o rok dříve 56 763), z toho v kategorii do 30 let celkem 422 členů. Věkový průměr všech členů KSČM je 71,73 let.

V roce 2012 bylo přijato 838 nových členů KSČM, což je proti roku 2011 nárůst o 242 členů.¹²⁸

¹²⁴ Volby. CZ. Český statistický úřad. [cit.2013-07-11]. Dostupné z www.volby.cz.

¹²⁵ Zpráva ÚV KSČM o činnosti KSČM v období po V. sjezdu KSČM. Praha: ÚV KSČM, 2004. s. 52. Závěrečná zpráva senátní komise pro posouzení ústavnosti KSČM. Kap. 9. Archiv Senátu PČR.

¹²⁶ STRUHA, Kamil. Zástupy studentů rozšiřují členské základny stran, jen KSČM vymírá. *MF Dnes*, listopad 2009. [cit.2013-07-11]. Dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/>

¹²⁷ Zpráva ÚV KSČM o činnosti KSČM v období po V. sjezdu KSČM. Praha: ÚV KSČM, 2004. s. 52.

¹²⁸ ŠTEFEK, Zdeněk. *Informace z 5. zasedání ÚV KSČM*. [cit.2013-07-11]. Dostupné z <http://tresnicka.kscm.cz/article.asp?thema=6442&item=75717>.

5.3 Snahy o změnu názvu KSČM

Jak už jsem výše zmínila, hned v roce 1990 se od KSČM odštěpila Demokratická levice, která se snažila o změnu nejen názvu strany, ale její transformaci v sociálnědemokratickou stranu. Střet mezi oběma subjekty vyvrcholil na 6. zasedání ÚV KSČM v Nymburce, které se konalo 7. září 1991. Toto setkání je zajímavé především z toho důvodu, protože na něm bylo rozhodnuto, že bude vyhlášeno referendum o názvu strany. Vedení KSČM zastávalo názor, že transformace KSČM v moderní levicovou sílu není záležitostí změny názvu, jak uvedl tehdejší tiskový mluvčí ÚV KSČM Petr Vilhelm. *„Název strany neodvozujeme od podmínek III. komunistické internacionály, ale od původního obsahu pojmu komuna. Chceme se proto jako levicová síla profilovat především na řešení společenských problémů. A co jiného znamená komuna, než pospolitost svobodných občanů, svobodně sdružených na základě vzájemné lidské solidarity, tolerance a respektování lidské svobody a důstojnosti?“*¹²⁹

Referenda, které probíhalo v závěru roku 1991, se zúčastnilo 291 783 členů KSČM. 75,94% členů z tohoto počtu bylo pro zachování stávajícího názvu.¹³⁰ Na základě tohoto výsledku vystoupili členové Demokratické levice z KSČM a společně s dalšími subjekty založili Demokratickou stranu práce.

Vzhledem k tomu, že KSČM byla ostatními stranami vnímána jako nepřijatelný partner, uvítala nabídku do té doby marginálního hnutí Demokratická levice (DL), které nemělo nic společného s výše zmíněnou skupinou.¹³¹ V roce 1992 kandidovala KSČM společně s DL a dalšími subjekty, působícími na levé straně spektra v koalici Levý blok. Toto hnutí mělo ambiciózní plány sjednotit všechny subjekty se sociálně-demokratickou orientací. V samotné KSČM však vrcholily vnitrostranické spory o další působení KSČM, které ve svém důsledku znamenaly konec Levého bloku. V KSČM vznikly tři názorové proudy:

1. tradicionalistický, reprezentující Marxisticko-leninskými kluby.
2. sociálně – demokratický, požadující přerušení kontinuity s minulým vývojem, představovaný původní skupinou Demokratická levice působící v KSČM.

¹²⁹ VILHELM, Petr. Proč KSČM nemění svůj název? *Naše pravda* 5/1991, s. 1.

¹³⁰ *Zpráva o činnosti ÚV KSČM o činnosti strany od 1. sjezdu KSČM. Dokumenty II. sjezdu KSČM*, s. 18. Archiv senátora Jaromíra Štětiny.

¹³¹ FIALA 1999, s. 113.

3. Demokratické fórum komunistů, jehož někteří představitelé postupně splynuli s pragmatickou politickou KSČM.¹³²

Předsedou KSČM se na 2. sjezdu stal Jiří Svoboda, který patřil k reformistům. Na tomto sjezdu byla přijata platforma „Za socialismus“, jejímiž představiteli byli předlistopadoví exponenti KSČ. Jiří Svoboda považoval vznik této platformy za nebezpečný, nově přijatý program strany pochopil jako výzvu k reformě strany a nastolil opět otázku změny jejího názvu. Proti Svobodovi se vyprofiloval tzv. neokomunistický proud vedený Miloslavem Ransdorfem, který odmítl debatu o názvu strany a Svobodovy postupy označil za autoritářské. Jiří Svoboda své požadavky podmínil dalším setrváním ve funkci. Miloslav Ransdorf toho využil a vyvolal hlasování o nedůvěře předsedovi. V červnu 1993 se následkem toho konal III. sjezd strany, který přinesl vítězství „neokomunistického“ proudu. Předsedou byl zvolen Miloslav Grebeníček, místopředsedy se stali Vojtěch Exner a Miloslav Ransdorf.

V dokumentech VI. sjezdu KSČM, který se konal 15. 5. 2004, se KSČM i nadále hlásí ke své předlistopadové předchůdkyni. Odmítá tak předstírat, že je stranou bez minulosti. KSČM se nezměnila a nepovažovala za potřebné zásadně měnit svůj vztah k činnosti KSČ. Komunisté nezměnili svůj název, protože nepovažují měnit zásadně svou identitu. Podstata komunistického hnutí je trvalá, přesahuje hranice minulosti a přítomnosti.¹³³

Další období lze charakterizovat jako období stabilizovaného neokomunismu. Komunistická strana si dokázala v průběhu polistopadového vývoje udržet relevantní pozice v českém stranicko – politickém systému, přestože byla vnímána jako antisystémový prvek.¹³⁴

¹³² Zpráva o činnosti ÚV KSČM o činnosti strany od 1. sjezdu KSČM. s. 25.

¹³³ Zpráva ÚV KSČM o činnosti KSČM v období po V. sjezdu KSČM. Dokumenty VI. sjezdu KSČM, s. 13.

¹³⁴ FIALA 1999, s. 138.

5.4 Znak KSČM jako extremistické strany¹³⁵

KSČM se i nadále hlásí k tzv. odkazu „marxismu – leninismu“. Ve svém programu, který vychází z „marxistické teorie otevřeného dialogu s mezinárodním komunistickým a levicovým hnutím, otevřeného novým myšlenkám a poznatkům“,¹³⁶ v oficiálních stranických dokumentech a prohlášeních vedoucích představitelů KSČM, ale též samotným výrazem „komunismus“, který má ve svém názvu.

Trvá-li KSČM na názvu „komunistická“, trvá tím na třídním boji, diktatuře proletariátu a omezení vlastnických práv občanů jako na ideologii, kterou je třeba uskutečnit v praxi.¹³⁷

To je ale v přímém rozporu s čl. 5 Ústavy České republiky, který říká: „*Politický systém je založen na svobodném a dobrovolném vzniku a volné soutěži politických stran respektujících základní demokratické principy a odmítajících násilí jako prostředek k prosazování svých cílů*“.¹³⁸ Pak je nutné požadovat její vyloučení z demokratické soutěže politických stran.

Jedním z nejpalcivějších a nejdiskutabilnějších článků oficiálního dokumentu KSČM je teze, že za základní příčinu stupňujících se problémů světa i naší společnosti považuje KSČM kapitalismus a žádá jeho odstranění.¹³⁹

„*Pokud si vezmeme Základní listinu lidských práv, která je součástí našeho ústavního řádu*“, uvedl senátor Štětina na plénu Senátu během projednávání petice www.zrusmekomunisty.cz, „*zjistíme, že kapitalismus je postaven na soukromém vlastnictví. KSČM požaduje odstranění soukromého vlastnictví a to je dle mého soudu v základním rozporu s Ústavou*“.¹⁴⁰

Požadavek KSČM na budování socialismu tím, že se odstraní soukromé vlastnictví výrobních prostředků, je navíc v přímém rozporu se základním právem občanů, a to právem na soukromé vlastnictví, jak je zakotveno v čl. 11 LZPS. Tam se

¹³⁵ Tato kapitola je částečně převzatá z bakalářské práce autorky: HÁJKOVÁ, Pavlina. *Komunistický svaz mládeže jako příklad politického extremismu. Ústavně-právní aspekty*. Vysoká škola Cevro Institut, 2010.

¹³⁶ *Kdo jsme?* Program KSČM. [cit. 2013-03-23]. Dostupné z <http://www.kscm.cz/nase-strana/24002/kscm-kdo-jsme?chapter=1297>.

¹³⁷ Stenozáznam z vystoupení senátora Jaromíra Štětiny při projednávání petice www.zrusmekomunisty.cz dne 4.11.2006. [cit. 2013-03-23]. Dostupné z <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/hlasovani?action=steno&O=5&IS=3506&T=154#st154>.

¹³⁸ Ústavní zákon č.1/1993 Sb., Ústava ČR.

¹³⁹ *Zpráva ÚV KSČM o činnosti KSČM v období po V. sjezdu KSČM*. Praha: ÚV KSČM, 2004. s. 95.

Závěrečná zpráva senátní komise pro posouzení ústavnosti KSČM, kap. 9. Archiv Senátu PČR.

¹⁴⁰ Stenozáznam z vystoupení senátora Jaromíra Štětiny při projednávání petice www.zrusmekomunisty.cz.

uvádí, že každý má právo vlastnit majetek, protože aby mohl soukromý podnikatel vykonávat zvolenou profesi, musí k tomu obvykle vlastnit určité výrobní prostředky. Odstranění soukromého vlastnictví by tedy znamenalo znemožnění výkonu tohoto práva. Vlastnické právo je důležitou podmínkou fungování ekonomické složky demokracie, protože majetek je zdrojem svobody, je to právo každého člověka svobodně používat vlastní majetek a disponovat jím.¹⁴¹

Vlastnické právo je jedno ze základních lidských práv, která jsou podle čl. 1 LZPS nezadatelná, nezcizitelná, nepromlčitelná a nezrušitelná. Podle čl. 11 odst. 4 LZPS vyvlastnění nebo nucené omezení vlastnického práva je možné pouze ve veřejném zájmu, a to na základě zákona a za náhradu.¹⁴² K odstranění soukromého vlastnictví výrobních prostředků jako celku nemůže ve smyslu tohoto článku dojít. Zákon může stanovit limity vlastnického práva, musí však přitom zachovat jejich podstatu a smysl. To znamená, že nemůže tato práva úplně zrušit.

Jednotlivé teze programu KSČM jsou postaveny na tzv. „odstranění nerovností“ ve společnosti, jež jsou dle KSČM zdrojem nespravedlivého systému a nahrávají stále vzrůstajícím rozdílům majetků ve společnosti. Jde o tzv. falzifikaci dobra, jak uvádí Alain Besancon ve své knize „Nemoc století“. *Slušný člověk, řídící se myšlenkou spravedlnosti, hledá, jak lépe rozdělit bohatství. Pro komunistu nespočívá myšlenka spravedlnosti ve „spravedlivém“ dělení, spočívá ale v nastolení tzv. socialismu, tj. potlačení soukromého vlastnictví odstraňováním jakékoli možnosti jeho dělení. Komunisté usilují o to, aby si lidé začali uvědomovat majetkové nerovnosti. To ale nemá za cíl konstatování nedostatku práva, ale vyvolání touhy po společnosti, kde regulace nebude probíhat podle práva.*¹⁴³

„Vynucená solidarita“ je založena na přerozdělování prostřednictvím právně vymahatelných závazků. Podstata této vynucené solidarity, to jest agrese vůči majetku jiných, je skryta za prostředníka, kterým je stát, a to tím, že jsou na něj pouze kladeny „ušlechtilé“ požadavky a teprve ten provádí represivní vynucení. Právě skrytí agrese za prostředníka mnohým usnadňuje její přijetí do své morálky.¹⁴⁴

¹⁴¹ PIPES, Richard. *Vlastnictví a svoboda*. Praha: Argo, 2008. s. 20.

¹⁴² Ústavní zákon č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

¹⁴³ BESANCON, Alain. *Nemoc století: Komunismus, nacismus a holocaust*. Praha: Themis, 2000. s. 32.

¹⁴⁴ ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Mládežnické organizace politických stran v ČR*. Brno: MPU, 1999, s. 65.

Vynucená solidarita je specifíkem levice obecně a není jen nástrojem prosazovaným komunistickými stranami a společenskými organizacemi hlásajícími se ke komunismu. I česká sociální demokracie ČSSD používá myšlenku vynucené solidarity jako hlavní zbraň proti pravici, a to zejména v předvolebním boji.

Otázkou zůstává, zda je praktikování vynucené solidarity v souladu s demokracií. Zdanění podle starého komunistického hesla „Ať platí bohatí“ znamená bezesporu přerozdělení bohatství. Je daní odebíráno jedné skupině společnosti a předáváno, například v podobě „bezplatného“ zdravotnictví skupině jiné. Komunisté všude, kde se dostali k moci, znárodňovali výrobní prostředky, aniž by k tomu používali daňový systém. Zabavení továrny, podniku, hospodářství bylo stoprocentní. Komunistické znárodňování tak představovalo násilnou loupež.

Ústava a zákony určují státu meze a určují mantinely, v nichž se stát může pohybovat. Jsou-li daňové zákony přijaty svobodně zvoleným parlamentem, pak představují formu společenské smlouvy, která státní násilí toleruje a předpokládá. Vystává nyní otázka, jaké násilí měl na mysli Karel Marx, když dal komunistům souhlas k tomu, aby svých cílů násilím dosáhli. Marx jasně definuje, ve shodě s V. I. Leninem, který jeho myšlenky praktikoval, že má na mysli diktaturu proletariátu. Nikoliv přinucení demokratickým státem, ale jedinou vybranou skupinou, proletariátem. V tom je rozdíl mezi komunistickým pojetím přerozdělování výrobních prostředků a obecného bohatství mezi komunisty a sociálními demokraty. Komunisté požadují násilí mimoparlamentní, sociální demokraté parlamentní. Komunisté chtějí zrušit soukromé vlastnictví výrobních prostředků, jejich prioritou je dosažení jejich celkového zespolečnění. Požadavky na jeho splnění, včetně požadavku diktatury proletariátu představují potenciální ohrožení demokracie. Pokud se demokracie nebude sama bránit, vystavuje se nebezpečí, že poskytne sama své demokratické nástroje k tomu, aby se komunisté dostali k moci, či se na ní výrazně podíleli.

5.5 KSČM a násilí

V dokumentu VII. sjezdu KSČM „*Socialismus pro 21. století*“ z roku 2008 dnes těžko najdeme tezi, kvůli které by mohla být KSČM zakázána. KSČM si je vědoma toho, že musí být ve svých oficiálních dokumentech a stanoviscích velmi obezřetná, aby nemohla být označena za protiústavní stranu. Přesto tento dokument obsahuje řadu

přímých i nepřímých důkazů, ze kterých můžeme vyvodit, že KSČM stále lpí na svých základních programových tezích a myšlenkách, hlásících se k marxismu-leninismu. Dokument obsahuje tři východiska, ze kterých vychází další směřování strany. Prvním je odkaz marxismu – leninismu:

„Východiskem našich představ o socialismu je myšlenkový odkaz klasiků. Karel Marx, Bedřich Engels, ale později i V. I. Lenin, ve své době vědecky podložili vizi překonání kapitalismu socialismem. Jejich pojetí společenského vývoje je i dnes základním metodologickým východiskem pro vědecké pojetí socialismu.“¹⁴⁵

Hned vzápětí je uvedeno, že: *„Socialismus nemůže být prostým popřením kapitalismu, ale jeho překonáním.“¹⁴⁶*

Dále se ve svých úvahách o *modelu socialismu našeho věku* hlásí KSČM k dnes již překonanému modelu plánovaného hospodářství, tak jak se praktikoval v původně nerozvinutém Rusku a později byl vlivem SSSR přejat v naprosté většině evropských socialisticky orientovaných států, včetně SSSR.¹⁴⁷ Autoři už zde zapomněli dodat, že evropské státy jej musely přejmout zcela nedobrovolně a k jakému výsledku tento typ výrobních vztahů dospěl.

V dokumentu „Naděje pro Českou republiku“, přijatém na předchozím, VI. sjezdu KSČM 15. 5. 2004 se uvádí, že *„za základní příčinu stupňujících se problémů světa i naší společnosti považuje KSČM kapitalismus. Přestože dosud nevyčerpal všechny své možnosti, je stále naléhavější, aby byl vystřídán novou, pokrokovější společensko-ekonomickou formací.“*

V témže dokumentu se dále dočteme, že *„KSČM nadále opírá svou politiku o Marxovu tezi, že svět nelze jen vykládat, ale je nutno jej změnit.“¹⁴⁸*

Dlouhá léta nebylo o komunistických funkcionářích slyšet, média si jejich aktivit příliš nevšímal a stranický deník Haló noviny četl kromě kovaných straníků málokdo.

Proto poněkud překvapil a zneklidnil projev Miroslava Grebeníčka v roce 2001, který v něm nastínil i další vývoj ve společnosti: *„Nikdo a nic není pro buržoazii větším nepřítelem než komunistické hnutí. Známe to z historie, ale velice dobře i ze*

¹⁴⁵ *Socialismus pro 21. století*. Programový dokument, přijatý VII. sjezdem KSČM dne 21. 4. 2008. [cit. 2013-07-13]. Dostupné z <http://www.kscm.cz/nase-strana/sjezdy-kscm/vii-sjezd-kscm/35668/socialismus-pro-21-stoleti>.

¹⁴⁶ tamtéž

¹⁴⁷ tamtéž

¹⁴⁸ *Naděje pro Českou republiku*. Programový dokument strany přijatý na VI. sjezdu KSČM dne 15. 5. 2004. Závěrečná zpráva senátní komise pro posouzení ústavnosti KSČM, kap. 9. Archiv Senátu PČR.

současnosti. Nejde jen o to, že komunistické hnutí jde buržoazii obrazně řečeno po krku, jinými slovy, že ohrožuje její zájmy. Jde hlavně o to, že před občany staví alternativu, že je přesvědčuje o možnosti systémové změny.¹⁴⁹ Poprvé v tomto projevu přichází vedoucí představitel KSČM s termínem *systémová změna*. Komunisté začali zcela úmyslně používat tento celkem přijatelný obrat, za kterým se skrývá komunistické násilí. *Nutnost systémové změny* není nic jiného než *třídní revoluce*.

To, že se vrcholní představitelé KSČM neustále hlásí k odkazu marxismu-leninismu, svědčí i jejich výroky na oficiálních akcích, které bývají v rozporu s oficiálními dokumenty strany. V nich často dochází k falšování a překrucování dějin. Němci používají termín osvětimská lež, v případě falšování komunistické minulosti by bylo na místě používat termín jáchymovská či gulagská lež. KSČM se neustále snaží revidovat historii a popřít tak trestné činy, kterých se dříve komunistická strana dopouštěla. Patří sem např. hlásání se k odkazu Klementa Gottwalda, V. L. Lenina, odkazu Velké říjnové socialistické revoluce či popírání historické pravdy, že tzv. „*Vítězný únor*“ byl ve skutečnosti komunistickým pučem.

To dokládá např. projev předsedy ÚV KSČM Vojtěcha Filipa v předvečer 59. výročí komunistického puče: „*Je KSČM připravena ideově, teoreticky, ale zejména politicky a věcně vyvolat a postavit se do čela eventuálních revolučních procesů - ano či ne?*“ Filip dále ve svém projevu zdůraznil: „*Pokusme se vrátit k V. I. Leninovi. Jestliže komunistická strana měla z pohledu leninské teorie být třikrát nej – nejrevolučnější, nejpokrokovější a nejmasovější, tak měla být také hluboce internacionální.*“¹⁵⁰

Nebývalý rozruch vzbudil projev tehdejšího předsedy ÚV KSČM Miroslava Grebeníčka k 80. výročí založení strany v roce 2001. „*Únor nebyl žádným komunistickým podvodem spáchaným na lidových masách, ale především revolučním vystoupením širokých vrstev lidí.*“¹⁵¹

Ve stejné rétorice pokračoval výkonný výbor ÚV KSČM o pár let později, kdy vydal stanovisko k 60. výročí únorových událostí v roce 1948. KSČM se v něm hlásí

¹⁴⁹ Projev Miroslava Grebeníčka, předsedy KSČM, k 80. výročí založení KSČ. 2001. Závěrečná zpráva senátní komise pro posouzení ústavnosti KSČM, kap. 9. Archiv Senátu PČR.

¹⁵⁰ Projev Vojtěcha Filipa, předsedy KSČM, v předvečer 59. výročí komunistického puče. Zasedání ÚV KSČM, 24. 2. 2007. Závěrečná zpráva senátní komise pro posouzení ústavnosti KSČM, kap. 9. Archiv Senátu PČR.

¹⁵¹ Projev Miroslava Grebeníčka, předsedy KSČM, k 80. výročí založení KSČ. 2001. Závěrečná zpráva senátní komise pro posouzení ústavnosti KSČM, kap. 9. Archiv Senátu PČR.

k revolučnímu základu Února 1948 a tvrdí, že šlo o ústavně provedenou revoluci, které se zúčastnily široké vrstvy občanů.¹⁵²

Marta Semelová, poslankyně a předsedkyně Pražské rady KSČM, nechybí na každoročním setkání komunistů na pražských Olšanských hřbitovech, kteří se zde scházejí při příležitosti připomenutí výročí úmrtí Klementa Gottwalda. Marta Semelová vyjadřuje to, co si myslí a cítí mnozí ze současných členů KSČM. Při opětovném setkání v letošním roce prohlásila na Gottwaldově hrobě, že „Vítězný únor považuje za významný mezník. Únor 48 otevřel cestu k naději lidstvu.“ Místopředseda ústředního výboru KSČM Petr Šimůnek označil únorový převrat na témže setkání „za nastolení lidové a demokratické vlády.“ „Překrucují se tady dějiny. Ve skutečnosti šlo o dvanáct pravicových ministrů, kteří vydírali prezidenta Beneše,“ prohlásil Šimůnek.¹⁵³

Už před volbami v roce 2006 se Marta Semelová v rozhovoru pro Hospodářské noviny vyznala z obdivu ke Klementu Gottwaldovi a prohlásila, že za jeho éry „byli souzeni jen ti, co se opravdu provinili“.¹⁵⁴

11. února 2011 vzbudila Semelová společně s Miroslavem Grebeníčkem mediální rozruch svými výroky během projednávání zákona o protikomunistickém odboji v Poslanecké sněmovně. Grebeníček prohlásil, že chystaný zákon o protikomunistickém odboji je „adorací teroristických aktů minulosti“. Semelová se vyjádřila v tom smyslu, že projednáváním tohoto zákona „jde o snahu o vymazání paměti, o zastrasování a očerňování poctivých lidí, kteří v naprosté většině přijali režim po Únoru 48 za svůj, lidí, kteří zde pracovali, vytvářeli hodnoty a žili v míru“. Zde můžeme nalézt typickou ukázkou překroucení historické pravdy, paní poslankyně Semelová pokračovala ve stejném duchu: „Ocenění by si totiž zasloužili úplně jiní lidé, a těmi jsou bývalí pohraničníci, kteří naše hranice bránili... Byli to příslušníci pohraniční stráže, kdo zabezpečovali klid pro pokojný život a práci lidí nejen v pohraničí.“¹⁵⁵

¹⁵² Stanovisko výkonného výboru ÚV KSČM k 60. výročí únorových událostí v roce 1948. Závěrečná zpráva senátní komise pro posouzení ústavnosti KSČM, kap. 9. Archiv Senátu PČR.

¹⁵³ KLANG, Mikuláš. Únor 1948 otevřel cestu k naději, hřímala Semelová na Gottwaldově hrobě. 25. 2. 2013. [cit. 2013-07-13]. Dostupné z http://zpravy.idnes.cz/ucteni-gottwaldovy-pamatky-dpb-/domaci.aspx?c=A130225_184357_domaci_klm.

¹⁵⁴ ŠNÍDL, Vladimír. Soudružka učitelka chválí boj proti kulakům. Ted' míří do poslanecké lavice. Duben 2010. [cit. 2013-07-13]. Dostupné z <http://zpravy.sluvko.cz/soudruzka-ucitelka-chvali-boj-proti-kulakum-ted-miri-do-poslanecke-lavice/>.

¹⁵⁵ Stenozáznam ze 13. schůze Poslanecké sněmovny PČR ze dne 11. února 2011. [cit. 2013-07-13]. Dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/013schuz/13-8.html>.

Pravá podoba komunistické strany se skrývá na komunistických setkáních, diskusích a mítincích, ale i ve stranickém tisku, v Haló novinách nebo např. v interním časopisu Dialog, který je veřejně prakticky nedostupný. Jedná se o měsíčník, vycházející již 24 let s podtitulem Otázky-odpovědi a hlavičkou Komunistický list. Vydavatelem Dialogu je společnost Orego, patřící RSDr. Milanu Havlíčkovi, tajemníkovi klubu zastupitelů KSČM ve Středočeském kraji a předsedovi obvodního výboru KSČM pro Prahu-Východ. Nakladatelství Orego vydává publikace oslavující období normalizace, Che Guevaru, Gottwalda či obhajující teror padesátých let. Namátkou vybírám názvy některých článků: „*Dělníci a utlačované národy světa potřebují Novou Kominternu!*“, „*Před 129 roky se narodil J. V. Stalin*“, „*Řídit se leninismem znamená bojovat za marxisticko-leninský charakter strany*“...¹⁵⁶

Předseda Republikové redakční rady a delegát VIII. sjezdu KSČM Ivan Hruža k obsahu dodává: „*Dialog mimo jiné říká hlasitě, že společenské třídy tak, jak byly determinovány celou řadou myslitelů, zejména Vladimírem Iljičem Leninem, existují. Zároveň v souladu s vědeckým učením ukazuje na to, kde jsou zdroje a příčiny třídních konfliktů a kdo je vyvolává. Nejsou to komunisté, ale ti, kteří svojí hospodářskou, sociální a kulturní politikou a metodami vládnutí potlačují skutečnou demokracii, znemožňují právo na práci, střechu nad hlavou, jakož i právo na důstojný a klidný život v míru. Čtenáři Dialogu nevěří blábolům, že změna přijde sama a že se jednou probudíme do lepšího světa. Mnozí z nás jsou na veřejnosti aktivně činní, vystupujeme proti aroganci současné politické moci a čerpáme přitom ze zkušeností komunistického hnutí.*“¹⁵⁷

Z těchto řádků skutečně mrazí. Zde zjistíme, že KSČM je stranou protidemokratickou, prototalitní se silnou extremistickou tendencí. Komunistická strana vyzývá k nahrazení demokratického systému „*novou pokrokovější společensko-ekonomickou formací*“. To je možné jen cestou násilí, popřením demokratických práv a svobod. Byť to KSČM z taktických důvodů neříká a nepřízná naplno, na podstatě to nic nemění. Závěry nejvyššího orgánu KSČM – sjezdu, stanoviska a vystoupení jeho zástupců, činnost jeho stoupenců, stvrzují, že tato strana počítá s použitím násilí při

¹⁵⁶ *Dialog – otázky a odpovědi*. [cit. 2013-07-13]. Dostupné z <http://www.dialog.wbs.cz/rocniky.html>.

¹⁵⁷ MAKOVSKÝ, Dušan. Dialog – stalinistický měsíčník, napojený na KSČM. *www.idnes.cz*, 8. 5. 2013. [cit. 2013-07-13]. Dostupné z <http://makovsky.blog.idnes.cz/c/337950/Dialog-stalinisticky-mesicnik-napojeny-na-KSCM.html>.

naplňování svých cílů a zájmů a vytváří pro toto použití předpoklady. Svým přihlášením se k marxismu-leninismu, tedy k učení o násilném svržení společenského řádu, je v rozporu s demokratickými principy státu vyjádřenými v Ústavě v člancích 1, 5 a 9 odst. 2. Porušuje zákon vymežující činnost politických stran č. 424/1991 Sb., hodnoty, předpoklady a povinnosti, které tento zákon vymezuje, a dle jeho § 4, odstavců a), c), a d), nemůže dále vyvíjet svou činnost.

5.6 KSČM jako součást mezinárodního komunistického hnutí

KSČM je z hlediska mezinárodního srovnání jakýmsi skanzenem ve střední Evropě. Z bývalých diktátorských komunistických stran je KSČM svým dogmatismem srovnatelná pouze se Stranou komunistů v Bělorusku, s Komunistickou stranou Ruské federace, Komunistickou stranou Ukrajiny a Stranou komunistů Moldavska. KSČM se tak stala svým způsobem celoevropským unikátem a podle stranických materiálů si klade za cíl, že musí sehrát významnou roli při obnově mezinárodního komunistického a dělnického hnutí.

Na svých webových stránkách má KSČM uvedeno, že příkládá největší význam spolupráci se stranami působícími v podobných podmínkách, jako jsou strany v Evropské unii (italská strana Komunistické obnovy, Francouzská komunistická strana, Komunistická strana Španělska, Portugalská komunistická strana, Komunistická strana Řecka, kyperský AKEL, švédská Levicová strana) a se stranami v bývalých socialistických zemích (KSS, KSRF, KSU, KS Arménie, Munkáspárt atd.). Tradičně velmi přátelské jsou i vztahy s vietnamskými, čínskými, korejskými i kubánskými komunisty.¹⁵⁸

Podle Miroslava Grebeníčka to byla právě KSČM, která se v mezinárodním komunistickém hnutí chopila role iniciátora sjednocování, a to krátce po pádu komunismu v Evropě, který prohlásil: „*Už v roce 1993, krátce po svém zvolení do čela ústředního výboru KSČM, jsem se dopisem obrátil ke komunistickým a dělnickým stranám i k dalším levicovým stranám celého světa. Rychle se obnovila dobrá a*

¹⁵⁸ *Program strany. KSČM.* [cit. 2013-03-15]. Dostupné z <http://www.kscm.cz/nase-strana/24002/kscm-kdo-jsme?chapter=1297>.

všestranná spolupráce s tradičními partnery v Evropě a postupně s celou řadou stran.“¹⁵⁹

V listopadu 2007 u příležitosti 90. výročí VŘSR uveřejnil Hassan Charfo, vedoucí oddělení mezinárodní politiky ÚV KSČM, ve stranickém tisku Haló noviny článek, vyzdvihující úlohu jednoty mezinárodního komunistického hnutí. „*Třetí Komunistická internacionála let 1919-1943 byla účinnou bojovou organizací a forem spolupráce v protifašistickém boji v mezinárodním měřítku. Především proto, že sjednocovala komunistické strany a nezúčastnily se jí reformistické sociálnědemokratické strany. Dále se Kominternu opírala o sílu a podporu Komunistické strany Sovětského svazu a sovětského státu. Rozpuštění Komunistické internacionály bylo vážným historickým omylem.*“¹⁶⁰

Charfo dále ve svém prohlášení požaduje vytvoření bojové mezinárodní komunistické organizace: „*Spolupráce levicových sil v nejširším smyslu slova je nevyhnutelná. Tomu však neodporuje, navíc podmínkou toho je vytvoření nové mezinárodní bojové organizace marxisticko-leninských stran, skutečně bojujících proti kapitalismu.*“¹⁶¹

Tento úkol nechybí ani ve stanovách, přijatých VIII. sjezdem KSČM v květnu 2012: *Program KSČM vychází z marxistické teorie otevřeného dialogu s mezinárodním komunistickým a levicovým hnutím, novým myšlenkám a poznatkům.*¹⁶²

Od roku 2000 začala KSČM pravidelně pořádat mezinárodní setkání komunistů na různé úrovni po vzoru někdejších Internacionál. V roce 2000 se konala konference v Nymburku ke globalizaci, v roce 2001 k Mezinárodnímu měnovému fondu, v roce 2002 byl hlavním tématem vztah k NATO, v roce 2003 pořádala KSČM konferenci vedoucích mezinárodních oddělení komunistických a levicových stran, v roce 2004 byla hlavním tématem Evropská unie. První konference, která se stala středem pozornosti médií a veřejnosti, byla mezinárodní konference k 60. výročí nad fašismem, která se konala 23. a 24. dubna 2005 v hotelu Olympik. Do Prahy se tehdy sjelo 38 delegací

¹⁵⁹ *Vystoupení předsedy KSČM Miroslava Grebeníčka na Mezinárodní konferenci k 60. výročí osvobození.* SDS, 2005. [cit. 2013-03-15]. Dostupné z <http://www.sds.cz/view.php?cisloclanku=2005042302>.

SDS, 2005. [cit. 2013-03-15]. Dostupné z <http://www.sds.cz/view.php?cisloclanku=2005042302>

¹⁶⁰ CHARFO, Hassan. Říjnová revoluce a mezinárodní vztahy. *Haló noviny*, 7.11. 2007. [cit. 2013-03-15]. Dostupné z <http://www.sds.cz/view.php?cisloclanku=2007110801>.

¹⁶¹ tamtéž

¹⁶² *Stanovy KSČM.* KSČM. [cit. 2013-03-01]. Dostupné z <http://www.kscm.cz/nase-strana/stanovy>.

komunistických a levicových stran, nechyběli zástupci diktátorských režimů komunistických stran Číny, Kuby, Sýrie, Severní Koreje a Vietnamu.

Jako skandální a neuvěřitelné označila média toto setkání bolševiků v hotelu Olympik. Zatímco *salonní* západoevropští komunisté mluvili hlavně o feminismu a ekologii, nefalšovaní bolševici z Ruska mávali z pódia obrázky tyрана Stalina. Napjatě očekávaný projev Severokorejců pak zmrazil sál. „*Jestliže chceme zvítězit v revoluci, musí být připraveny mohutné revoluční síly a musí být vypracována správná metoda boje,*“ vyzval delegát Ri Pjong Gap, který devětkrát zmínil jméno diktátora Kim Čong-ila.¹⁶³

Z hlediska bezpečnostní a obranné politiky v Evropě se jevil velmi závažným projev Václava Exnera, který apeloval k semknutí mezinárodních komunistických sil v odporu vůči „*agresivní politice USA*“ a vyzval evropské státy k ukončení účasti ve „*výběrových*“ politicko-vojenských seskupeních, především ve vojenských strukturách Severoatlantické aliance. „*NATO s dominantním postavením USA je škodlivým pozůstatkem studené války, který nejenže nepřispívá ke zvýšení bezpečnosti Evropy, ale naopak zvyšuje její ohrožení.*“¹⁶⁴

I ve svém posledním materiálu „*Přístupy KSČM k současnému světovému a evropskému systému bezpečnosti*“ ze dne 5. 12. 2012 se KSČM odmítavě staví k existenci NATO. Podle autorů analýzy je NATO ve své podstatě *přežívající organizací* z doby studené války a je *nereformovatelná*. Z pohledu KSČM existují dvě možnosti, postupně nahradit NATO systémem celoevropské bezpečnosti a Alianci jako takovou zrušit a rozpustit. Nebo použít druhou, pomalejší cestu, která by vedla ke stejnému výsledku, k omezení vlivu NATO, vystoupení naší země z vojenských a bezpečnostních struktur NATO a konečnému zrušení a rozpuštění NATO.¹⁶⁵ K tomu chce KSČM využívat domácí i mezinárodní fóra, zejména Evropský parlament, Radu Evropy, Parlament ČR, komunistické a levicové strany v Evropě i ve světě. Rozpuštění

¹⁶³ Komunisté plánovali v Praze další revoluci. *iDnes.cz*, 2005. [cit. 2013-03-15]. Dostupné z http://zpravy.idnes.cz/komuniste-planovali-v-praze-dalsi-revoluci-fe1./domaci.aspx?c=A050424_220547_domaci_bih.

¹⁶⁴ *Vystoupení místopředsedy ÚV KSČM Václava Exnera na mezinárodní konferenci k 60. výročí osvobození*. Politikon. [cit. 2013-03-15]. Dostupné z <http://www.politikon.cz/index.php/politicke-udalosti/10/406-vystoupeni-mistopedsey-uv-ksm-v-exnera-na-mezinarodni-konferenci-k-60-vyroi-osvobozeni>.

¹⁶⁵ *Přístupy KSČM k současnému světovému a evropskému systému bezpečnosti*. KSČM. [cit. 2013-03-15]. Dostupné z <http://www.kscm.cz/politika-kscm/odborne-zazemi-kscm/bezpecnostni-a-branna-strategie/bezpecnostni-politika-a-integrovaný-zachranny-system/62209/pristupy-kscm-k-soucasnemu-svetovemu-a-evropskemu-systemu-bezpecnosti>.

Severoatlantické aliance je vždy jedním z ústředních témat všech mezinárodních komunistických a dělnických setkání.

Pražská organizace KSČM už řadu let pořádá tzv. teoreticko-politické konference, jichž se pravidelně účastní předáci komunistických stran z celé Evropy, domácí scénu zastupují členové obou mládežnických ultralevicových organizací KSM a SMKČ. Poslední XXXIII. konference se konala 3. listopadu 2012 u příležitosti 95. výročí VŘSR s cílem přispět k *utvrzení marxisticko-leninské identity komunistického hnutí* a k analýze možností upevnění jeho jednoty.¹⁶⁶ Zúčastnili se jí jak bývalý poslanec a představitel ortodoxního křídla KSČM Václav Exner, tak vysocí funkcionáři předlistopadové KSČ Miloš Jakeš a Miroslav Štěpán, který byl za zásah proti studentům v listopadu 1989 odsouzen ke čtyřem letům vězení a dnes je předsedou ultralevicové extrémistické Komunistické strany Československa. Dále soudruzi z Maďarska, Německa, Polska, Rakouska, Ruska, Řecka a Švédska.

Dimitris Karagiannis z Řecka se v úvodním referátu přihlásil k 95. výročí Velké říjnové socialistické revoluce, která podle něj *vlastně otevřela novou stránku lidstva*. Dále D. Karagiannis zdůraznil, že je třeba *zintenzivnit úsilí o evropskou a internacionální koordinaci boje, ale to, co je podstatné je, že komunistické strany a dělnická třída musí být silné, dobře připravené vést boj o vyřešení rozporu mezi prací a kapitálem v každé jednotlivé zemi*.¹⁶⁷

V dalším referátu autoři Čeněk Ullrich a Jiří Horák rozebrali význam VŘSR a dospěli k názoru, že *zabránit katastrofě kapitalistického světa roku 2012 může jen opětovná progresivní kvalitativní přeměna kapitalistické společnosti socialistickým směrem. A právě v tomto ohledu se stává VŘSR živoucí inspirací pro revoluční síly dneška*.¹⁶⁸

Gyula Thurmer z Maďarska se na konci svého příspěvku slovy: *„My všichni jsme komunisté. Být komunistou není slovo kletby. Znamená to, že nenávidíme existující systém a chceme jej svrhnout.“*, veřejně přihlásil k revolučnímu odkazu marxismu-leninismu.

¹⁶⁶ XXXIII. pražská teoreticko-politická konference (2012). [cit. 2013-03-14]. Dostupné z <http://prahavychod.kscm.cz/article.asp?thema=6328&item=72226>.

¹⁶⁷ ¹⁶⁷ ¹⁶⁷ tamtéž

Za vše hovoří výzva Michaela Opperskalského z Německa, který veřejně podpořil diktátorský režim presidenta Asada v Sýrii: „*Chtěl bych tudíž využít tohoto fóra, abych jasně a hlasitě prohlásil: Ať žije pevná a nezávislá Sýrie s presidentem Bašárem Al-Assádem! Ať žije heroická 4. divize Syrské arabské armády denně bojující proti probíhající imperialisticko-sionistické agresi a chránící svou vlast!*“

Michael Opperskalski dále dodal: „*Doufám, že naše setkání v Praze tento rok bude počátkem obnovy našeho posvátného a heroického hnutí hájícího naše marxisticko-leninské zásady, odhalujícího revizionisty a agenty v našich řadách, znovu nabývajících společný, militantní hlas proti imperialismu, sionismu a válce - spolu s příslušnými aktivitami.*“

Podle Roberta Gabriele z Itálie *společný základ tkví v boji proti EU a NATO. To je prapor, který komunisté v Evropě musí pozvednout, aby tak demonstrovali svou schopnost hrát revoluční roli, již dnešní situace vyžaduje.*¹⁶⁹

KSČM se od roku 1998 pravidelně účastní Mezinárodního setkání komunistických a dělnických stran (IMCWP). 14. setkání v roce 2012 proběhlo v bejrútském hlavním městě Libanonu pod heslem: „*Posilování bojů proti rostoucí imperialistické agresivitě, za uspokojení společensko-ekonomicko-demokratických práv a tužeb národů, za socialismus.*“ Setkání se zúčastnilo 84 delegátů, zastupujících 60 stran ze 44 zemí všech pěti světadílů.

Na závěr byla přijata deklarace, ve které je uvedeno, že je potřeba soustředit se na tyto akce (zde jsou uvedeny pouze některé z nich):

1. Manifestování za odstranění vojenských základen NATO a vyvázání se z imperialistických aliancí.
2. Odpor vůči antikomunistickým zákonům, opatřením a persekucím; vedení ideologického boje proti revizi dějin, za potvrzení přispění komunistického a dělnického hnutí v dějinách lidstva.
3. Odsouzení americké blokády Kuby a podpora boje Kuby za její okamžité odstranění.
4. Prosazování mezinárodní fronty proti imperialismu a podporu mezinárodních antiimperialistických organizací.¹⁷⁰

¹⁷⁰ *Bejrútská deklarace.* KSČM, 2012. [cit. 2013-03-16]. Dostupné z <http://www.kscm.cz/z-medii/71931/bejrutska-deklarace>.

Komunistická strana Čech a Moravy hraje též významnou roli v integračních snahách mezinárodního komunistického hnutí. Jako poslední stalinistická a přitom největší komunistická strana v Evropě si vydobyla respekt mezi radikálními neevropskými stranami, které jsou českými komunisty výrazně ovlivňovány. V souvislosti se vstupem České republiky do Evropské unie v roce 2004 se vztahy KSČM s ostatními komunistickými stranami EU staly mnohem intenzivnějšími. KSČM se v roce 2004 účastnila založení Strany evropské levice (SEL), sama se však členem nestala.

V preambuli SEL, která odmítá komunistické dějiny a především stalinismus, je mimo jiné uvedeno: „...*Činíme tak s bezvýhradným odmítnutím nedemokratických, stalinistických praktik a zločinů, které byly v absolutním rozporu se socialistickými a komunistickými ideály.*“¹⁷¹

Vysvětlení KSČM, proč není členem SEL, je jednoduché. Podle Václava Exnera má KSČM statut pozorovatele z toho důvodu, protože se pozorovatelské strany nepodílejí na povinných finančních příspěvcích, které by v případě KSČM dosahovaly kolem milionu Kč ročně. Dalším důvodem pro kompromisní pozici pozorovatele je však udržování odstupů SEL od řady radikálních levicových a komunistických stran v programové i praktické rovině.¹⁷²

Ve skutečnosti leží pravda poněkud jinde. Na zakládajícím sjezdu SEL žádal Václav Exner stranu o vyškrtnutí slova stalinismus ze Stanov a nahrazení obecným pojmem „všechny nedemokratické režimy“. Západní komunisté jeho požadavek zamítli a KSČM kvůli tomu nevzali do levicové frakce. Ve vzrušené atmosféře delegace KSČM dokonce na čas opustila jednání sjezdu.¹⁷³

Jak uvedl ve svém článku Milan Neubauer, předseda Strany demokratického socialismu (SDS) a účastník zakládajícího sjezdu SEL, političtí partneři dávali KSČM v průběhu projednávání jasně najevo, že pro ně má ponechání pojmu „stalinismus“ v textu zásadní význam.¹⁷⁴ KSČM se nepodařilo prosadit změnu stanov a na schůzi VV SEL

¹⁷¹ *Stanovy SEL*. [cit. 2013-03-16]. Dostupné z http://www.sds.cz/docs/dokument/st_el_cz.htm.

¹⁷² *Koncepce mezinárodní politiky KSČM*. KSČM, 2009. [cit. 2013-03-16]. Dostupné z <http://www.kscm.cz/politika-kscm/odborne-zazemi-kscm/zahranicne-politicka-strategie/zahranicni-politika-a-diplomacie/44739/koncepce-mezinarodni-politiky-kscm?previev=archiv>.

¹⁷³ *Založení Strany evropské levice*. Tisková zpráva SDS. [cit. 2013-03-16]. Dostupné z <http://www.sds.cz/docs/tiskove/040509.htm>.

¹⁷⁴ NEUBAUER, Milan. Pro KSČM má "stalinismus" stále zásadní význam. *Blisty*, 2004. [cit. 2013-03-16]. Dostupné z <http://blisty.cz/art/18099.html>.

v Berlíně dne 8. ledna 2005 byla dokonce označena jako strana, která chce Internacionálu.¹⁷⁵

Závěrem lze říci, že KSČM se snaží, aby SEL byla stranou sjednocující všechny levicové strany od Atlantiku po Ural a nebyla ohraničena pouze hranicemi EU. KSČM se i nadále snaží o znovuoobnovení někdejší komunistické internacionály. Internacionalismus KSČM se může stát rizikovým faktorem pro dodržování spojeneckých závazků České republiky. To, že KSČM pořádá či se účastní mezinárodních konferencí společně s režimy, používající ve svých zemích revoluční násilí (Kuba, Bělorusko, Venezuela, Sýrie) dokládá, že KSČM neodmítá násilí. KSČM se tak přátelí s komunistickými stranami, které porušují nejzákladnější normy mezinárodního práva.

5.7 Snahy o zákaz KSČM

Po „Listopadu 1989“ si většina obyvatel myslela, že KSČ bude zakázána, že tak zvaně zmizí „v propadlišti dějin“. Místopředseda Senátu Jiří Liška na veřejném slyšení „Hrozba komunismu“, konaném v Senátu dne 20. dubna 2005, k těmto zlomovým okamžikům poznamenal: *„Začátkem roku 1990 se rozhodovalo o tom, jak se bude formovat naše nová demokracie a kdo tuto novou demokracii povede, kdo bude hrdinou, jestli to budou političtí vězni a nebo jestli to budou reformní komunisté z 60. let. Nakonec to vyhráli reformní komunisté, bohužel političtí vězni prohráli... A výsledky neseme celou dobu.“*¹⁷⁶

Přesto snahy o zákaz, popř. výrazné omezení vlivu KSČ jako celku či jejich jednotlivých představitelů existovaly. Dne 17. dubna 1990 zveřejnil JUDr. Tomáš Sokol, tehdejší městský prokurátor pro Prahu, dopis adresovaný ÚV KSČ, v němž oznámil, že od 1. 5. 1990 bude činnost KSČ na území Prahy posuzována z hlediska možného naplnění skutkové podstaty trestného činu podpory a propagace fašismu a podobných hnutí ohrožujících svobodu a demokracii podle příslušných pasáží trestního zákoníku. Svůj výrok opřel o poměrně rozsáhlý a působivý rozbor, v němž srovnal činnost nacistické a komunistické totalitní ideologie a praxe. Sokol připomněl násilný způsob

¹⁷⁵ CHARFO, Hassan. *Strana, která rozdělila evropskou levicu*. [cit. 2013-03-16]. Dostupné z <http://www.sds.cz/view.php?cislocclanku=2005021102>.

¹⁷⁶ *Hrozba komunismu*. Stenozáznam z veřejného slyšení konaného dne 20. 4. 2005 v Senátu. [cit. 2013-02-24] Dostupné z <http://www.jaromirstetina.cz/aktuality/kveten-2005/hrozba-komunismu.html>.

uchopení moci z roku 1948, rozbití demokratického pořádku, teror a likvidaci politických protivníků, včetně následného zavedení neomezené totalitní moci bývalé KSČ. Komunisté se proti tomu ostře ohradili a opustili schůzi Federálního shromáždění. Protože ale stále měli v nejvyšším zákonodárném sboru velmi silné zastoupení, znamenala jejich obstrukce vážné ohrožení rozběhnutého legislativního procesu. Bez nich nemohly být schváleny důležité zákony a hrozila ústavní krize. Představitelé tehdejšího Občanského fóra (OF) prohlásili, že pokus postavit KSČ mimo zákon je ryze soukromou iniciativou prokurátora Sokola, kterou poslanecké kluby OF nepodpoří. To komunistickým poslancům nestačilo, do jednacího sálu se vrátili až po slibu generálního prokurátora ČR Pavla Rychetského (OF), že na podřízeného Sokola uvalí kárné řízení.¹⁷⁷

Jeden z prvních návrhů na zákaz komunistické strany na půdě parlamentu předložil dne 9. července 1993 poslanec Čestmír Hofhanzl během projednávání zákona O protiprávnosti komunistického režimu v Poslanecké sněmovně. *„Chci věřit, že většina této sněmovny je si vědoma své zodpovědnosti a učiníme dnes základní krok k rozchodu s komunistickou minulostí. I v Čechách by mělo být dáno konečně najevo, že překročí-li jedinec nebo organizace určitou hranici, spáchá zločin, zneužije moc či zradí zemi, čeká ho neodvratně trest a obecné opovržení,“* uvedl Čestmír Hofhanzl ve svém proslovu a dále pokračoval: *„Předkládám tento pozměňovací návrh. Za § 4 se vloží nový § 5, který zní: 'Komunistická strana se dnem účinnosti zákona zakazuje'.*¹⁷⁸ Zákon o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu byl přijat, ale pro pozměňovací návrh poslance Hofhanzla hlasovalo pouhých 57 z 153 přítomných poslanců.

Přestože má zákon č. 198/1993 Sb. především deklaratorní ráz, přinesl nejzásadnější odsouzení komunistického režimu po roce 1989. Zcela jasně je v něm uvedeno, že režim, založený na komunistické ideologii, který rozhodoval o řízení státu a osudech občanů v Československu od 25. února 1948 do 17. listopadu 1989, byl zločinný, nelegitimní a je zavrženíhodný. KSČ byla organizací zločinnou a

¹⁷⁷ SUK, Jiří. *Dekomunizace*. Atlas transformace. [cit. 2013-02-25]. Dostupné z <http://www.monumenttotransformation.org/atlas-transformace/html/d/dekomunizace/dekomunizace.html>.

¹⁷⁸ Stenozáznam z jednání Poslanecké sněmovny dne 9. července 1993. [cit. 2013-02-25]. Dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1993ps/stenprot/011schuz/s011026.htm#r11>.

zavrženíhodnou obdobně jako další organizace založené na její ideologii, které ve své činnosti směřovaly k potlačování lidských práv a demokratického systému.¹⁷⁹

V této době se začala formovat nová Česká republika a většina lidí se domnívala, že z komunistické strany se stane marginální strana, stojící na okraji veřejného zájmu. Komunistická strana přes velký odliv svých členů byla však stále nejpočetnější politickou stranou. Aby získala další voliče, navázala na staré tradice a vzala za svůj populistický boj proti Severoatlantické alianci, USA, Evropské unii, ale zejména proti údajnému ohrožení ze strany sudetských Němců, ze strany církví, šlechty atd. Veřejně projevovala svůj odpor vůči restituentům, exulantům, vracejícím se z ciziny, uzurpovala si obhajobu údajných „národních zájmů“ a profilovala se jako nacionalistická xenofobní strana.¹⁸⁰

Tehdy se KSČM začala angažovat v „Klubech českého pohraničí“, které sdružují bývalé příslušníky tzv. Pohraniční stráže, což byla represivní ozbrojená složka komunistického režimu, která hlídala hranice bývalé ČSSR.

Ve společnosti v té době převládal názor, že komunisty není nutné zakazovat, že je třeba je reformovat a že se jejich členská základna bude přirozenou cestou postupně snižovat, až zcela zanikne. Tehdejší předseda české vlády Petr Pithart razil heslo, že je třeba komunisty porazit ve volbách. V 90. letech měli skutečně komunisté v různých volbách kolem 10% hlasů. V roce 1996 získala KSČM v parlamentních volbách 10,33%, v roce 1998 11,03% hlasů a v roce 2002 ve volbách do PS získala dokonce 18,51%, což představovalo 882 653 hlasů (viz podrobně kap. 5.3)

V této době se začaly opět objevovat různé snahy jednotlivců i celých skupin vedoucích k oslabení vlivu komunistické strany. V roce 2003 vznikla iniciativa „S komunisty se nemluví“, kterou podepsalo mnoho známých osobností veřejného života. Podnětem k této iniciativě bylo předchozí přizvání komunistů na jednání v Lánech, které svolal novoapečený prezident republiky Václav Klaus, a kde se jednalo o přístupu České republiky k Evropské unii.

V petici bylo uvedeno: *„Připomínáme české veřejnosti a její politické reprezentaci, že legitimita svobodné a nezávislé České republiky, jejich demokratických institucí, celého našeho polistopadového vývoje vychází ze zavržení zločinného a protiprávního komunistického režimu, jak o tom mluví zákon. KSČM je dědička*

¹⁷⁹ Zákon č. 198/1993 Sb. o protiprávnosti komunistického režimu a odporu proti němu

¹⁸⁰ DRDA, Adam – DUDEK, Petr. *Kdo ve stínu čeká na moc?* Praha: Paseka, 2006.

*komunistické totality, hrdě se k této minulosti hlásí, ústy svých předáků bagatelizuje brutalitu 50. let a obhajuje komunistické zločince. Vyzýváme demokratickou politickou reprezentaci, aby nezpochybňovala postavení KSČM mezi ostatními extremistickými politickými proudy na okraji společnosti.*¹⁸¹

Petici, podepsanou zhruba devíti tisíci občany, předali organizátoři v čele s publicistou Petrem Placákem předsedovi Poslanecké sněmovny Lubomíru Zaorálkovi. Ten prohlásil, že v parlamentu se přece s komunisty mluví už dávno a nikdo z těch, kdo to dělají, na tom ani nehodlají nic měnit. „*Naopak se zdá*“, dodal Zaorálek, „*že spolupráce takzvaných demokratických stran s KSČM v poslední době spíše sílí a stávají se respektovanou politickou silou*“.

Podle Jednacího řádu Poslanecké sněmovny dostal petici k projednání Petiční výbor, vedený komunistickou poslankyní Zuzkou Rujbrovou. Ta prohlásila, že „*složení sněmovny je výsledkem voleb. Komunistická strana Čech a Moravy nebyla zakázána a její zástupci byli zvoleni občany*“. Tím byla podle ní věc vysvětlena, výbor tak petici zamítl.¹⁸²

Petice měla možná trochu zavádějící název, její autoři však chtěli poukázat na to, že s komunistickou stranou, pokračovatelkou předlistopadové KSČ, která obhajovala totalitní a zločinnou minulost a která byla odsouzena Zákonem o protiprávnosti komunistického režimu, by se nemělo jednat jako s právoplatnou demokratickou stranou.

O rok později podala tatáž skupina občanů (David Černý, Petr Placák, Ivan Klíma, Vladimír Michálek, David Koller a Josef Bouška) předsedovi vlády Vladimíru Špidlovi už konkrétnější požadavek, a to podnět k podání návrhu na rozpuštění KSČM. Podle autorů porušuje KSČM zákon zejména svým názvem, kterým se jasně hlásí k odkazu někdejší zločinné organizace. Dále zákon porušuje svými stanovami a postoji. Podle autorů podnětu KSČM a její členové neskrytě zastávají a propagují názory, které jsou v rozporu s právními předpisy České republiky, zejména pak § 260, 261 a 261a trestního zákona o podpoře a propagaci hnutí směřující k potlačení práv a svobod člověka. Předseda tehdejší vlády Vladimír Špidla na tento podnět nijak nezareagoval.

¹⁸¹ *Petice S komunisty se nemluví.* [cit. 2013-02-27]. Dostupné z http://www.sds.cz/docs/prectete/e_kolekt/s_k_s_n.htm.

¹⁸² Petice „S komunisty se nemluví“ narazila. 4.7.2003. www.rozhlas.cz [cit. 2013-02-27]. Dostupné z http://www.rozhlas.cz/komentare/portal/_zprava/79976.

V únoru 2005 podal Josef Bouška trestní oznámení na Martu Semelovou, předsedkyni pražské rady KSČM a na Josefa Gottwalda, místopředsedu pražské rady KSČM, za jejich výroky na shromáždění komunistů k výročí „Vítězného února“ na Olšanských hřbitovech. Z úst Josefa Gottwalda zaznělo např.: „*Únor 1948 otevřel cestu k lidsky a ekonomicky spravedlivější společnosti*“ nebo „*Úkolem komunistické strany je vytvořit podmínky pro systémovou a revoluční změnu společnosti*“.

Bouška ve svém trestním oznámení uvedl, že v těchto a dalších výrocích, pronesených na komunistických shromážděních tj. veřejně, spatřuje protiprávní jednání veřejného ospravedlňování a zpochybňování komunistických zločinů a vyzývání k odstranění demokratických základů státu.¹⁸³ Bylo to poprvé, kdy se někdo zaměřil na výroky čelných představitelů KSČM. Policie toto podání vyhodnotila způsobem, že se o žádné porušování zákona nejedná a trestní oznámení Josefa Boušky odložila.

O dva roky později (v roce 2007) podal signatář Charty 77 Petr Hanzlík vládě Mirka Topolánka návrh na rozpuštění KSČM, která dlouhodobě porušuje § 4 písm.a), c) Zákona o politických stranách zejména výroky předsedy KSČM Vojtěcha Filipa, které zazněly na 13. zasedání ÚV KSČM. Podle Petra Hanzlíka žádná strana nemůže propagovat hesla, která nabádají k revoluci, svržení současného demokratického režimu a k nastolení totalitního režimu. Petr Hanzlík se dočkal odpovědi zástupkyně ředitele odboru všeobecné správy Ministerstva vnitra JUDr. Gronwaldtové Wagnerové. Ta ve svém dopise uvedla, že pro návrh správní žaloby není postačující obava, že strana má v úmyslu obnovit předcházející režim. Projevem předsedy KSČM Vojtěcha Filipa se zabývaly „orgány činné v trestním řízení“, které na základě znaleckých posudků konstatovaly, že nebyly naplněny skutkové podstaty trestného činu. Z projevu Vojtěcha Filipa tak dle JUDr. Gronwaldtové Wagnerové nelze dovozovat nedemokratickou činnost KSČM.¹⁸⁴

Na předchozí občanské iniciativy navázala v únoru 2005 petice „Zrušme komunisty“ senátorů Martina Mejstříka a Jaromíra Štětiny, která byla bezesporu nejvýznamnějším počinem polistopadové éry. Znění petice je aktuální dodnes, její nejdůležitější poselství je obsaženo v tomto textu: „*Trvá-li KSČM na názvu*

¹⁸³ *Trestní oznámení Josefa Boušky z 3. února 2005. Závěrečná zpráva senátní komise pro posouzení ústavnosti KSČM, kap.4. Archiv Senátu PČR.*

¹⁸⁴ *Dopis JUDr. Gronwaldtové Wagnerové Petru Hanzlíkovi ze dne 24. 5. 2007. Závěrečná zpráva senátní komise pro posouzení ústavnosti KSČM, kap. 4. Archiv Senátu PČR.*

*'komunistická', trvá tím na třídním boji, diktatuře proletariátu a omezení vlastnických práv občanů jako na ideologii, kterou je třeba uskutečnit v praxi. Pak je nutné požadovat její vyloučení z demokratické soutěže politických stran.*¹⁸⁵

Petiční výbor ve složení Pavel Bobek, Ladislav Smoljak, Jan Urban a Jakub Jareš předal dne 11. října 2005 předsedovi Senátu PČR panu Přemyslu Sobotkovi petiční archy s podpisy cca padesáti tisíc občanů. Vzhledem k tomu, že petice měla více než deset tisíc fyzických podpisů, mohla být podle Jednacího řádu Senátu projednána na plénu Senátu. To se uskutečnilo o rok později, dne 2. listopadu 2006. Mezitím se peticí zabýval senátní Výbor pro vzdělávání, vědu, kulturu, lidská práva a petice, který na svém veřejném slyšení vyzval senátory, aby připravili novelu trestního zákona k zákazu symbolů komunismu a nacismu.

Jedním z požadavků petentů, který během projednávání na plénu Senátu dne 2. listopadu 2006 přednesl senátor Štětina, bylo vytvoření Dočasné komise pro posouzení ústavnosti KSČM. Po krátké rozpravě plénum Senátu přijalo usnesení, kterým komisi zřídilo a zároveň jí stanovilo dva základní úkoly:

- 1) Prozkoumat, zda KSČM řádně dodržuje zákony ve smyslu § 4 Zákona o sdružování v politických stranách a politických hnutích č. 424/1991 Sb.
- 2) Prozkoumat, zda existence KSČM odpovídá Čl. 5 Hlavy první Ústavního zákona č.1/1993 Sb. Ústava České republiky.¹⁸⁶

Výsledkem dvouleté činnosti komise byla Závěrečná zpráva, která obsahovala celkem 76 indicií porušení zákona či Ústavy České republiky Komunistickou stranou Čech a Moravy. Cílem práce koordinátorů zprávy (senátor Jaromír Štětina, asistentka senátora Pavlina Hájková a externí spolupracovník Petr Marek) bylo shromáždit a vyhodnotit v jednotlivých kapitolách dokumenty vznášející, respektive dokládající důvodnou pochybnost ústavnosti KSČM.

Závěrečná zpráva byla předložena plénu Senátu dne 30. října 2008. Plénum přijalo usnesení, ve kterém shledává četnost a dlouhodobě opakované indicie porušení Ústavy ČR a nedodržování zákonů ve smyslu Zákona o sdružování v politických stranách a politických hnutích č. 424/1991 Sb. Komunistickou stranou Čech a Moravy jako znepokojující a závažné. Senát se dále domnívá, že by se Nejvyšší správní soud

¹⁸⁵ *Petice Zrušme komunisty*. [cit. 2013-02-27] Dostupné z <http://www.zrusmekomunisty.cz/index.php>.

¹⁸⁶ 550. usnesení Senátu ze 14. schůze dne 2. listopadu 2006. [cit. 2013-02-27]. Dostupné z <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/psssenat/htmlhled?action=doc&value=38748>.

(NSS) zejména ve smyslu § 3 a § 15 zákona č. 424/1991 Sb. O sdružování v politických stranách a v politických hnutích měl, na základě návrhu podaného vládou, daným senátním podnětem zabývat, protože existují důvodná podezření, že KSČM nemůže vyvíjet činnost, neboť porušuje Ústavu a zákony ČR. Dne 13. listopadu 2008 postoupil předseda Senátu Přemysl Sobotka Závěrečnou zprávu Dočasné komise pro posouzení ústavnosti KSČM vládě.¹⁸⁷

Vzhledem k tomu, že problematika sdružování politických stran spadá do kompetence ministerstva vnitra, dopisem předsedy vlády ze dne 9. 12. 2008 byl požádán ministr vnitra o posouzení uplatněného podnětu. Ministerstvo vnitra tak nechalo vypracovat předkládací zprávu pro jednání vlády, která obsahovala dva posudky zpracované Prof. JUDr. Alešem Gerlochem a Prof. PhDr. Vladimírou Dvořákovou. Profesorka Dvořáková ve svém posudku uvedla, že usnesení Senátu nedává dostatečné podklady pro podání návrhu vlády Nejvyššímu správnímu soudu na pozastavení činnosti či dokonce rozpuštění KSČM. Pozastavení činnosti KSČM by podle profesorky Dvořákové spíše posílilo krajní póly politiky, omezilo pluralitu demokratického systému, reprodukovalo politickou kulturu minulosti a zeslabilo legitimitu současného systému. Zakázat dvacet let po změně systému KSČM, která ve volbách pravidelně získává více než 13% hlasů, by bylo spíše dokladem slabosti demokracie.¹⁸⁸

Profesor Gerloch ve svém stanovisku uvedl, že při zvažování podání návrhu na rozpuštění KSČM by muselo být vzato nejprve v úvahu, zda její existence či činnost ohrožuje demokratické základy společnosti, a to takovým způsobem, že jediným prostředkem nápravy by bylo její rozpuštění. Podle profesora Gerlocha by se měl nejprve posoudit obsah stanov této strany a pokud byla strana registrována, aniž by byly výhrady vůči stanovám, lze jen obtížně dovozovat, že si strana programově klade za svůj cíl ohrozit demokratické základy státu. Dalším krokem by mělo být zvážení počínání politické strany, a to zejména projevů a činů osob stojících v čele strany, resp. osob, které jménem strany vystupují. S ohledem na kritéria vyvozená Nejvyšším správním soudem by musela být konstatována existence takových projevů, které

¹⁸⁷ 511. usnesení Senátu ze 17. schůze dne 30. října 2008. [cit. 2013-02-27]. Dostupné z <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/htmlhled?action=doc&value=48550>.

¹⁸⁸ DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra: *Vyjádření k usnesení č. 511 ze dne 30. října 2008 Senátu PČR*. Archiv senátora Jaromíra Štětiny.

bezprostředně ohrožují demokratickou společnost a zda pro ni představují hrozbu. Pouhá kritika stávajících projevů podle profesora Gerlocha není sama o sobě dostačující pro závěr o narušení demokratického charakteru státu. Muselo by jít o snahu odstranit základní východiska demokratického státu, jako je mj. princip plurality politických subjektů, ochrana menšin, vyzývání k použití násilí apod., a to snahu projevenou způsobem, který nevyvolává pochybnosti o reálnosti takové hrozby.¹⁸⁹ Vzhledem k tomu, že jak profesorka Dvořáková tak profesor Gerloch byli kdysi členy KSČ, nelze se jejich názoru divit.

V závěru zprávy Ministerstva vnitra je uvedeno, že na základě posouzených předložených materiálů a se zřetelem k závěrům vyplývajícím ze stanovisek obou odborníků nelze v daném případě hovořit o ohrožení demokratických základů společnosti, a to takovém, že jediným prostředkem nápravy by bylo rozpuštění či pozastavení činnosti KSČM. Zásadně nelze zakázat myšlenky nebo ideje, ale pouze konkrétní jednání. Vzhledem k výše uvedeným skutečnostem se doporučuje, aby vláda konstatovala, že neshledala na základě podnětu Senátu důvody k podání jejího návrhu Nejvyššímu správnímu soudu na rozpuštění či pozastavení činnosti KSČM.¹⁹⁰

Na základě výsledku této zprávy stáhl ministr vnitra ČR Martin Pecina z jednání vlády dne 26. října 2009 materiál „Informace k podnětu Senátu PČR na rozpuštění či pozastavení činnosti KSČM“ č.j. 1479/09. Dočasná komise Senátu pro posouzení ústavnosti KSČM ve svém usnesení ze dne 5. listopadu 2009 konstatovala, že ani jeden ze znaleckých posudků, ani interní materiál ministerstva vnitra, neposuzuje základní konstатовané podezření, že KSČM opakovaně porušuje čl. 5 Ústavy České republiky. Zároveň zdůraznila, že zásadní článek 5 Ústavy ČR předpokládá verbální projev ctění základních demokratických principů, nemluví o použití násilí, nýbrž o odmítnutí násilí, ústava tedy předpokládá možnost, aby byly soudem posuzovány i tzv. verbální trestné činy.¹⁹¹

Členové „dočasné komise“ se rozhodli pozvat na své jednání předsedu vlády Jana Fischera, ministra vnitra Martina Pecinu a ministra pro lidská práva Michaela Kocába, které se uskutečnilo 8. prosince 2009. Po společné diskusi přijali členové

¹⁸⁹ GERLOCH, Aleš. *Posouzení relevance podání návrhu na rozpuštění KSČM v návaznosti na usnesení Senátu PČR č. 511 ze dne 30. října 2008*. Archiv senátora Jaromíra Štětiny.

¹⁹⁰ *Informace k podnětu Senátu PČR na rozpuštění či pozastavení činnosti KSČM*. Ministerstvo vnitra. Praha, 2009. Archiv senátora Jaromíra Štětiny.

¹⁹¹ 5. usnesení Dočasné komise Senátu pro posouzení ústavnosti KSČM z 5.11.2009. Archiv Senátu PČR.

komise usnesení, ve kterém doporučují vládě, aby navrhla Nejvyššímu správnímu soudu pozastavit činnost KSČM. Komise se dále ve svém usnesení domnívá, že by KSČM měla provést následující úkony, pokud vláda navrhne Nejvyššímu správnímu soudu pozastavení činnosti KSČM:

- a) odstranit ze svého názvu slovo komunistická a jiné mluvnické deriváty slova komunismus a zaregistrovat se pod jiným názvem;
- b) jasně a zřetelně odmítnout marxisticko-leninské násilí jako prostředek k dosažení svých politických cílů.¹⁹²

Předseda komise Jaromír Štětina zároveň nabídl ministru vnitra Martinu Pecinovi spolupráci při zpracování návrhu na posouzení činnosti KSČM, který tento návrh akceptoval. Vypracování návrhu byla pověřena Advokátní kancelář Stanislav Němec, která během několika měsíců předložila návrh na pozastavení činnosti KSČM. Na jaře roku 2010 se konaly parlamentní volby, s ohledem na tento fakt se rozhodla komise postoupit tento návrh až nové vládě. Senátor Štětina jej osobně předal 31. srpna roku 2010 vedoucímu úřadu vlády Ing. Lubomíru Poulouvi.

Dočasná komise pro posouzení ústavnosti KSČM splnila tak všechny své úkoly, které jí byly zadány usnesením pléna Senátu ze dne 2. 11. 2006, a proto se rozhodla ukončit svou činnost ke konci 7. volebního období.

Přestože se po parlamentních volbách v roce 2010 ujala moci pravicová vláda, návrh na pozastavení činnosti KSČM „ležel“ nečinně na vládě dalších několik měsíců, na Ministerstvo vnitra však nedoputoval. V březnu 2011 si na základě dopisu senátora Štětiny ministr vnitra Radek John vyžádal jak tento návrh, tak všechny důkazy, které vypracovala senátní komise.

20. července 2011 přijala vláda usnesení, na základě kterého uložila novému ministru vnitra Janu Kubíčkovi vypracovat a předložit vládě do 31. října 2011 návrh na pozastavení činnosti KSČM na základě kterého se vláda rozhodne, zda takový návrh k Nejvyššímu správnímu soudu podá.¹⁹³

Přestože Ministerstvo vnitra dostalo jasný úkol, odbor bezpečnosti Ministerstva vnitra se místo toho zabýval jak materiály předloženými senátní komisí, tak i jinými, veřejně dostupnými informacemi a nechal vypracovat Analýzu možnosti pozastavení

¹⁹² 6. usnesení Dočasné komise Senátu pro posouzení ústavnosti KSČM z 8.12.2009. Archiv Senátu PČR.

¹⁹³ *Dopis předsedy vlády RNDr. Petra Nečase senátoru Štětinovi*, č.j. 10942/11 – SES ze dne 11. srpna 2011. Archiv senátora Jaromíra Štětiny.

činnosti KSČM, kterou předložil vládě k projednání dne 23. listopadu 2011. V podstatě se odbor MV snažil dokázat, že senátní návrh na pozastavení činnosti KSČM je nesmyslný, nereálný a tudíž nemá smysl se jím vůbec zabývat.

Analýza MV se opírá o posudky čtyř oslovených expertů, a to politologa JUDr. PhDr. Miroslava Mareše, Ph.D., experta na levicový a pravicový extremismus, dále JUDr. PhDr. Ivo Svobody, Ph.D., znalce pro obor kriminalistika, advokáta a politologa Pavla Uhla, který se zabývá svobodou projevu a extremismem a Mgr. et Mgr. Michala Mazla, odborníka na extremismus. Ze závěrů jednotlivých analýz těchto odborníků vyplynulo, že současné právo a jeho výklad neumožňují omezovat činnost politické strany z jiných důvodů než z důvodů vztahujících se k ohrožení demokratického systému a práv a svobod občanů v budoucnu. Posuzování protiprávnosti činnosti na základě předpokladu, že by mohla KSČM opakovat zločiny své předchůdkyně, kdyby k tomu dostala v budoucnu příležitost, založený na pouhém argumentu historické zkušenosti, tak v tomto případě nestačí.¹⁹⁴

Podle Pavla Uhla by takový návrh neměl naděje na úspěch, neboť ohrožení demokracie a práv musí být bezprostřední a akutní. Pouhá verbalizace protiprávních konceptů není důvodem pro zásah do činnosti strany, jsou nezbytné i jiné činnosti, které mají praktický charakter (soustavné násilné demonstrace, organizace paramilitantních jednotek, přebírání funkcí státních orgánů apod.) Nic z toho však KSČM nelze přičíst, protože takové činnosti nevyvíjí.¹⁹⁵

JUDr. Svoboda ve svém posudku konstatuje, že v projevech KSČM, tak jak jsou deklarovány a šířeny na veřejně přístupných prezentacích KSČM, nebyly zaznamenány explicitní projevy sympatií k zločinné činnosti KSČ. Nebyly také zaznamenány tendence k explicitnímu popírání zločinů komunismu, nebo jejich glorifikaci. Projevy představitelů a politiků KSČM lze charakterizovat jako výrazně levicové, v některých případech jako radikální, ale nikoli jako extremistické ve smyslu současného pojetí extremismu. Závěrem pak znalec konstatuje, že společnost ve své většině nevnímá hrozbu komunismu jako reálnou a aktuální.¹⁹⁶

¹⁹⁴ *Předkládací zpráva ministerstva vnitra*. MV ČR, 2011. Archiv senátora Jaromíra Štětiny.

¹⁹⁵ UHL, Pavel. *Analýza možností a právních souvislostí případného návrhu podaného vládou na pozastavení činnosti KSČM*. Praha, 2011. Archiv senátora Jaromíra Štětiny.

¹⁹⁶ SVOBODA, Ivo. *Znalecký posudek ve věci podání návrhu na pozastavení činnosti politické strany KSČM*. Brno, 2011. Archiv senátora Jaromíra Štětiny.

Analýza doc. Mareše se zaměřila na to, zda KSČM svými činy, případně ve svých materiálech, podporuje a propaguje terorismus, násilí a zda existuje extremistické členstvo KSČM. V závěrech je pak řečeno, že přestože byla vyvinuta snaha o nalezení maxima relevantních argumentů a důkazů pro podporu návrhu na pozastavení činnosti či rozpuštění KSČM, nevidí tento odborník šanci na úspěch.¹⁹⁷

Materiál Mgr. Mazela nevyločil podání „správní žaloby“ na KSČM, doporučil však podrobněji se zabývat činností KSČM, a to z pohledu spolupráce se třetími státy (Čína, Kuba), trestné činnosti funkcionářů, hodnocení BIS, snahy o tvorbu ozbrojených složek či vytváření stranické zpravodajské činnosti.¹⁹⁸

Ministr vnitra Jan Kubice seznámil vládu se stanovisky čtyř expertních právníků a politologů a doporučoval návrh NSS na pozastavení činnosti KSČM nepředkládat. Vláda ČR však návrh ministra vnitra neakceptovala a debatu o možném podání návrhu na pozastavení činnosti KSČM na měsíc přerušila.

Mezitím úředníci Ministerstva spravedlnosti a Ministerstva obrany připravili poněkud odlišnou verzi předkládací zprávy, než byla ta, kterou předložilo Ministerstvo vnitra.

Předkládaný materiál Ministerstva spravedlnosti vychází z předpokladu, že návrh na pozastavení činnosti KSČM je třeba NSS předložit. Ministerstvo spravedlnosti navrhuje doplnit podklady k podání návrhu na pozastavení činnosti KSČM, a to s využitím poznatků zpravodajských služeb České republiky. Ministr spravedlnosti měl zároveň vytvořit tzv. expertní skupinu, složenou z odborníků na tuto problematiku, konkrétně senátora Jaromíra Štětiny, Dr. Stanislava Balíka ml., Petra Blažka, Čestmíra Čejku, JUDr. Milana Hulíka, JUDr. Tomáše Sokola, Dr. Pavla Žáčka apod. Dále měl mimo jiné požádat o podkladový materiál ředitele Ústavu pro studium totalitních režimů, ředitele Bezpečnostní informační služby apod.¹⁹⁹

Netřeba asi dodávat, že nic z této komplexně pojaté zprávy úředníků Ministerstva spravedlnosti se do dnešního dne neuskutečnilo. Vláda místo toho, aby začala realizovat konkrétní kroky, vedoucí k podání návrhu na pozastavení činnosti

¹⁹⁷ MAREŠ, Miroslav. *Podkladový materiál pro podporu vládního návrhu na pozastavení činnosti či rozpuštění KSČM*. Brno, 2011. Archiv senátora Jaromíra Štětiny.

¹⁹⁸ MAZEL, Michal. *Návrh na pozastavení činnosti KSČM*. Praha, 2011. Archiv senátora Jaromíra Štětiny.

¹⁹⁹ *Východiska dalšího postupu při zpracování návrhu vlády na pozastavení činnosti KSČM*. Ministerstvo spravedlnosti. Praha, 2011. Archiv senátora Jaromíra Štětiny.

KSČM, přesně popsané v materiálu Ministerstva spravedlnosti, přijala dne 29. února 2012 celkem nic neříkající usnesení, ve kterém ukládá ministrům vnitra, spravedlnosti a školství, mládeže a tělovýchovy zajistit plnění úkolů, vyplývajících z přílohy tohoto usnesení:

Úkol č. 1: Provéřit činnost občanských sdružení, s nimiž úzce spolupracuje KSČM, s ohledem na dodržování zákona č. 83/1990 Sb., o právu sdružovacím.

Úkol č. 2: Zajistit vzdělávání Policie ČR v otázce postihu projevů levicového extremismu.

Úkol č. 3: Vytvořit multi-disciplinární pracovní skupinu, která zhodnotí současné možnosti postihu levicového extremismu a případně navrhne konkrétní změny.

Úkol č. 4: Oslovit Ústav pro studium totalitních režimů s žádostí o spolupráci při řešení problematiky levicového extremismu.

Úkol č. 5: Analyzovat možnost postupu dle zákona č. 418/2011 Sb., O trestní odpovědnosti právnických osob a řízení proti nim.

Úkol č. 6: Zajistit vzdělávání justičních pracovníků v oblasti trestněprávního postihu levicového extremismu, včetně specifík postihů levicově extremistických projevů a symboliky.

Úkol č. 7: Zajistit realizaci, podporu a další rozvíjení vzdělávání pedagogických pracovníků a žáků v problematice objektivního pohledu na komunistickou éru a nebezpečí, která může v současné době přinášet.

Úkol č. 8: Podporovat a iniciovat odborné diskuse, organizování seminářů a konferencí s komunistickou tematikou na všech stupních škol.

Úkol č. 9: V rámci vyhodnocení „Koncepce boje proti extremismu pro rok 2012“ informovat vládu o plnění jednotlivých úkolů, vyplývajících z těchto opatření.²⁰⁰

V průběhu roku 2012 byli oba ministři obrany i spravedlnosti odvolání, a tak se můžeme pouze domnívat, že obě ministerstva plní výše uvedené úkoly zadané usnesením vlády č.127. Od února 2012 nedostal senátor Štětina od předsedy vlády žádné informace, týkající se dalších kroků vlády, vedoucích k podání správní žaloby na KSČM. Neví, zda vznikla multi-disciplinární pracovní skupina, jejímž členem se měl stát, zda si vláda vyžádala materiály od Ústavu pro studium totalitních režimů, od

²⁰⁰ *Usnesení vlády České republiky ze dne 29. února 2012 č. 127.* [cit. 2013-02-28] Dostupné z [http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/4D73A3906246B880C12579B9004B5945/\\$FILE/127%20p%C5%99%C3%ADloha%20w120229a.0127.pdf](http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/4D73A3906246B880C12579B9004B5945/$FILE/127%20p%C5%99%C3%ADloha%20w120229a.0127.pdf).

Bezpečnostní informační služby, zda se snažila získat věrohodné podklady, doplňující senátní návrh na pozastavení činnosti KSČM.

Po krajských volbách na podzim roku 2012, ve kterých získala KSČM 20,43% hlasů, se vzedmula vlna nevole především u mladých lidí, kteří začali projevovat hlasitý nesouhlas s obsazováním důležitých krajských postů komunisty. Po dvaceti třech letech se vracíme tam, kde jsme byli v době nesvobody.

6. Zákaz komunistických stran v právních řádech vybraných evropských států

6.1 Legislativa a kritéria pro zákaz činnosti politické strany v České republice

V České republice tuto problematiku řeší zákon č. 424/1991 Sb. o sdružování v politických stranách a politických hnutích (SdrPol), který upravuje jak zákaz politické strany, tak pozastavení činnosti i odmítnutí registrace.

Podle § 4 SdrPol vznikát a vyvíjet činnost nemohou ty strany a hnutí,

- a) které porušují ústavu a zákony nebo jejichž cílem je odstranění demokratických základů státu,
- b) které nemají demokratické stanovy nebo nemají demokraticky ustanovené orgány,
- c) které směřují k uchopení a držení moci zamezujícím druhým stranám a hnutím ucházet se ústavními prostředky o moc nebo které směřují k potlačení rovnoprávnosti občanů,
- d) jejichž program nebo činnost ohrožují mravnost, veřejný pořádek nebo práva a svobodu občanů.

Další důvody uvádí následující §5, který říká, že strany a hnutí nesmějí řídit státní orgány a ukládat povinnosti osobám, které nejsou jejich členy, nesmějí být ozbrojeny a zřizovat ozbrojené složky a konečně mohou být organizovány pouze na územním principu, zřizovat a organizovat činnost na pracovištích je nepřipustné.²⁰¹

Strany a hnutí vznikají registrací u ministerstva vnitra. To může podle § 8 SdrPol registraci odmítnout, jestliže stanovy strany a hnutí jsou v rozporu s § 1 až 5 a § 6 odst. 3 a 4.

Podle § 13 SdrPol může být politická strana zrušena na základě vlastního rozhodnutí nebo proti její vůli, a to rozhodnutím soudu o jejím rozpuštění, pokud je její činnost v rozporu s § 1 až 5 SdrPol. Pakliže se jedná o pochybení politické strany, které může být odstraněno či napraveno, zákon č. 424/1991 Sb. o sdružování v politických stranách umožňuje v takovém případě soudu uložit mírnější variantu, a to pozastavit činnosti politické strany do doby, než jsou skutečnosti, kvůli kterým byla její

²⁰¹ Zákon č. 424/1991 Sb. ze dne 2. října 1991 o sdružování v politických stranách a v politických hnutích.

činnost pozastavena, odstraněny. Pokud tak politická strana neučiní v rozsudkem stanovené lhůtě, je rozhodnutím soudu zrušena.

O rozpuštění či pozastavení činnosti politické strany podle § 15 SdrPol rozhoduje Nejvyšší správní soud (NSS) na základě návrhu vlády. Pokud tak vláda neučiní do 30 dnů od doručení podnětu, může návrh podat prezident republiky.

Důležité je uvést, že soud je především nezávislým arbitrem posuzujícím důvodnost návrhu na rozpuštění politické strany. Soud v tomto typu řízení nehraje roli „inkvizičního tribunálu“, který by sám o své vůli vyhledával informace o politické straně, vyšetřoval a zkoumal její činnost a hledal důvody umožňující její rozpuštění, nad rámec návrhu zkoumal její program, cíle a ideologii, dohledával názory, které hlásá, posuzoval symboliku, které užívá, a nahradil či doplnil kvality návrhu vlády. Naopak vláda musí předložit soudu konkrétní skutkové poznatky o činnosti politické strany neslučitelné s § 4 zákona o politických stranách a svá tvrzení podložit věrohodnými a přesvědčivými konkrétními důkazy. Soud je rozsahem návrhu vázán, přičemž výjimku z této vázanosti představuje např. posouzení skutečností, které vyjdou najevo při projednávání návrhu.²⁰²

Judikatura k rozpuštění či pozastavení činnosti politických stran je v České republice poměrně chudá. Nejčastějším důvodem pozastavení činnosti politické strany je nepředložení výroční finanční zprávy Poslanecké sněmovně ve stanovené lhůtě. Nesplnění této zákonné povinnosti představuje zvláštní důvod, pro který lze rozhodnout o pozastavení činnosti strany. Pokud dojde v zákonné lhůtě k odstranění stavu, který byl důvodem pro pozastavení činnosti, považuje se činnost strany za řádně obnovenou dnem, kterým byla stanovená povinnost uznána za splněnou příslušným orgánem. Pozastavení činnosti politické strany tak nepředstavuje nevratný či likvidační krok ve vztahu k dotčené politické straně, ale lze jej spíše chápat jako poslední výzvu státu k odstranění nedostatků. Pokud politická strana na tuto výzvu nereaguje, následuje její rozpuštění.²⁰³

Výše jsem už zmínila, že k rozpuštění činnosti politických stran či pozastavení jejich činnosti z jiného důvodu než z nesplnění povinnosti předložit výroční finanční zprávu existuje poměrně skoupá judikatura. Jako průlomovým se jeví rozsudek

²⁰² *Věc: Vláda proti Dělnické straně o návrhu na rozpuštění politické strany.* Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 3. 2009, čj. Pst 1/2008 – 66.

²⁰³ *Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 6. 2009, čj. Pst 22/2008-41.*

Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 3. 2009 ve věci *Vláda proti Dělnické straně*, kterému budu věnovat zvýšenou pozornost. Nejvyšší správní soud v tomto rozsudku uvedl, že vzhledem k zásadní roli, jakou hrají politické strany pro demokratické zřízení, vyžadují zvýšenou ochranu a ztíženou rozpustitelnost v porovnání s jinými organizacemi či sdruženími. Podle čl. 5 Ústavy je politický systém založen na svobodném a dobrovolném vzniku a volné soutěži politických stran respektujících základní demokratické principy a odmítající násilí jako prostředek k prosazování svých zájmů.²⁰⁴ Z tohoto článku vyplývají dva základní požadavky na politické strany: respekt k základním demokratickým principům a odmítání násilí k prosazování svých zájmů. Politická strana může usilovat o změnu právního i ústavního pořádku, pokud jsou použité prostředky nenásilné, zákonné a demokratické a cílená změna je sama o sobě slučitelná se základními principy demokratického právního státu.²⁰⁵

Na druhou stranu LZPS připouští omezení práva na sdružování v politických stranách, jestliže je to nezbytné pro bezpečnost státu, ochranu veřejné bezpečnosti a veřejného pořádku, předcházení trestným činům nebo pro ochranu práv a svobod druhých.²⁰⁶

NSS v rozsudku „Dělnická strana I“ z března 2009 stanovil, že politickou stranu lze rozpustit pouze za kumulativního splnění čtyř podmínek:

1. zjištěné chování politické strany je protiprávní podle § 4 zákona č. 424/1991 Sb. O sdružování v politických stranách a v politických hnutích,
2. je přičitatelné dané politické straně,
3. představuje dostatečně bezprostřední hrozbu pro demokratický právní stát,
4. zamýšlený zásah je přiměřený sledovanému cíli, tj. nenarušuje princip proporcionality mezi omezením práva sdružovat se v politických stranách a zájmem společnosti na ochraně jiných hodnot. Těmito hodnotami jsou zejména zájem na bezpečnosti státu, veřejné bezpečnosti a veřejném pořádku, předcházení trestným činům nebo ochrana práv a svobod druhých.²⁰⁷

²⁰⁴ Ústavní zákon České národní rady č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.

²⁰⁵ *Věc: Vláda proti Dělnické straně o návrhu na rozpuštění politické strany*. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 3. 2009, č.j. Pst 1/2008-66.

²⁰⁶ Ústavní zákon ČNR č. 2/1993 Sb., Listina základních práv a svobod.

²⁰⁷ *Věc: Vláda proti Dělnické straně o návrhu na rozpuštění politické strany*. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 3. 2009, č.j. Pst 1/2008-66.

Podle NSS nese vláda v řízení o návrhu na rozpuštění politické strany břemeno tvrzení a břemeno důkazní. Jelikož v kauze Dělnické strany vláda nepředložila natolik závažné skutečnosti, které by vedly k jejímu rozpuštění, NSS vydal záporné stanovisko a návrh na rozpuštění Dělnické strany zamítl.

O rok později vláda podala nový návrh na rozpuštění Dělnické strany, tentokrát se nechala zastoupit advokátem Tomášem Sokolem, který velmi podrobně zpracoval důkazní materiál, o který opřel svá tvrzení. Rozsudek NSS ze dne 17. 2. 2010 („Dělnická strana II“) zněl tentokrát kladně a Dělnická strana byla rozpuštěna.

V tomto rozsudku NSS uvedl, že zamítavé rozhodnutí NSS o návrhu na rozpuštění politické strany nevyklučuje budoucí podání jiného návrhu na rozpuštění stejné politické strany. I pokud by se oba návrhy svými petity překrývaly, jde o zcela samostatné návrhy, o nichž Soud rozhoduje podle skutkového stavu k jinému časovému okamžiku. Pokud by vláda zjistila nové důkazy nebo skutečnosti, které nemohla v původním řízení uplatnit, může podat návrh na obnovu řízení a nikoliv návrh na rozpuštění politické strany.²⁰⁸

Kromě toho NSS zpřesnil a rozvedl podmínky, za kterých může být politická strana rozpuštěna:

1. Protiprávnost činnosti politické strany nemůže spočívat jen v její kritice ústavního a právního pořádku státu ani v kontroverzních a vyhraněných projevech týkajících se společenských jevů. O protiprávnosti se může jednat, pokud politická strana překročí popsané meze, vychází z totalitné ideologie a ve své činnosti vyzývá a podněcuje k násilí. I svoboda projevu má ovšem své meze.

V rozsudku Komunistický svaz mládeže Soud konstatoval, že „extrémním názorům a sdružením založeným k jejich šíření lze...cestou administrativní represe zasáhnout až tehdy, vznikne-li nikoli jen hypotetické nebezpečí, že uvedené extrémní názory či jejich důsledky mohou začít být prosazovány a realizovány... administrativní represe může nastoupit teprve tehdy, je-li možno se domnívat, že nepřikročení k zásahu by již pravděpodobně vedlo k reálnému ohrožení práv a svobod občanů i hodnot, na nichž je demokratický stát postaven“. V případě Dělnické strany měl Soud dostatek

²⁰⁸ *Rozsudek NSS ve věci Vláda proti Dělnické straně ze dne 17. 2. 2010, čj. Pst 1/2009- 348.*

důkazů, které potvrzovaly tuto podmínku. Protiprávnost DS spočívala především v tom, že v diskusi o své činnosti vyzývala a podněcovala k násilí.²⁰⁹

2. Politické straně lze přičíst nejen projevy, které deklaruje jako oficiální, ale i jednání a projevy jejích představitelů, je-li zřejmé, že je činí v kontextu stranické činnosti, a dále i projevy a jednání jejích členů, příp. i nečlenů, pokud mají souvislost s činností strany a s programovou orientací strany a je zřejmé, že politická strana tyto projevy akceptuje jako své vlastní.

V případě Dělnické strany se jednalo o projevy, které zazněly na oficiálních shromážděních této strany, nebo na shromážděních jiných subjektů, kde představitelé DS vystupovali ve svých stranických pozicích. Totéž se týká článků a textů ve stranickém tisku nebo na oficiálních webových stránkách politické strany. Soud v tomto bodě zdůraznil, že politické strany jsou vnímány především prostřednictvím projevů a vyjádření svých představitelů a dalších „mediálních“ tváří.²¹⁰

3. Bezprostřednost rizika ohrožení demokracie jako podmínka pro vyhovění návrhu na rozpuštění politické strany může nastat i tehdy, pokud je strana schopna i jen na lokální úrovni destabilizovat institucionální a právní rámec a zejména když tak činí opakovaně.

Zde Soud zdůraznil, že rizikem ohrožení demokracie může být pravděpodobnost, že strana získá parlamentní většinu a poté formálně „*obrábí kormidlo*“ státoprávního uspořádání směrem z demokratických vod. Rizikem ohrožení je i stav, kdy je strana schopna třeba jen na lokální úrovni destabilizovat stávající institucionální a právní systém, i když to nemusí být zřejmé všem obyvatelům celého státu.²¹¹

²⁰⁹ tamtéž (634)

²¹⁰ tamtéž (637)

²¹¹ tamtéž (643)

6.2 Právní úprava zákazu politických stran ve vybraných evropských státech

V některých evropských státech jsou přímo v ústavách zakotveny podmínky pro rozpuštění politické strany, jiné státy obsahují tuto úpravu jak v ústavě tak formou zákona, některé státy pouze na zákonné úrovni. Každopádně neexistuje obecně akceptovatelný standard. Judikatura je ovlivněna svým právním základem a také historickou zkušeností daného státu.²¹²

6.2.1 Litva, Lotyšsko, Estonsko

Litevská ústava neobsahuje přímo článek, který by zakazoval či jinak omezoval politické strany. Podle čl. 35 Ústavy republiky Litvy se občanům zaručuje právo svobodně se sdružovat do politických stran, nejsou-li jejich cíle a činnost v rozporu s ústavou nebo zákony. Zakládání a činnost politických stran upravuje zákon. Článek 25 se omezuje na svobodu vyjádření přesvědčení a šíření informací, které nesmí podněcovat k národnostní, rasové, náboženské nebo sociální nenávisti, k násilí a diskriminaci.²¹³

Ústava Lotyšska se v čl. 102 omezuje na pouhé konstatování, že každý má právo zakládat sdružení, politické strany nebo jiné veřejné organizace a vstupovat do nich.²¹⁴

Estonsko má na rozdíl od svých pobaltských sousedů zákaz antidemokratických politických stran zakotven v II. Oddílu Ústavy, který obsahuje základní práva, svobody a povinnosti. V čl. 48 je uvedeno, že spolky, sdružení a politické strany, jejichž cíle nebo činnost směřují k násilné změně ústavního řádu Estonska, nebo jiným způsobem porušují zákon, jsou zakázány. Činnost politické strany, porušující právo, může ukončit nebo pozastavit, nebo rozhodnout o potrestání pouze soud.²¹⁵

6.2.2 Polsko, Maďarsko, Slovensko

Polsko je ve své ústavě konkrétnější. V čl. 11 kapitoly I uvádí, že Polská republika zaručuje svobodu vzniku a činnosti politických stran. Politické strany sdružují polské státní příslušníky na základě dobrovolnosti a rovnosti k působení na tvorbu státní politiky demokratickými metodami. Důležitý je článek 13 Ústavy Polské republiky,

²¹² *Rozpuštění politických stran*. NSS, oddělení dokumentaristiky a analytiky. D-254/2008/oda, s. 78.

²¹³ KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavy států Evropské unie*. 2. díl. Praha: Linde, 2005, s. 98 – 100.

²¹⁴ *tamtéž*, s. 140.

²¹⁵ *tamtéž*, s. 66.

který říká, že vznik politických stran a jiných organizací, jež se ve svých programech dovolávají totalitních metod a praktik nacismu, fašismu a komunismu, je zakázán. Zakázány jsou i takové strany, jejichž program nebo činnost předpokládá nebo připouští rasovou a národnostní nesnášenlivost, násilí za účelem uchopení moci nebo ovlivnění státní politiky, nebo připouští zatajení své struktury anebo utajení členství.²¹⁶

Politickým stranám je v maďarské ústavě věnován hned úvodní čl. 3, který říká, že politické strany, respektující ústavu a právní předpisy z ústavy vycházející, mohou vznikat a svobodně vyvíjet svoji činnost. Na základě článku 63, který se týká společovacího práva, má každý v republice Maďarsko vytvářet organizace k účelům, jež nejsou zákonem zakázány.²¹⁷

Právo na svobodné sdružování občanů je v Ústavě Slovenské republiky podobně koncipované jako v Ústavě České republiky. Článek 29 Ústavy garantuje právo svobodně se sdružovat, zakládat politické strany a politická hnutí. Výkon těchto práv může být omezen pouze zákonem, pokud je to v demokratické společnosti nezbytné pro bezpečnost státu, ochranu veřejného pořádku, předcházení trestným činům nebo pro ochranu práv a svobod druhých.²¹⁸

Podmínky rozpuštění politické strany dále upravuje zákon č. 85/2005 Z.z. o politických stranách a politických hnutích. Na rozdíl od české úpravy o návrhu na rozpuštění politické strany rozhoduje Nejvyšší soud. Návrh podává generální prokurátor, pokud strana jedná v rozporu s § 2 tohoto zákona, který říká, že strana nesmí svými stanovami, svým programem nebo svou činností porušovat Ústavu Slovenské republiky, ústavní zákony a mezinárodní smlouvy.²¹⁹

6.2.3 Německo

Spolková republika Německo má úpravu zákazu politických stran zakotvenu přímo v ústavě. Článek 21 odst. 2 říká, že strany, které dle svých cílů nebo chováním svých příslušníků usilují o narušení nebo odstranění svobodného demokratického řádu nebo ohrožení existence Spolkové republiky Německo, jsou protiústavní. O otázce protiústavnosti rozhoduje Spolkový ústavní soud.

²¹⁶ tamtéž, s. 184.

²¹⁷ tamtéž, s. 171.

²¹⁸ Ústava Slovenské republiky z 1. septembra 1992, uverejnená v Zbierke zákonov č. 92/1992, s. 2657.

²¹⁹ Zákon č. 85/2005 Z.z. zo 4. februára 2005 o politických stranách a politických hnutiach.

Řízení o protiústavnosti politických stran je dále upraveno v § 43 až 47 zákona o Spolkovém ústavním soudu. Návrh na zahájení řízení o vyslovení protiústavnosti strany může podat pouze spolková vláda, Spolkový sněm (Bundestag, dolní komora spolkového parlamentu) nebo spolková rada (Bundesrat, horní komora spolkového parlamentu). Pokud politická strana působí pouze na území jediné spolkové země, může návrh podat i příslušná zemská vláda. Spolkový ústavní soud může vyslovit protiústavnost celé strany i pouze její samostatné části a zároveň zakáže vytvoření náhradní organizace.²²⁰

Nejznámějším judikátem je bezesporu rozsudek Spolkového ústavního soudu, kterým dne 17. 8. 1956 zakázal činnost Komunistické strany Německa (KDP), zároveň zakázal vytvoření náhradních organizací, zabavení majetku i propadnutí parlamentních mandátů. Soud vycházel především z provedení listinných důkazů – stranických programových materiálů, ale i z 26 klasických spisů marxismu-leninismu (Marxe, Engelse, Lenina a Stalina), naproti tomu vyslechl pouze jediného svědka – Spolkový správní soud. V odůvodnění rozsudku poprvé použil pojem „Streitbare Demokratie“, tedy bojovná či obranyschopná demokracie. Podle Spolkového ústavního soudu záměry strany nemusí být prokázány ve formě přípravy konkrétního protiústavního záměru, postačuje úmysl plánovitě bojovat proti svobodnému demokratickému řádu, zjištěný z politického kursu strany. „*Zárok proti straně na základě čl. 21 odst. 2 GG je totiž dle své povahy preventivním opatřením, starostí o budoucnost*“ (BverfGE 5,142). Z rozsudku dále vyplývá, že pro prohlášení strany za protiústavní rovněž není třeba, aby její protiústavní cíle byly reálně proveditelné, strana je protiústavní, „*i když podle lidského rozumu nemohou být její protiústavní cíle v dohledné době uskutečněny*“ (BverfGE 5,143).²²¹

V pozdější době se v odborné literatuře objevil názor, že Spolkový ústavní soud v roce 1956 takto rozhodl vzhledem k probíhající studené válce i historickým zkušenostem s Výmarskou republikou, která byla naopak tolerantní vůči všem politickým názorům, které ji nakonec přivedly ke své zkáze. Přestože čl. 21 Ústavy stále platí a umožňuje Spolkovému ústavnímu soudu účinně zasáhnout proti extremistickým politickým stranám, které usilují o narušení nebo odstranění základních ústavních principů, s takovou razancí jako v roce 1956 jej už nikdy nepoužil.

²²⁰ *Rozpuštění politických stran*. NSS, oddělení dokumentaristiky a analytiky. D-254/2008/oda, s. 51.

²²¹ *tamtéž*, s. 54-55.

6.2.4 Bulharsko, Rumunsko

V Bulharsku je legislativní úprava zákazu politické strany zakotvena jednak v ústavě z roku 1991 a dále v zákoně o politických stranách. V článku 11 odst. 4 Ústavy Bulharska je uvedeno, že jsou zakázány politické strany etnického, rasového nebo náboženského směru nebo strany, které se snaží o násilné uchvácení moci. Také zákon o politických stranách v § 3 odst. 2 stanoví, že nesmí být založena politická strana, která obhájí fašistickou ideologii nebo se snaží dosáhnout cílů pomocí násilí nebo jinými nelegálními prostředky.²²²

Podle čl. 37 Ústavy Rumunska budou za protiústavní prohlášeny takové politické strany, jejichž aktivity či jiné deklarované cíle by odporovaly hodnotám politického pluralismu, právního státu nebo hodnotám suverenity a nezávislosti Rumunska. Zakázána jsou rovněž tajná sdružení. Dále zákaz politické strany rozvádí zákon o politických stranách č. 27/1996, podle něhož budou zakázány ty politické strany, které svým programem, ideologickou propagandou nebo jiným způsobem porušují mimo jiné čl. 37 Ústavy.

V srpnu 1996 odmítnul Bukurešťský odvolací soud registraci Komunistické strany (Nepeceristi), protože stanovy strany byly v rozporu se zákonem o politických stranách. Ze stanov vyplývalo, že strana usiluje o ustavení humánního státu založeného na komunistické doktríně. Věc se dostala až před Evropský soud pro lidská práva, který námitky národního soudu neuznal a konstatoval porušení čl. 11 Úmluvy zaručující svobodu sdružování²²³ (viz. kap.7).

6.2.5 Rusko

Ústava Ruské federace byla schválena referendem 12.12. 1993. V Hlavě 1., která je věnována základům ústavního zřízení, v čl. 13 je uvedeno, že žádná ideologie nemůže být prohlášena za státní nebo závaznou. V Ruské federaci se uznává politická rozmanitost, systém více stran. Zakazuje se vytváření a činnost společenských sdružení, jejichž cíle nebo činy jsou namířeny násilnou změnu základů ústavního zřízení a narušení celistvosti Ruské federace, podryvání bezpečnosti státu, vytváření ozbrojených

²²² tamtéž, s. 67.

²²³ tamtéž, s. 70-71.

formací, rozněcování sociální, rasové, národní a náboženské nesnášenlivosti. Článek 30 Hlavy 2 zakotvuje právo na sdružování, aniž by bylo jakkoli dál rozvedeno.²²⁴

Rozpuštění či pozastavení činnosti politické strany v České republice je dáno především zákonem č. 424/1991 Sb. o sdružování v politických stranách a politických hnutích, který vychází z ústavně zaručeného práva svobodně se sdružovat. Procesně o tom rozhoduje Nejvyšší správní soud na základě návrhu vlády nebo prezidenta. Existuje několik zásadních rozhodnutí NSS, které dále upravují tuto problematiku. Jedním z nejdůležitějších je rozhodnutí NSS ve Věci Vláda proti Dělnické třídě, ve kterém NSS stanovil, že politickou stranu lze rozpustit pouze za kumulativního splnění čtyř podmínek: 1) politická strana se chová protiprávně, 2) lze jí přičíst jednání a projevy jejích představitelů a členů, 3) toto chování představuje bezprostřední hrozbu pro demokratický právní řád, 4) zamýšlený zásah do svobody sdružovací je přiměřený svému cíli. Klíčovým se jeví čl. 5 Ústavy ČR, který říká, že politický systém je založen na svobodném a dobrovolném vzniku a principu soutěže politických stran respektujících základní demokratické principy a odmítající násilí jako prostředek k prosazování svých zájmů.

V druhé části této kapitoly jsem porovnála příslušné pasáže ústav vybraných států bývalého sovětského bloku. Všechny obsahují ústavně zaručené právo se sdružovat. U většiny států s výjimkou Lotyšska je toto právo omezeno tím, že cíle a činnost politické strany nesmějí být v rozporu s ústavou. Zákaz politické strany má ve své ústavě zakotveno Estonsko (jsou zakázány politické strany, jejichž cíle a činnost směřují k násilné změně ústavního řádu), Polsko (jsou zakázány strany, jejichž program nebo činnost předpokládá násilí za účelem uchopení moci), Německo (strany, které usilují o narušení nebo odstranění svobodného demokratického řádu jsou protiústavní), Bulharsko (jsou zakázány politické strany, které se snaží o násilné uchvácení moci) a Rumunsko, které má zákaz politických stran na základě protiústavnosti v zákoně o politických stranách.

Polsko šlo v úpravě zákazu antidemokratických politických stran nejdál, v čl. 13 Ústavy má explicitně vyjádřeno, že je zakázán vznik politických stran, které se ve svých programech dovolávají totalitních metod a praktik nacismu, fašismu a komunismu.

²²⁴ KOUDELKA, Zdeněk – VLČKOVÁ, Renata. *Ústavní systém Ruska. Ústava Ruské federace*. Brno: Masarykova univerzita, 1996, s. 31, 35.

7. Problematika rozpouštění antidemokratických stran v judikatuře ESLP

7.1 Kritéria pro rozpouštění politických stran v ESLP

V této kapitole se chci na základě vybraných judikátů Evropského soudu pro lidská práva (ESLP) zabývat tím, jak Soud přistupuje k rozpouštění či pozastavení činnosti politických stran a jaká kritéria a principy stanovil pro tuto oblast.

ESLP představuje jakousi „poslední instanci“ pro odvolání politických stran v případě jejich rozpouštění či pozastavení činnosti vnitrostátními soudy. Zatím pouze ve dvou případech ESLP potvrdil rozsudek národního státu²²⁵, v ostatních případech jej zrušil. Pro české soudy je judikatura ESLP závazná, proto je důležité znát rozhodovací kritéria ESLP.

ESLP ve svém rozhodování vychází především z Úmluvy o ochraně lidských práv a základních svobod (EÚLP), dále z dostupné judikatury ESLP, týkající se politických stran, která není moc obsáhlá, a dalších právních předpisů Rady EU či Evropské rady. Klíčovou roli však hraje čl. 11 EÚLP, který chrání svobodu sdružování obecně. Tento článek nelze vykládat izolovaně, ale ve spojení se svobodou shromažďovací (rovněž čl. 11 EÚLP), svobodou projevu (čl. 10 EÚLP) a svobodou náboženství (čl. 9 EÚLP).²²⁶ Nelze opomenout též čl. 17 EÚLP (zákaz zneužití práv), který byl často aplikován v souvislosti s rozpouštěním politických stran zejména v rozhodnutích dřívější Evropské komise pro lidská práva (EKLP). Stěžejní je však čl. 11 odst. 2 EÚLP, který zní:

„1. Každý má právo na svobodu pokojného shromažďování a na svobodu sdružovat se s jinými, včetně práva zakládat na obranu svých zájmů odbory nebo vstupovat do nich.

2. Na výkon těchto práv nemohou být uvalena žádná omezení kromě těch, která stanoví zákon a jsou nezbytná v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti,

²²⁵ Jde o rozsudky Refah Partisi (Strana prosperity) proti Turecku a H.Batusana a Batusana proti Španělsku.

²²⁶ KOSAŘ, David. Judikatura ESLP v oblasti rozpouštění politických stran. *Jurisprudence*, 2009, č. 7, s. 29.

veřejné bezpečnosti, předchází nepokojům a zločinnosti, ochrany zdraví nebo morálky nebo ochrany práv a svobod jiných... „²²⁷

Soud v některých svých rozsudcích zdůraznil, že na čl. 11 EÚLP musí být pohlíženo ve světle čl. 10, protože ochrana názorů a svoboda se projevovat jsou jedním z cílů svobody shromažďovací a sdružovací, které zakotvuje čl. 11. Článek 10 zní takto:

„1. Každý má právo na svobodu projevu. Toto právo zahrnuje svobodu zastávat názory a přijímat a rozšiřovat informace nebo myšlenky bez zasahování státních orgánů a bez ohledu na hranice.

2. Výkon těchto svobod, protože zahrnuje i povinnosti a odpovědnost, může podléhat takovým formalitám, podmínkám, omezením nebo sankcím, které stanoví zákon a které jsou nezbytné v demokratické společnosti v zájmu národní bezpečnosti, územní celistvosti nebo veřejné bezpečnosti, ochrany pořádku a předcházení zločinnosti... „²²⁸

Oba články 10 a 11 mají obdobnou strukturu. V prvním odstavci je stanoven rozsah daného práva, druhý odstavec obsahuje jeho limity. Zde se projevuje tzv. koncept „*bránící se demokracie*“, demokracie, která si musí vytvořit vlastní limity, v nichž se soutěž politických stran bude odehrávat.

V rozsudcích *Refah Partisi proti Turecku* nebo *Socialistická strana proti Turecku* ESLP uvádí, že není demokracie bez plurality. Proto svoboda projevu zakotvená v čl. 10 platí nejen pro „*informace*“ nebo „*myšlenky*“ příznivě přijímané nebo považované za neškodné či bezvýznamné, ale i na ty, které zraňují, šokují nebo znepokojují.²²⁹ Zasahování do výkonu práv uvedených v čl. 9, 10 a 11 Úmluvy musí být měřeno podle toho, co je „*nezbytné v demokratické společnosti*“.

Soud ve svých rozsudcích zároveň stanovil meze, v nichž politické strany mohou vyvíjet svou činnost a přitom používat ochrany ustanovení Úmluvy. Podle ESLP může politická strana vést kampaň ve prospěch změny legislativy nebo zákonných či ústavních struktur státu za dvou podmínek: (1) použité prostředky musí být ze všech hledisek zákonné a demokratické a (2) navrhovaná změna musí sama být slučitelná se základními principy demokracie.²³⁰

²²⁷ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Řím, 4. XI. 1950.

²²⁸ Tamtéž

²²⁹ *Socialistická strana proti Turecku*. Rozsudek Velkého senátu ze dne 25.5. 1998, stížnosti č. 21237/93. ASPI.

²³⁰ *Refah Partisi (Strana prosperity), Erbakan, Kazan a Tekdal proti Turecku*. Rozsudek Velkého senátu ze dne 31. 7. 2001, stížnosti č. 41340/98, 41342/89, 41344/98. ASPI.

Z toho plyne, že politická strana, jejíž činitelé podněcují k použití násilí nebo navrhují politický projekt, který nerespektuje pravidla demokracie a který směřuje k její destrukci a porušování práv a svobod, se nemůže dovolávat ochrany před ESLP. Blíže např. v rozhodnutí ESLP ze dne 31. 7. 2001 ve věci *Refah Partisi (Strana prosperity) proti Turecku* či v rozhodnutí ze dne 8. 12.2009 ve věci *Strana svobody a demokracie (ÖZDEP) proti Turecku*.

Na druhou stranu ESLP např. v rozsudku *Strana svobody a demokracie (ÖZDEP) proti Turecku* zdůraznil, že základem demokracie je umožnit návrhy a diskusi různých politických projektů a to i těch, které zpochybňují způsob současné organizace státu, za předpokladu, že jejich cílem není ohrozit samu demokracii. Podle ESLP jeden z hlavních rysů demokracie spočívá v možnosti vyřešit dialogem a bez použití násilí problémy, které v zemi vyvstanou, a to i pokud jsou rušivé. Demokracie se totiž živí svobodou projevu.²³¹

Při posuzování stížností namítajících porušení čl. 11 EÚLP zkoumá ESLP nejprve, zda došlo k zásahu do práva na sdružování v politické straně na základě zákona, zda byl zásah proveden v zájmu některého z cílů uvedených v čl. 11 odst. 2 EÚLP a nakonec, zda byl postup státu k dosažení stanoveného cíle nezbytný, resp. jestli byl použitý prostředek přiměřený svému cíli.²³²

Pro účel mé práce je nejdůležitější posouzení posledního kroku, tj. přezkoumávání „nezbytnosti zásahu“. ESLP se v tomto bodě zaměřuje především na následující skutečnosti:

1. zda existují dostatečné důkazy o tom, že riziko ohrožení demokracie je dostatečně bezprostřední;
2. zda lze jednání a projevy představitelů, které jsou zohledňovány v rámci posuzování věci, přičítat dotčené politické straně;
3. zda jednání a projevy přičitatelné politické straně tvoří celek, podávající jasný obraz o společenském modelu, o který tato strana usiluje, a zda je tento společenský model v rozporu s pojetím „demokratické společnosti“.²³³

²³¹ *Strana svobody a demokracie (ÖZDEP) proti Turecku*. Rozsudek Velkého senátu ze dne 8.12.1999, stížnosti č. 23885/94, ASPI.

²³² ČERNÝ, Petr. *Právní ochrana před extremismem*. Praha: C.H.Beck, 2008, s. 94.

²³³ *Refah Partisi (Strana prosperity), Erbakan, Kazan a Tekdal proti Turecku*. Rozsudek Velkého senátu ze dne 31. 7. 2001, stížnosti č. 41340/98, 41342/89, 41344/98. ASPI.

Z toho vyplývá, že vnitrostátní soudy musí prokázat nejen neslučitelnost programu politické strany s „demokratickou společností“, ale rovněž existenci bezprostředního ohrožení demokracie. Prvek neslučitelnosti je nutno podle ESLP posuzovat individuálně podle těchto kritérií:

- (1) respektování či nerespektování národní suverenity, územní celistvosti a právního a ústavního pořádku země;
- (2) odkaz (či absence odkazu) na zásady demokracie jako např. na politickou pluralitu, všeobecné volební právo a neomezenou účast na politickém životě;
- (3) existence či neexistence pasáží, které by bylo možno vykládat jako výzvy k násilí, povstání či k jiné formě odmítnutí demokratických principů či k „*diktatuře proletariátu*“;
- (4) existence či neexistence pasáží kritizujících zneužití moci komunistickými stranami existujícími před rokem 1989, resp. distancováním se od nich.²³⁴

Prvek neslučitelnosti politického programu politické strany s „demokratickou společností“ je nutno podle ESLP posuzovat individuálně, a to i s ohledem na historickou zkušenost konkrétní země.

K prvku přičitatelnosti jednání členů strany a stranických předáků ESLP konstatoval, že „nelze vyloučit, že program určité politické strany nebo prohlášení jejich představitelů skrývají cíle či úmysly odlišné od těch, které veřejně deklarují. Aby bylo možno se o tom ujistit, je třeba porovnat obsah tohoto programu nebo prohlášení s veškerými akty a stanovisky jejich autorů“.²³⁵

Tento bod je důležitý především pro posuzování neslučitelnosti programu extremistických stran a hnutí s demokratickými principy daného státu. Je pravděpodobné, že tyto extremisticky zaměřené subjekty budou své skutečné cíle spíše skrývat než by je veřejně proklamovaly ve svých oficiálních programech. Proto je důležité porovnat, zda nejsou oficiální dokumenty v rozporu s tím, co ve skutečnosti hlásají předáci politických stran.

ESLP dále vytvořil pravidlo, že (1) projevy vůdců (zejména předsedy a místopředsedy) politické strany se přičítají straně jako celku vždy a (2) projevy ostatních poslanců a lokálních politiků potud, pokud se od nich strana oficiálně

²³⁴ KOSAŘ 2009, s. 33.

²³⁵ *Refah Partisi (Strana prosperity), Erbakan, Kazan a Tekdal proti Turecku*. Rozsudek Velkého senátu ze dne 31. 7. 2001, stížnosti č. 41340/98, 41342/89, 41344/98. ASPI.

nedistancuje. Podle ESLP obecně platí, že chování politiků obvykle zahrnuje nejen jejich jednání a projevy, nýbrž za určitých okolností i jejich opomenutí či mlčení a lze o nich hovořit stejně jako o výslovné podpoře.²³⁶

Nejdůležitější je však prvek bezprostřednosti, který se obtížně dokazuje. ESLP ve své historii zatím pouze dvakrát shledal, že rozpuštění politické strany národním soudem bylo v souladu s EÚLP, a to ve věci *Refah Partisi* a ve věci *Batusuna*. ESLP zde konstatoval, že nelze po státu požadovat, aby zasáhl až v okamžiku, kdy si politická strana přisvojí moc a začne uskutečňovat politický program, který není v souladu s Úmluvou a demokratickými normami.. Soud souhlasí s tím, že pokud je přítomnost takového nebezpečí vnitrostátními orgány zjištěna, tak musí stát „zabránit naplnění politického programu neslučitelného s normami Úmluvy dříve, než bude uveden do praxe konkrétními činy odůvodňujícími riziko z narušení občanského smíru a demokratického režimu ve státě“.²³⁷

Zjednodušeně řečeno, k rozpuštění politické strany není nutné vyčkávat, než dojde k realizaci nedemokratických cílů, nebo-li vyčkávat, až se jednotliví členové strany začnou dopouštět násilí. „*Pouhá*“ agresivní rétorika tak může v určitém historickém a politickém kontextu stačit.²³⁸

Pokud jde o pozastavení politické strany, ESLP měl zatím možnost posuzovat jedinou kauzu tohoto typu, a to kauzu *Křesťansko-demokratická lidová strana proti Moldávii*. V tomto rozsudku ESLP zdůraznil, že „*pouze velmi závažná porušení, která ohrožují politický pluralismus nebo základní demokratické principy, mohou ospravedlnit pozastavení činnosti politické strany*“. Z toho plyne, že i k pozastavení činnosti politické strany, které představuje mírnější zásah do činnosti politické strany než její rozpuštění, přistupuje ESLP velmi obezřetně.²³⁹

ESLP se ve svém rozhodování v případě rozpouštění či pozastavení činnosti politických stran opírá též o čl. 17 EÚLP (Zákaz zneužití práva), který zní takto:

„*Nic v této Úmluvě nemůže být vykládáno tak, jako by dávalo státu, skupině nebo jednotlivci jakékoli právo vyvíjet činnost nebo dopouštět se činů zaměřených na*

²³⁶ KOSAŘ 2009, s. 34.

²³⁷ *Herri Batasuna a Batasuna proti Španělsku*. Rozsudek Velkého senátu ze dne 30.6.2009, stížnosti č. 25803/04, 25817/04, 25803/04, 25817/04, ASPI.

²³⁸ KOSAŘ 2009, s. 34.

²³⁹ *tamtéž*, s. 36.

*popření kteréhokoli ze zde přiznaných práv a svobod nebo na omezování těchto práv a svobod ve větším rozsahu, než to Úmluva stanoví.*²⁴⁰

Aplikace čl. 17 je na místě pouze tehdy, pokud ze stanov a z politického programu (resp. z jednání politické strany) lze vyvodit, že tato má v úmyslu vyvíjet činnost nebo dopouštět se činů zaměřených na popření práv a svobod zaručených Úmluvou. Účelem čl. 17 je zabránit skupinám vyznávajícím totalitní ideologie, aby zneužívaly zásady zakotvené v ESLP ve svůj vlastní prospěch.²⁴¹ Tento článek byl ve vztahu ke komunistickým ideologiím použit přímo pouze jednou, a to u rozhodnutí EKLP z 20. 7. 1957 ve věci *Komunistická strana Německa proti Spolkové republice Německo*.

7.2 Věc *Refah Partisi*

Jak už jsem výše uvedla, pouze ve dvou případech potvrdil ESLP rozsudek vnitrostátních soudů, a to ve věci *Refah Partisi* (RP) a v případě *Batasuna*. Kauza *Refah Partisi* se jeví jako jednou z nejzásadnějších, nejen proto, že šlo o první případ, kdy ESLP dospěl k rozhodnutí, že rozpuštění politické strany je v souladu s EÚLP, ale i z důvodu, že šlo o stranu silně zastoupenou v tureckém parlamentu. V roce 1995 se stala nejsilnější politickou stranou v Turecku, v červnu 1996 se ujala moci a vytvořila koaliční vládu. Šlo též o stranu dlouhodobě působící, tj od roku 1983. V roce 1997 podal generální prokurátor návrh na rozpuštění této strany s odůvodněním, že je centrem aktivit, které jsou v rozporu s principem laickosti. Na podporu svého návrhu uvedl řadu výroků čelných představitelů a členů strany RP.

Nejdůležitější podmínku „*naléhavé společenské potřeby*“ jako důvod pro rozpuštění této strany posuzoval ESLP v historickém kontextu tureckého práva. Na základě těchto poznatků soud dospěl k přesvědčení, že RP porušovala princip laickosti; měla v úmyslu zavést multi-právní systém zavádějící diskriminaci založenou na náboženském přesvědčení, chtěla aplikovat šariu na muslimskou komunitu a chtěla zavést džihád (svatou válku) jako politickou metodu. Podle názoru Soudu nemůže být takový model společnosti pokládán za slučitelný s principy Úmluvy.

Dále se Soud ve svém rozsudku opíral o četné výroky členů RP, z nich byla patrná snaha nastolit režim založený na šariu, což je dle soudu neslučitelné se

²⁴⁰ Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Řím, 4. XI. 1950.

²⁴¹ KOSAR 2009, s. 37.

základními principy demokracie. Soud se domnívá, že některá stanoviska, jež zaujali vedoucí představitelé PR, samy o sobě nepředstavovaly bezprostřední hrozbu pro laický režim v Turecku.

Společně s tureckou vládou však soud uznal, že tato stanoviska v sobě skrývala nepřiznaný cíl RP nastolit politický režim založený na šaríe. Soud dále zdůraznil, že nemůže souhlasit s tezí stěžovatelů, podle níž výroky použité k odůvodnění rozpuštění RP byly citovány mimo veškerý kontext a nebyly navzájem koherentní. Soud dospěl k názoru, že inkriminované výroky a stanoviska vedoucích činitelů RP tvoří celek a dávají jasný obraz modelu státu a společnosti organizované podle náboženských pravidel. Vzhledem k tomu, že v okamžiku svého rozpuštění měla RP téměř třetinu křesel v tureckém národním shromáždění, měla tak velkou šanci na převzetí moci ve státě, která by se opírala o náboženský fundamentalismus. Soud zároveň uvedl, že výroky čelných představitelů RP byly připsány celé straně už z toho důvodu, že autoři za své inkriminované výroky nebyli ve straně káráni a že RP tato prohlášení nikdy nezpochybnila. Podle rozsudku se politická strana nemůže před soudem distancovat od výroků svých představitelů či členů, aniž by je před tím veřejně neodsoudila či jejich autory nesankcionovala.²⁴²

Tento rozsudek je průlomový z několika důvodů. Byl prvním, kdy ESLP potvrdila rozsudek národního soudu. Dalším je pojetí *bezprostřední hrozby*. Nikdo před ESLP nezpochybnil, že *Refah Partisi* až do svého rozpuštění vedla svůj boj výhradně legitimními prostředky. Rozpuštění strany bylo spíše preventivním opatřením. Soud tak rozhodl i díky tomu, že strana měla velké zastoupení v parlamentu a mohla svůj politický program spíše realizovat než strana marginálního významu. Klíčové pro rozhodnutí ESLP byly historické zkušenosti Turecka, obava z přílišné „islamizace“ turecké společnosti a nutnost bránit princip sekularismu za každou cenu.²⁴³

²⁴² *Refah Partisi (Strana prosperity), Erbakan, Kazan a Tekdal proti Turecku*. Rozsudek Velkého senátu ze dne 31. 7. 2001, stížnosti č. 41340/98, 41342/89, 41344/98, ASPI.

²⁴³ KOSAŘ 2009, s. 40.

7.3 Rozsudky ESLP týkající se levicového extremismu

3. února 2005 vydal ESLP rozsudek ve věci *Partidul Comunistilor (Nepeceristi) a Ungureanu proti Rumunsku*, který se týkal odmítnutí registrace Strany komunistů. Jednalo se o komunistickou stranu (PCN), která byla založena v roce 1996. Ve svém politickém programu PCN výslovně uvedla, že není nástupcem bývalé komunistické strany Rumunska, se kterou nemá žádnou spojitost; naopak pokračuje v odporu proti komunistické straně existující před rokem 1989. PCN proto ve svém programu upřesňuje, že jí nelze adresovat kritiky týkající se činnosti posledně jmenované a chce naopak hájit zájmy pracujících a dodržovat podstatu komunistické doktríny. Poté co rumunské soudy odmítly tuto stranu registrovat, odvolal se její zakladatel pan Ungureanu k ESLP. Soud jeho námitkám vyhověl a na rozdíl od národních soudů neshledal v politickém programu PCN žádnou pasáž, kterou by bylo možno vykládat jako výzvy k násilí, povstání nebo jiné formě odmítnutí demokratických principů či k „diktatuře proletariátu“. Tyto dokumenty na druhé straně obsahují části, kritizující zneužití moci komunistickou stranou, existující před rokem 1989.

Podle ESLP proto nelze zavrhnout politickou stranu jen z důvodu, že kritizuje ústavní a právní pořádek země a že se chce účastnit veřejné debaty na politické scéně. Podle ESLP není samozřejmě možné vyloučit, že politický program skrývá cíle a úmysly odlišné od těch, které jsou veřejně proklamovány, proto k dosažení jistoty v této otázce je nutné porovnat obsah programu s jednáním a postoji členů a vedoucích představitelů této strany. Přesto, že Soud nemá nic proti zohlednění historických souvislostí případu, tedy rumunské zkušenosti s totalitním komunismem před rokem 1989, je toho názoru, že tyto souvislosti nemohou samy o sobě ospravedlnit nezbytnost zásahu, tím spíše, že komunistické strany s marxistickou ideologií existují i v několika dalších smluvních státech.²⁴⁴

I kauza *Tsonev proti Bulharsku* se týkala registrace Komunistické strany Bulharska, která vznikla v roce 1996 ve Varně. Městský a posléze Nejvyšší soud Bulharska odmítl registraci strany jednak na základě formálních nedostatků a také z důvodů, že stanovы strany byly v rozporu s demokratickým právním řádem státu. Jak vyplývalo ze stanov, hlavním účelem Komunistické strany měla být „*revoluční změna*

²⁴⁴ *Partidul Comunistilor (Nepeceristi) a Ungureanu proti Rumunsku*. Rozsudek senátu ze dne 3. 2. 2005, stížnost č. 46626/99, ASPI.

bulharské společnosti“ a podpora „myšlenky revolučního společenského a politického řádu“.

ESLP ve svém rozsudku ze dne 13. dubna 2006 konstatoval, že zamítnutí registrace Komunistické strany Bulharska je zásah do výkonu práva stěžovatele na svobodu sdružování.

Aby bylo možné ověřit, zda je politický program této strany skutečně v rozporu se základními principy demokracie, musel by být porovnán s jednáním vedoucích představitelů této strany a oficiálními stanovisky. Podle vyjádření ESLP v tomto případě mohl být program sotva v rozporu s jeho praktickou realizací, neboť návrh na její registraci byl zamítnut a strana neměla ani možnost se jakkoli projevit. Dlužno říci, že ve prospěch stěžovatele hrálo roli i to, že na území Bulharska byly v té době registrovány další politické subjekty se slovem komunistická ve svých názvech.²⁴⁵ ESLP v tomto případě však nezhodnotil historickou zkušenost Bulharska s komunistickou minulostí a nepozastavil se nad stanovami Komunistické strany Bulharska, které zcela otevřeně vyzývaly k revolučnímu řešení politické situace.

K podobnému závěru dospěl Velký senát i v případě *Sjednocené komunistické strany Turecka proti Turecku*. Turecký Ústavní soud ji nechal rozpustit z důvodu použití zakázaného slova „komunistická“ v názvu. ESLP konstatoval, že rozhodnutí bylo sice podloženo zákonem, avšak nepokládá je

za „nezbytné v demokratické společnosti“, jelikož turecký Ústavní soud rozpustil tuto stranu okamžitě po jejím vzniku – pro název a obsah politického programu, aniž tato strana měla čas vyvinout jakoukoli činnost.²⁴⁶ ESLP tak nepřipustil, že argument založený na názvu strany sám o sobě ospravedlňuje její rozpuštění.

Z výše uvedených rozsudků jasně vyplývá, že ESLP posuzuje mnohem přísněji odmítnutí registrace politické strany, než samotný zákaz, neboť v případě odmítnutí registrace nemá politická strana možnost vyvinout žádnou činnost, která by mohla být posuzována.

Vzhledem k tématu mé práce bych ještě ráda zmínila rozsudek ESLP *Vajnai proti Maďarsku* z 8. 7. 2008, který se týká zákazu komunistických symbolů. Proti stěžovateli, místopředsedovi Strany práce, levicově orientované politické strany, bylo

²⁴⁵ *Tsonev proti Bulharsku*. Rozsudek senátu ze dne 13. dubna 2006, stížnost č. 45063/99, ASPI.

²⁴⁶ *Sjednocená komunistická strana Turecka a další proti Turecku*. Rozsudek Velkého senátu ze dne 30. 1. 1998, stížnost č. 21237/93.

zahájeno trestní stíhání pro trestný čin nošení totalitního symbolu pěticípé rudé hvězdy na veřejnosti. Podle maďarského trestního práva je nošení symbolů komunismu, konkrétně symbolu srpu a kladiva a rudé hvězdy přečín, za který může být uložena peněžitá pokuta.

ESLP se s národními soudy neztotožnil a konstatoval, že vystavení rudé hvězdy nebylo míněno jako propagace totalitního útlaku, které by sloužilo „*totalitním skupinám*“, jednalo se pouze o symbol povoleného levicového politického hnutí. Dále soud posuzoval „*nezbytnost zásahu v demokratické společnosti*“ podle čl 10 Úmluvy. Soud v rozsudku uvedl, že stěžovatelovo rozhodnutí připevnit si na oděv rudou, pěticípou hvězdu posoudil jako vyjádření jeho politického názoru, což podle ESLP podléhá zvlášť přísnému přezkumu ze strany Soudu. Dále se věnoval významu rudé hvězdy. Na jedné straně dal za pravdu maďarské vládě, že porušování lidských práv ze strany komunistických režimů zdiskreditovalo symbolickou hodnotu rudé hvězdy, nicméně to podle ESLP neznamena, že by rudá hvězda symbolizovala výhradně komunistickou vládu.

Soud tento závěr zobecnil a formuloval následující pravidlo: „*pouze na základě detailního posouzení kontextu, ve kterém se urážející slova objeví, je možné smysluplně odlišit jazyk, jenž šokuje a uráží – který je chráněn čl. 10 – a jazyk, jenž je zbaven práva na to být v demokratické společnosti tolerován*“.

Podle Soudu omezování pouhého spekulativního nebezpečí jako preventivní opatření pro ochranu demokracie nelze považovat za „*naléhavou společenskou potřebu*“. Symbol, který má v projednávaném případě několik významů, jenž byl užit vůdcem registrované politické strany bez totalitních ambicí, nelze považovat za nebezpečnou propagandu.²⁴⁷

V této kapitole je třeba ještě zmínit rozhodnutí (bývalé) Evropské komise pro lidská práva z roku 1957 přezkoumávající verdikt Ústavního soudu tehdejší Spolkové republiky Německo, jímž byla rozpuštěna Komunistická strana Německa. Přestože strana tehdy neměla žádnou politickou sílu, v parlamentních volbách v roce 1953 získala pouhých 2,2% hlasů, Komise napadené opatření Spolkového ústavního soudu potvrdila poukazem na konkrétní nebezpečí pro ústavní pořádek země ze strany

²⁴⁷ KOSAŘ, David. *Věc Vajnai proti Maďarsku*. Rozsudek senátu ze dne 8. 7. 2008, stížnost č. 33629/06, ASPI.

levicového extremismu.²⁴⁸ Domnívám se, že tehdy nešlo o „ostentativní politické gesto“, jak ve svém článku „*Militantní demokracie a evropské právo lidských práv: k otázce zákazu komunistických stran*“ uvádí jeho autor Roman Barinka. Ale právě o naplnění konceptu „militantní demokracie“ v obavě před narušením demokratických principů Spolkové republiky Německo. Vzhledem k tomu, že v okolních středoevropských státech i ve východním Německu došlo k převzetí moci komunistickými režimy, bylo toto nebezpečí velmi reálné.

ESLP se ve svém rozhodování o rozpuštění politických stran opírá především o čl. 11 Úmluvy. Soud posuzuje, zda je zásah do svobody shromažďování „nezbytný“ a zda odpovídá „naléhavé společenské potřebě“. Politická strana dle ESLP může usilovat o změnu právního a ústavního pořádku státu za předpokladu, že použité prostředky jsou zákonné a demokratické a navrhovaná změna (cíl) musí být v souladu se základními principy demokracie. Pouze přesvědčivé a závažné důvody mohou ospravedlnit omezení svobody sdružování.

Při posuzování, zda rozpuštění politické strany odpovídá „naléhavé společenské potřebě“ ESLP zkoumá především, zda riziko ohrožení demokracie existuje a je dostatečně bezprostřední, zda je program, jednání a projevy představitelů politické strany přičitatelné politické straně a zda společenský model, o který strana usiluje, je v rozporu s pojetím demokracie. ESLP zároveň vytvořil pravidlo, že projevy vůdců politické strany se přičítají straně jako celku vždy a projevy ostatních poslanců a lokálních politiků tehdy, pokud se od nich strana oficiálně nedistančuje. Ve svých rozsudcích ESLP zároveň zohledňuje historické zkušenosti dané země.

Z dostupných materiálů, které jsem měla k dispozici vyplývá, že politické strany s komunistickou ideologií, které národní soudy zakázaly, ve Štrasburku uspěly. Mohlo to být částečně dáno i tím, že se ve všech třech případech jednalo o strany, které byly zakázány hned na počátku své existence. Soud na jednu stranu zdůrazňuje, že strana, jejíž vůdci vyzývají k násilí nebo jejíž politický projekt nerespektuje pravidla demokracie, příp. usiluje o jejich zničení, nemůže v Úmluvě hledat ochranu před sankcemi. Na druhou stranu však soud zohledňuje skutečnost, že strana, která byla

²⁴⁸ BARINKA, Roman. *Militantní demokracie a evropské právo lidských práv: k otázce zákazu komunistických stran*. *Časopis pro právní vědu a praxi*. Brno: Masarykova univerzita, 2007, roč. 7, s. 114.

rozpuštěna krátce po své registraci, neměla čas na realizaci svého programu a tudíž nemůže být předem sankcionována za činy, které neexistují.

Z judikatury ESLP dále vyplývá, že soud již nepovažuje komunistickou hrozbu za reálnou, protože dle něj už nejsou žádné důkazy o existenci skutečného a reálného nebezpečí, že by nějaké politické hnutí či strana usilovaly o znovunastolení komunistické diktatury. Kromě toho se Soud opírá i o fakt, že v řadě zemí Evropy existují silné komunistické strany, které mají zastoupení i v parlamentu.

V případě rozhodování o pozastavení činnosti politických stran by ESLP mohl nastolit měkčí pravidla pro posuzování, protože se nejedná o tak restriktivní zásah do činnosti politických stran jako v případě jejich rozpuštění. Nelze to však jakkoli vyvodit, protože k tématu neexistuje dostatečná judikatura.

8. Závěr

Letos uplynulo 165 let od okamžiku, kdy Marx s Engelsem poprvé uveřejnili Komunistický manifest, který představili jako politický program komunistů. Možná ani netušili, kolik dalších generací toto dílo neblaze ovlivní. Komunistický manifest končí větou: *Komunisté pokládají za nedůstojné, aby tajili své názory a úmysly. Prohlašují otevřeně, že jejich cílů lze dosáhnout jen násilným svržením celého dosavadního společenského řádu. Necht' se panující třídy třesou před komunistickou revolucí! Proletáři v ní nemají co ztratit, leda své okovy. Dobýt mohou celý svět.*

Za 165 let existence myšlenek Marxe a Engelse, které k ďábelské dokonalosti dovedl V. I. Lenin, měl svět dostatek času, aby se na vlastní kůži ujistil o zcestnosti tohoto učení. Komunistické režimy za sebou zanechaly miliony mrtvých na celém světě, zejména v Sovětském Svazu, Číně, Vietnamu, Severní Korei, Kambodže, Latinské Americe, Africe a konečně i ve východní Evropě. Přesto se svět stále nepoučil a myšlenky komunismu se pod rouškou „demokracie“ stále šíří dál.

Dodnes bohužel nedošlo k zásadnímu a celosvětovému odsouzení komunismu. Ovšem ne komunismu platónovského a křesťanského, postaveného na idealistických myšlenkách o sociálně spravedlivé společnosti a rovnosti lidí, ale marxisticko-leninského komunismu. Právě tento komunismus nazýváme extremistický, je to postoj, který odmítá jakýkoliv jiný názor, náboženské smýšlení, politické přesvědčení, jakékoli odlišnosti od dané „normy“, kterou direktivně vynucuje. Je to postoj, který rozněcuje nenávisť a podporuje násilí, protože právě násilí je živnou půdou revoluce. Je to politický postoj, který se též projevuje odmítáním politiky státu a ústavního pořádku, a to i za použití násilí. Jak uvedl ve svém stěžejním díle V.I.Lenin... *buržoazní stát nemůže být nahrazen státem proletářským „cestou odumírání“, ale zpravidla jedině násilnou revolucí.*

Po 72 letech vlády totalitního komunistického režimu na území Ruska a skoro 50 letech jeho vlády v zemích bývalého tzv. východního bloku, vlády, která přinesla útlak a represi mnoha milionům lidí, jejich pronásledování, vraždy, konfiskace majetku, s tím související kontrolu hranic a přísnou cenzuru civilního života, by se mohlo konečně přijmout opatření, aby tyto režimy či politické strany, postavené na základech marxismu-leninismu, zmizely v propadlišti dějin. Přesto tomu tak není a zdá se, že lidé uplynulá traumata pomalu zapomněli. Tato práce si klade za cíl do určité míry zjistit,

proč tomu tak je a zejména, zda komunistický extremismus stále představuje nebezpečí pro demokracii.

Komunistická strana Sovětského svazu byla celá dlouhá desetiletí hegemonem celého sovětského komunistického systému a ovládala i komunistické strany ve svých satelitních státech. Je zajímavé porovnat, jak se tyto satelitní státy po roce 1989, kdy se jejich totalitní systémy pozvolna měnily v demokratické, vyrovnaly s existencí komunistických stran a s komunistickou minulostí. Pro porovnání jsem vybrala země střední a východní Evropy: Polsko, Maďarsko, Slovensko, Německo, Rumunsko, Bulharsko, dále Rusko a Pobaltské země, Litvu, Lotyšsko a Estonsko, které tvořily přímo součást SSSR. Ve všech zemích probíhal vývoj od totalitního systému vlády jedné strany k demokratickému systému velmi složitě a komplikovaně. Přechod v jednotlivých zemích se lišil v závislosti na historicko-politickém vývoji konkrétní země a také na charakteru komunistických režimů.

V Lotyšsku, Estonsku a Rumunsku byly původní komunistické strany zakázány hned po převratu na začátku 90. let. V ostatních státech došlo k transformaci. V Litvě, Polsku, Maďarsku, v Německu a Bulharsku se komunistické strany transformovaly v sociálně demokratické subjekty. Na Slovensku se původní „slovenská odnož“ KSČ přejmenovala na Komunistickou stranu Slovenska – Stranu demokratické levice, ale záhy začala užívat pouze zkrácený název SDL'. Jinde existují tzv. nástupnické komunistické strany, které mají původ v bývalé komunistické straně a jsou s ní personálně i materiálně svázané (Rusko, Česká republika).

Na území bývalých satelitních států vznikly později nové subjekty, odkazující se svým názvem či stanovami k marxismu-leninismu. V Lotyšsku vznikla Lotyšská socialistická strana, která se od roku 1995 parlamentních voleb neúčastní, v Estonsku existuje Estonská levicová strana, která v posledních volbách v roce 2007 získala pouhých 0,11% hlasů. Komunistická strana Polska, která působí od roku 2002, se parlamentních voleb neúčastní. V Maďarsku se pokračovatelka kádárovské komunistické strany přejmenovala na Dělnickou stranu, od roku 2005 existuje pod názvem Maďarská komunistická dělnická strana, ve volbách v roce 2010 získala pouhých 0,11% hlasů. Na Slovensku existuje od roku 1991 Komunistická strana Slovenska, která vznikla jako samostatný subjekt nezávisle na původní totalitní KSČ. V parlamentních volbách v roce 2012 získala pouhých 0,72% hlasů. V Německu se

jedná o postkomunistickou PDS, která působí pod novým názvem die Linke. Na regionální úrovni je to třetí nejsilnější politický subjekt, na spolkové úrovni však koaliční potenciál nemá.

V Bulharsku po roce 1990 vznikly tři pokračovatelky původní komunistické strany, ale parlamentních voleb se pravidelně a bez výraznějšího úspěchu účastní pouze Bulharská komunistická strana. V Litvě a Rumunsku žádná strana, která by se hlásila k marxismu-leninismu, neexistuje. V Rumunsku byly sice takové tendence zaznamenány, ale bylo jim soudně zabráněno hned v počátku vzhledem k tomu, že rumunská ústava zakazuje strany fašistické a komunistické. Jak je vidět z předešlého výčtu, role těchto antidemokratických stran je v politickém systému jednotlivých zemí zanedbatelná, jedná se o zcela marginální politické strany bez vlivu a s malou členskou základnou, s výjimkou německé die Linke, která však má pouze vliv regionální.

Situace v Rusku je poněkud odlišná. Zde byla v roce 1991 založena Ruská komunistická dělnická strana a neostalinistická Komunistická strana bolševiků. V roce 1993 došlo k obnovení a sjednocení Komunistické strany Ruské federace, vedené Gennadijem Zjuganovem. Její program vychází z marxisticko-leninských idejí, ale hlásí se i k odkazu stalinismu. Má stabilní voličskou základnu, v posledních volbách do Státní Dumy získala 14,54% hlasů. Je tak jedinou parlamentní stranou ze všech analyzovaných zemí střední a východní Evropy, která má velký vliv na politické scéně.

V České republice se předlistopavá KSČ rozdělila na dva regionální subjekty, Komunistickou stranu Čech a Moravy a Komunistickou stranu Slovenska – Stranu demokratické levice. Po sametové revoluci v naší zemi převládl názor, že komunistickou stranu nelze zakazovat, ale že je třeba ji porazit ve volbách. Díky tzv. malému zákonu o politických stranách se KSČM, aniž by se musela registrovat, mohla zúčastnit prvních svobodných parlamentních voleb v roce 1990, ve kterých překvapivě uspěla se svými 13,24% hlasů. Oficiálně se tak rehabilitovala a stabilizovala své pozice. Řada lidí se tehdy domnívala, že KSČM přirozeně zanikne úbytkem členské základny, díky vysokému věku svých členů a také tomu, že mnoho členů hned po listopadu 89 vrátilo své členské průkazy a z bývalé KSČ vystoupilo. Přestože se členská základna KSČM od roku 1989 neustále snižuje, stále se jedná o nejpočetnější politickou stranu. KSČM si je vědoma věkového rozložení svých členů, snaží se proto

lákat do svých řad především mladé ročníky. Přesto má v současné době v kategorii do 30 let pouhých 422 členů, což představuje přibližně 1% členské základny.

V KSČM hned záhy vykryštovaly tři názorové proudy, tradicionalistický, reprezentovaný marxisticko-leninskými kluby, dále sociálně-demokratický, který se snažil o diskontinuitu s předlistopadovou KSČ a Demokratické fórum komunistů, které postupně splynulo s pragmatickou politickou KSČM. Reformní křídlo se snažilo o obrodu strany a změnu názvu strany, bohužel však ve straně převládl „neokomunistický“ proud, představovaný Miroslavem Grebeníčkem, Vojtěchem Exnerem a Miloslavem Ransdorfem.

KSČM se tak nepokrytě hlásí ke své předlistopadové předchůdkyni, a to jak ve stranických dokumentech, tak ústy jejích vrcholných představitelů. V naší společnosti tak dochází k určitému schizmatu. Na parlamentní úrovni zde působí antisystémová strana, která se otevřeně hlásí k marxismu a která svou samotnou existencí porušuje Ústavu České republiky a její zákony. Především se jedná o článek 5 Ústavy České republiky, ve kterém je uvedeno, že politický systém je založen na svobodném a dobrovolném vzniku a volné soutěži politických stran, které odmítají násilí jako prostředek k prosazování svých cílů. Samotné učení marxismu je svou podstatou násilné, protože chce násilnou revolucí odstranit kapitalismus a s ním i soukromé vlastnictví. Trvá-li KSČM na názvu „komunistická“, trvá tak na třídním boji, diktatuře proletariátu a omezení vlastnických práv, což je v přímém rozporu s uvedeným článkem 5 Ústavy České republiky. Komunisté se však svého názvu nechtějí vzdát, uvědomují si, že to je právě ta deviza, kvůli které jí lidé dávají svůj hlas. I ve srovnání s osudy komunistických stran v ostatních analyzovaných zemích je jasně vidět, že pokud se bývalá komunistická strana přejmenovala, ztratila svou volební přitažlivost a rozplynula se postupným rozměňováním v sociálně demokratické subjekty.

Po neustálých snahách o zákaz či zrušení komunistické strany je KSČM ve svých oficiálních dokumentech a stanoviscích velmi obezřetná až opatrná. Přesto lze najít řadu přímých i nepřímých důkazů o tom, že jde skutečně o stranu protiústavní. Překrucování historie patří k běžné součásti komunistické propagandy. Svědčí o tom i výroky vrcholných komunistických představitelů, ve kterých se nepokrytě hlásí ke svým marxisticko-leninským kořenům. Z jejich úst se např. dozvídáme, že komunistický puč v roce 1948 byla vlastně „ústavně provedená revoluce, které se zúčastnily široké vrstvy

občanů“ a že „Vítězný únor otevřel cestu k naději lidstva“. Milada Horáková byla popravena „po právu“, neboť podle Marty Semelové, „za éry Klementa Gotwalda byli souzeni jen ti, co se opravdu provinili“.

KSČM se hned po revoluci chopila role iniciátora sjednocování mezinárodního komunistického a dělnického hnutí a stala se tak jeho hegemonem. Pravidelně pořádá mezinárodní konference komunistických a dělnických stran, kterých se účastní i zástupci diktátorských režimů komunistických stran Číny, Kuby, Sýrie, Severní Korey a Vietnamu. Tím že se KSČM přátelí s komunistickými stranami, které porušují nejzákladnější normy mezinárodního práva, KSČM dokládá, že neodmítá násilí.

Velmi závažným se jeví např. postoj KSČM k „agresivní politice USA“. KSČM požaduje vystoupení České republiky ze Severoamerické aliance, zároveň navrhuje její zrušení a rozpuštění, jako reliktu z doby „studené války“.

Po dvaceti letech od sametové revoluce se ukazuje jako velká chyba, že tehdy nedošlo k zákazu komunistické strany. Snahy o její zákaz, rozpuštění, pozastavení činnosti či omezení jejího vlivu existují po celou dobu od Listopadu 1989. Ať se jednalo o iniciativy občanů či politiků, vždy zůstalo pouze u snah hrstky jedinců. Nejdále se bezesporu dostala iniciativa Senátu, který v roce 2006 ustanovil Dočasnou komisi pro posouzení ústavnosti KSČM. Tato komise o dva roky později vydala Závěrečnou zprávu, na jejím základě plénum Senátu přijalo usnesení, ve kterém shledává, že KSČM porušuje Ústavu a zákony ČR a doporučuje, aby se senátním podnětem na základě návrhu podaného vládou zabýval Nejvyšší správní soud. Vláda v různém složení si postupně nechávala zpracovávat odborné posudky či stanoviska, na základě kterých se chtěla rozhodnout, zda návrh správní žaloby na KSČM Nejvyššímu správnímu soudu podá. Dodnes se k tomuto kroku neodhodlala a nechala místo nezávislého soudu rozhodnout de facto úředníky. Často slýchaným argumentem je, že nelze zakázat parlamentní stranu, kterou volí stále více lidí a že je nutno komunisty porazit především ve volbách. Je pravdou, že procentuelně voličské preference rostou (20,43% v krajských volbách v roce 2012), i když skutečné počty voličů mají spíše klesající tendenci. Z tabulky 2, 3, vyplývá, že v roce 2010 volilo komunisty do Poslanecké sněmovny 589 765 lidí, v krajských volbách v roce 2012 jich bylo zhruba o 50 tisíc méně. To je sice dobrá zpráva, bohužel však vlivem jiných okolností, které blíže

vysvětlují v předchozím textu, dopadli komunisté v roce 2012 procentuálně mnohem lépe a tím se poprvé v historii stali součástí krajských koalic.

Další vývoj v naší republice po posledních dramatických událostech, hojně rozdmýhávaných mediálními skupinami, po demisi premiéra Petra Nečase a posléze celé vlády, naznačuje nejistý osud pravicové vlády do budoucna. Mohu se domnívat, že budoucí levicová vláda, složená ze zástupců nejsilnější ČSSD, některých středolevicových stran, možná s tichou podporou KSČM, již senátní návrh z roku 2008 na podání správní žaloby na KSČM nikdy Nejvyššímu správnímu soudu nedoručí. Stane se z něj relikv z počátku nadějného, posléze okopávaného a na dlouhou dobu posledního období pravicové vlády.

NSS sice často rozhoduje o rozpuštění nebo pozastavení činnosti politické strany, ale obvykle jde o důvody „technického“ rázu, nejčastějším je nepředložení výroční finanční zprávy Poslanecké sněmovně ve stanovené lhůtě. Proto se jako průlomový jevil rozsudek ve věci Vláda proti Dělnické straně, který stanovil podmínky, za kterých lze politickou stranu rozpustit. Podle tohoto rozsudku zjištěné chování politické strany musí být protiprávní, je přičitatelné dané politické straně a představuje dostatečně bezprostřední hrozbu pro demokratický právní stát. V novém rozsudku z roku 2010 NSS zpřesnil svá kritéria a uvedl, že protiprávnost činnosti politické strany nemůže spočívat jen v její kritice ústavního a právního pořádku, ani v kontroverzních projevech jejích představitelů. O protiprávnosti se podle NSS jedná ve chvíli, kdy strana vyzývá a podněcuje k násilí. Podle tohoto rozsudku lze politické straně přičíst výroky jejích představitelů, je-li zřejmé, že je činí v kontextu stranické činnosti a je zřejmé, že je strana akceptuje jako své vlastní.

Nejdůležitější je posouzení bezprostřednosti rizika ohrožení demokracie. V případě Dělnické strany se jednalo o jasně prokazatelné bezprostřední násilí. U KSČM však takové přímé důkazy nejsou. Má tedy soudce čekat až na okamžik, kdy začne „lid“ pod vedením KSČM, KSM či jiných extremistických skupin, hlásajících se k marxismu-leninismu, rozbít výkladní skříň obchodů, drancovat majetek bohatých a vsazovat ničím se neprovinivší lidi do vězení? Nebo kdy tentýž „lid“ převezme vládu v zemi a začne znárodňovat soukromý majetek, násilně kolektivizovat hospodářství a připravovat přechod k řízení země totalitní politickou stranou? Kde je ona hranice bezprostřednosti rizika? Má čekat soudce až na okamžik, kdy se začnou odehrávat

sociální bouře a „lid“ povstane ve jménu „spravedlivějšího“ systému protože je zapotřebí *systémové změny*? Jistě, musíme uznat, že tehdy by bylo už pozdě.

Pokud posuzujeme bezprostřednost ohrožení, kdy jindy toto nebezpečí hrozí než teď, v době, kdy levice ovládla Horní komoru Parlamentu a s velkou pravděpodobností ovládne i Dolní komoru? Jak je uvedeno v rozsudku NSS Vláda proti Dělnické straně, rizikem ohrožení demokracie může být pravděpodobnost, že *...strana získá parlamentní většinu a poté formálně „obrátil kormidlo“ státoprávního uspořádání směrem z demokratických vod.*

Ve své práci jsem se zabývala i tím, jak se k této problematice staví ostatní analyzované státy, zda některé mají právní úpravu rozpuštění politické strany obsaženou v samotné ústavě. Z deseti analyzovaných států má zákaz politické strany ve své ústavě zakotveno Estonsko, Polsko, Německo, Bulharsko a Rumunsko. V Rusku jsou zakázány politické strany, jejichž cíle nebo činy jsou zaměřeny na násilnou změnu základů ústavního zřízení a na narušení celistvosti Ruské federace.

Zajímavý je rozsudek německého Spolkového ústavního soudu z roku 1956, kterým zakázal činnost Komunistické strany Německa i nástupnických organizací. Soud takto rozhodnul na základě prostudování spisů marxismu-leninismu a poprvé použil termín „bránící se demokracie“. Soud shledal činnost komunistické strany za protiústavní, přestože hledisko aktuální hrozby nebylo naplněno. Soud rozhodl na základě nauky marxismu-leninismu a shledal, že není třeba požadovat, aby protiústavní cíle komunistické strany byly reálně proveditelné. Rozhodl, že strana je protiústavní, i když nemohou být tyto cíle v dohledné době uskutečněny. Na základě historické zkušenosti pochopil plíživě se nebezpečí komunismu pro demokratický řád, se kterým je diktatura proletariátu zcela jasně neslučitelná.

Poslední kapitola mé práce je věnována rozhodovací praxi Evropského soudu pro lidská práva v případě antidemokratických stran. Soud především posuzuje, zda zásah do svobody shromažďování je „nezbytný“ a zda odpovídá „naléhavé společenské potřebě“. Politická strana může usilovat o změnu právního a ústavního pořádku státu za předpokladu, že použité prostředky jsou zákonné a demokratické. Při posuzování hlediska „naléhavé společenské potřeby“ zkoumá ESLP, zda jsou program, jednání a projevy představitelů politických stran přičitatelné dané politické straně a zda je společenský model, o který strana usiluje, v rozporu s pojetím demokracie. Judikatury,

týkající se levicového extremismu je v ESLP velmi málo. Převážně se jednalo o rozsudky, týkající se politických stran s komunistickou ideologií, které byly národními soudy zakázány hned na počátku své existence. Tyto politické subjekty ve Štrasburku uspěly, soud dospěl k přesvědčení, že jednotlivé strany byly zakázány pouze na základě svých stanov, neměly čas na realizaci svého programu a tudíž nemohou být sankcionovány na základě činů, které neexistují.

Z rozhodovací praxe ESLP vyplývá, že antidemokratické komunistické strany, přestože byly svými národními soudy zakázány, nepředstavují podle ESLP riziko bezprostředního ohrožení.

Přesto zatím ve dvou případech potvrdil ESLP rozsudek národního soudu. V jednom případě se jednalo o tureckou politickou stranu Refah Partisi, která měla silné zastoupení v parlamentu. ESLP konstatoval, že riziko ohrožení demokracie je v tomto případě větší, protože strana má reálnou šanci uspět se svým antidemokratickým programem. Program této strany posuzoval ESLP v historickém kontextu tureckého práva, zároveň se opíral o četné výroky členů této strany. Přestože politický program strany nenasvědčoval tomu, že strana představuje bezprostřední hrozbu ohrožení demokracie, soud konstatoval, že její stanoviska v sobě skrývala nepřiznaný cíl změnit demokratické základy státu.

Tento rozsudek má shodné rysy s případným rozhodováním ESLP ve věci protiústavnosti KSČM. Stejně jako Refah Partisi i KSČM je parlamentní stranou s nemalým vlivem na společenské dění, jejíž činnost by měla být posuzována v historickém kontextu. Verbální výroky představitelů KSČM dávají ucelený obraz o skutečných cílech této strany a modelu státu, který chce nastolit. Je až s podivem, že naše společnost, která si již jednou prošla tímto vývojovým stádiem, nechce slyšet, že takové nebezpečí ze strany komunistických stran stále hrozí. Přesto se domnívám, že v případě rozhodování ve věci rozpuštění či pozastavení činnosti KSČM by ESLP pravděpodobně nepotvrdil rozsudek národního soudu z výše uvedených důvodů.

ESLP již nepovažuje komunistickou hrozbu za reálnou, protože dle něj neexistují důkazy, že by nějaké hnutí či strana usilovaly o znovunastolení komunistické diktatury. Soud se zároveň opírá o fakt, že v řadě zemí Evropy existují silné komunistické strany, které jsou zastoupeny i v parlamentu.

Ve své práci jsem se snažila posoudit, zda komunistický extremismus představuje nebezpečí pro demokracii. Domnívám se, že bude trvat řadu let, než dojde k celosvětovému odsouzení totalitarismu a komunistické ideologie. Do té doby je v rukou jednotlivých států, jak se k problematice komunistické ideologie postaví. Československo bylo jednou ze zemí, která byla v Evropě komunismem zasažena nejvíce. Záleží na intelektuálních elitách dnešní České republiky, na kvalitě české justice, na odvaze demokratických politických sil v zemi, zda bude konečně komunismus postaven mimo zákon. V tom tkví historická role země uprostřed Evropy, aby pomohla Evropě se s komunistickým extremismem vypořádat.

9. Seznam použitých zdrojů

Monografie:

1. APPELBAUM, Anne. *Gulag*. Praha: Beta-Dobrovský, 2004. 604 s. ISBN 80-7306-152-X.
2. BALÍK, Stanislav – KUBÁT, Michal: *Teorie a praxe totalitních a autoritativních režimů*. Praha: Dokořán, 2004. 215 s. ISBN 978-80-7363-266-3.
3. BENDA, Lukáš. *Stranický systém Maďarska*. In FIALA, Petr – HOLZER, Jan – STRMISKA, Maxmilián. *Politické strany ve střední a východní Evropě*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 471 s. ISBN 80-210-3036-4.
4. BESANCON, Alain. *Nemoc století: Komunismus, nacismus a holocaust*. Praha : Themis, 2000. 95 s. ISBN 80-85821-89-3.
5. BROWN, Archie. *Vzestup a pád komunismu*. Brno: Nakladatelství Jota, 2011. 901 s. ISBN 978-80-7217-812-4.
6. CABADA, Ladislav. *Nové demokracie střední a východní Evropy*. Praha: Oeconomia, 2008. 434 s. ISBN 978-80-245-1388-1.
7. COURTOIS, Stéphane a kol. *Černá kniha komunismu*. Díl 1. Praha: Paseka, 1999, 405 s. ISBN 80-7185-194-9.
8. ČERNÝ, Petr. *Politický extremismus a právo*. Praha: Eurolux Bohemia, 2005. 207 s. ISBN 80-86861-86-4.
9. ČERNÝ, Petr. *Právní ochrana před extremismem*. Praha: C.H.Beck, 2008. 255 s. ISBN 978-80-7400-053-9.
10. DANČÁK, Břetislav. *Republika Litva*. In FIALA, Petr – HOLZER, Jan – STRMISKA, Maxmilián. *Politické strany ve střední a východní Evropě*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 471 s. ISBN 80-210-3036-4.
11. DRDA, Adam – DUDEK, Petr. *Kdo ve stínu čeká na moc?* Praha: Paseka, 2006. 242 s. ISBN 80-7185-802-1.
12. FIALA, Petr – HOLZER, Jan – STRMISKA, Maxmilián. *Politické strany ve střední a východní Evropě*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 471 s. ISBN 80-210-3036-4.
13. FIALA, P. A kol. *Komunismus v České republice*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. 315 s. ISBN 80-210-2249-3.

14. FIALA, Petr – HERBUT, Ryszard a kol. *Středoevropské systémy politických stran*. Brno: Masarykova univerzita, 2003. 255 s. ISBN 80-210-3091-7.
15. HLOUŠEK, Vít – KANIOK, Petr (Eds.). *Evropské politické strany po východním rozšíření Evropské unie*. Brno: Masarykova univerzita, 2007. 177 s. ISBN 978-80-210-4385-5.
16. HOLZER, Jan (ed.). *Komunistické strany v postsovětských stranicko-politických soustavách*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. 152 s. ISBN 80-210-2353-8.
17. HOLZER, Jan. *Politický systém Ruska*. Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2001. 221 s. ISBN 80-85959-97-6.
18. HOLZER, Jan – ŠMÍD, Tomáš. *Ruská federace*. In FIALA, Petr – HOLZER, Jan – STRMISKA, Maxmilián. *Politické strany ve střední a východní Evropě*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 471 s. ISBN 80-210-3036-4.
19. CHARVÁT, Jan. *Současný politický extremismus a radikalismus*. Praha: Portál, 2007. 183 s. ISBN 978-80-7367-098-6.
20. CHMELÍK, Jan. *Extremismus a jeho právní a sociologické aspekty*. Praha: Linde, 2001. 172 s. ISBN 80-7201-265-7.
21. CHYTILEK, Roman. *Republika Bulharsko*. In FIALA, Petr – HOLZER, Jan – STRMISKA, Maxmilián. *Politické strany ve střední a východní Evropě*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 471 s. ISBN 80-210-3036-4.
22. JEŘÁBEK, Martin. *Srovnání politických systémů Německa a Maďarska*. Plzeň: FF ZČU, 2010.
23. KLOKOČKA, Vladimír. *Ústavy států Evropské unie*. 2. díl. Praha: Linde, 2005. 334 s. ISBN 80-7201-556-7.
24. Kol.: *Dějiny evropské civilizace II*. Praha: Paseka, 2002. 323 s. ISBN 80-7185-473-5
25. Kol.: *Politické strany, 1938-2004*. II. díl. Brno: Doplněk, 2005. 1826 s. ISBN 80-7239-179-8.
26. KOPEČEK, Lubomír. *Specifika vývoje slovenského systému politických stran*. In STRMISKA, Maxmilián. *Postkomunistické stranické soustavy a politická pluralita*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. 130 s. ISBN 80-210-2218-3.
27. KOUDELKA, Zdeněk – VLČKOVÁ, Renata. *Ústavní systém Ruska. Ústava Ruské federace*. Brno: Masarykova univerzita, 1996. 78 s. ISBN 80-210-1356-7.

28. KÜHN, Zdeněk. *Zločin a trest*. In: BOBEK M.- MOLEK P.- ŠIMÍČEK V. *Komunistické právo v Československu*. Brno: Masarykova univerzita, 2009. 1005 s. ISBN 978-80-210-4844-7.
29. LENIN, V. I. *Stát a revoluce*. in LENIN, V.I. *Vybrané spisy ve dvou svazcích*. Díl 2. Praha: Svoboda, 1950.
30. LENIN, V. I. *Spisy* 25. s. 61, cit. dle KUČERA, E.: *Teorie státu a práva I. – 1. a 2. část*. Brno: UJEP, 1974. 173 s.
31. MACHOVCOVÁ, Eva. *Komunistická strana Ruské federace*. In. HOLZER, Jan (ED.). *Komunistické strany v postsovětských stranicko-politických soustavách*. Brno: Masarykova univerzita, 2000. 152 s. ISBN 80-210-2353-8.
32. MAREŠOVÁ, Alena. *Kriminologické a právní aspekty extremismu*. Praha: Institut pro kriminologii a sociální prevenci, 1999. 162 s. ISBN 80-86008-59-2.
33. MOULIS, Vladislav – VALENTA, Jiří - VYKOUKAL, Jiří. *Vznik, krize a rozpad sovětského bloku v Evropě 1944 – 1989*. Ostrava: Amosium servis, 1991. 372 s. ISBN 80-85498-01-4.
34. PIPES, Richard. *Vlastnictví a svoboda*. Praha: Argo, 2008. 364 s. ISBN 978-80-257-0017-4.
35. POSPÍŠIL, Ivo. *Republika Lotyšsko*. In FIALA, Petr – HOLZER, Jan – STRMISKA, Maxmilián. *Politické strany ve střední a východní Evropě*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 471 s. ISBN 80-210-3036-4.
36. RADĚJ, Tomáš – SETNIČKA, Tomáš. *Rumunsko*. In FIALA, Petr – HOLZER, Jan – STRMISKA, Maxmilián. *Politické strany ve střední a východní Evropě*. Brno: Masarykova univerzita, 2002. 471 s. ISBN 80-210-3036-4.
37. RYCHLÍK, Jan a kol. *Dějiny Bulharska*. Praha : Nakladatelství Lidové noviny, 2000. 508 s. ISBN 80-7106-404-1.
38. STRMISKA, Maxmilián. *Postkomunistické stranické soustavy a politická pluralita*. Brno: Masarykova univerzita, 1999. 130 s. ISBN 80-210-2218-3.
39. SUK, Jiří. *Labyrintem revoluce*. Praha: Prostor, 2009, 507 s. ISBN 978-80-7260-219-3.
40. ŠIMÍČEK, Vojtěch. *Mládežnické organizace politických stran v ČR*. Brno: MPU, 1999. 123 s. ISBN 80-210-2023-7.

41. TEJCHMAN, Miroslav. *Nicolae Ceaușescu*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 2004. 205 s. ISBN 80-7106-503-X.
42. TEJCHMAN, Miroslav. *Dějiny Rumunska*. Praha: Karolinum, 1997. 86 s. ISBN 80-7184-480-2.
43. VYKOUKAL, Jiří – LITERA, Bohuslav – TEJCHMAN, Miroslav. *Východ: vznik, vývoj a rozpad sovětského bloku 1944-1989*. Praha: Libri, 2004. 860 s. ISBN 80-85983-82-6.

Články a příspěvky ve sbornících:

1. BARINKA, Roman. Militantní demokracie a evropské právo lidských práv: k otázce zákazu komunistických stran. *Časopis pro právní vědu a praxi*. Brno: Masarykova univerzita, 2007, roč. 7, č. 2, s. 114. ISSN 1210-9126.
2. BENOIST DE, Alain. Totalitarismus. *Kontexty*. Brno: Centrum pro demokracii a kulturu, 2011, roč. 3., č. 1, s. 25. ISSN 1803-6988.
3. BLAŽEK, Tomáš. Schmittovské kořeny konceptu obranyschopné demokracie. *Jurisprudence*, 2009. s. 4. ISSN 1805-2789.
4. KLOKOČKA, Vladimír. Přechod k novému systému hodnot. In *Vyrovnání se s komunistickou minulostí ve státech střední Evropy*. Sborník z Konference středoevropských ústavních soudů. Praha: Linde, 2003, s. 9.
5. KOSAŘ, David. Judikatura ESLP v oblasti rozpouštění politických stran. *Jurisprudence*, 2009, č. 7, s. 29. ISSN 1805-2789.
6. KUBÁT, Michal. Teorie nedemokratických režimů a východní Evropa 1944-1989. *Politologický časopis*. 2006, roč. 13, č. 2. ISSN 1211-3247.
7. RUPNIK, Jacques. Politika vyrovnávání s komunistickou minulostí. In KOPEČEK, Michal. Paměť komunismu v České republice: Zpráva ze sympozia. *Soudobé dějiny* 4, roč. 9, 2001, s. 821-826.
8. ŠIMÍČEK, Vojtěch. Friedrich Christian Schroeder, Herbert Küpper: Die rechtliche Aufarbeitung der kommunistischen Vergangenheit in Osteuropa, Peter Lang GmbH, Internationaler Verlag der Wissenschaften, Frankfurt am Main, 2010. *Právník*. Praha: Ústav státu a práva AV ČR, 2011, č. 1.
9. VILHELM, Petr. Proč KSČM nemění svůj název? *Naše pravda* 5/1991, s. 1.

10. ZEMAN, Pavel. Kořeny a původ evropského fašismu podle Ernsta Nolteho. *Lidové noviny*, 1999, roč.12, č. 90. ISSN 0862-5921.

Internetové zdroje:

1. 8. schůze Senátu PČR v 5. funkčním období, 188. hlasování, 25. 01. 2006. [cit. 2013-03-12]. Dostupné z <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/hlasy?G=5777&O=5>.
2. 511. usnesení Senátu ze 17. schůze dne 30. října 2008. [cit. 2013-02-27]. Dostupné z <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/htmlhled?action=doc&value=48550>.
3. 550. usnesení Senátu ze 14. schůze dne 2. listopadu 2006. [cit. 2013-02-27]. Dostupné z <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/htmlhled?action=doc&value=38748>.
4. *XXVIII. sjezd KSSS*. www.wikipedia.cz. [cit. 2013-03-08]. Dostupné z http://cs.wikipedia.org/wiki/XXVIII._sjezd_KSSS.
5. *XXXIII. pražská teoreticko-politická konference*, 2012. [cit. 2013-03-14]. Dostupné z <http://prahavychod.kscm.cz/article.asp?thema=6328&item=72226>.
6. *Bejrútská deklarace*. KSČM, 2012. [cit. 2013-03-16]. Dostupné z <http://www.kscm.cz/z-medii/71931/bejrutska-deklarace>.
7. BLAŽEK, Antonín. Václav Havel a téma zákazu komunistické strany. *Neviditelný pes*. [cit. 2013-02-24]. Dostupné z http://neviditelnypes.lidovky.cz/polemika-havel-a-komuniste-d04-/p_politika.asp?c=A120811_205317_p_politika_wag.
8. [Businessinfo.cz](http://www.businessinfo.cz). [cit. 2013-03-01]. Dostupné z <http://www.businessinfo.cz/>
9. *Dialog – otázky a odpovědi*. [cit. 2013-07-13]. Dostupné z <http://www.dialog.wbs.cz/rocniky.html>.
10. DRDA, Adam. *Poprask kolem rezoluce odsuzující komunismus*. BBC Czech.com [cit. 2013-03-12]. Dostupné z http://www.bbc.co.uk/czech/domesticnews/story/2006/01/060126_cz_communism_pckg.shtml.
11. *Evropská levice*. Euroskop.cz. [cit. 2013-03-02]. Dostupné z <https://www.euroskop.cz/8649/sekce/konfederativni-frakce-spojnych-evropskych-levych-a-evropska-levice/>.

12. GONDA, Radim. *V Bruselu proti antikomunismu*. KSM, 2006. [cit. 2013-03-12]. Dostupné z <http://www.ksm.cz/ze-zahranici/v-bruselu-proti-antikomunismu.html>.
13. *Hrozba komunismu*. Stenozáznam z veřejného slyšení konaného dne 20. 4. 2005 v Senátu. [cit. 2013-02-24] Dostupné z <http://www.jaromirstetina.cz/aktuality/kveten-2005/hrozba-komunismu.html>.
14. CHARFO, Hassan. Říjnová revoluce a mezinárodní vztahy. *Haló noviny*, 7.11. 2007. [cit. 2013-03-15]. Dostupné z <http://www.sds.cz/view.php?cisloclanku=2007110801>.
15. CHARFO, Hassan. *Strana, která rozdělila evropskou levici*. [cit. 2013-03-16]. Dostupné z <http://www.sds.cz/view.php?cisloclanku=2005021102>.
16. *Kdo jsme?* Program KSČM. [cit. 2013-03-23]. Dostupné z <http://www.kscm.cz/nase-strana/24002/kscm-kdo-jsme?chapter=1297>.
17. KLANG, Mikuláš. Únor 1948 otevřel cestu k naději, hřímala Semelová na Gottwaldově hrobě. 25. 2. 2013. [cit. 2013-07-13]. Dostupné z http://zpravy.idnes.cz/ucteni-gottwaldovy-pamatky-dpb-/domaci.aspx?c=A130225_184357_domaci_klm.
18. KLEINOVÁ, Leona. *Parlamentní volby v Estonsku 2007*. [cit. 2013-03-02]. Dostupné z http://ispo.fss.muni.cz/uploads/EVS/004/EVS_02_02_8.pdf.
19. Komunisté plánovali v Praze další revoluci. *iDnes.cz*, 2005. [cit. 2013-03-15]. Dostupné z http://zpravy.idnes.cz/komuniste-planovali-v-praze-dalsi-revoluci-fe1-/domaci.aspx?c=A050424_220547_domaci_bih.
20. *Komunistická strana v Polsku*. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z <http://www.ptejteseknihovny.cz/uloziste/aba001/2010/komunisticka-strana-v-polsku>.
21. *Komunistickou stranu budú vyšetřovat policajti*. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z http://hnonline.sk/2-53546850-k02000_d-ca.
22. *Koncepce mezinárodní politiky KSČM*. KSČM, 2009. [cit. 2013-03-16]. Dostupné z <http://www.kscm.cz/politika-kscm/odborne-zazemi-kscm/zahranicne-politicka-strategie/zahranicni-politika-a-diplomacie/44739/koncepce-mezinarodni-politiky-kscm?previev=archiv>.

23. Konečná: "Deklarace je nebezpečným pokusem o přepsání dějin". *Britské listy*, 2006. [cit. 2013-03-12]. Dostupné z <http://blisty.cz/art/26749.html>.
24. *Konference Svědomí Evropy*. Praha, 2. – 3. 6. 2008. [cit. 2013-03-13]. Dostupné z <http://www.ustrcr.cz/data/pdf/konference/sbornik-svedomi-cz.pdf>.
25. *Litva: vnitropolitická charakteristika*. BusinessInfo.cz. [cit. 2013-03-01]. Dostupné z <http://www.businessinfo.cz/cs/clanky/litva-vnitropoliticka-charakteristika-17533.html>.
26. *Maďarská komunistická dělnická strana*. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z http://cs.wikipedia.org/wiki/Ma%C4%8Farsk%C3%A1_komunistick%C3%A1_d%C4%9Blnick%C3%A1_stran.
27. *Maďarská socialistická dělnická strana*. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z <http://cs.wikipedia.org/wiki/MSZMP>.
28. MAKOVSKÝ, Dušan. Dialog – stalinistický měsíčník, napojený na KSČM. *www.idnes.cz*, 8. 5. 2013. [cit. 2013-07-13]. Dostupné z <http://makovsky.blog.idnes.cz/c/337950/Dialog-stalinisticky-mesicnik-napojeny-na-KSCM.html>.
29. MARX, Karel - ENGELS, Bedřich. *Komunistický manifest. 1848*. [cit. 2010-03-20]. Dostupné z http://www.sds.cz/docs/prectete/eknihy/mks/km_2.htm.
30. *Naše strana*. KSČM. [cit. 2013-02-24]. Dostupné z <http://www.kscm.cz/nase-strana/24002?chapter=1297>.
31. Návrh rezoluce Parlamentního shromáždění Rady Evropy „*Potřeba mezinárodního odsouzení zločinů totalitních komunistických režimů*“. [cit. 2013-03-12]. Dostupné z <http://www.senat.cz/xqw/webdav/pssenat/original/35928/30388>.
32. NEUBAUER, Milan. Pro KSČM má "stalinismus" stále zásadní význam. *Blisty*, 2004. [cit. 2013-03-16]. Dostupné z <http://blisty.cz/art/18099.html>.
33. *Novoroční projev prezidenta ČSSR Václava Havla*. Pražský hrad, 1. ledna 1990. [cit. 2013-03-13]. Dostupné z http://vaclavhavel.cz/showtrans.php?cat=projevy&val=327_projevy.html&typ=HTML.
34. *Petice S komunisty se nemluví*. [cit. 2013-02-27]. Dostupné z http://www.sds.cz/docs/prectete/e_kolekt/s_k_s_n.htm.

35. Petice „S komunisty se nemluví“ narazila. 4.7.2003. *www.rozhlas.cz* [cit. 2013-02-27]. Dostupné z http://www.rozhlas.cz/komentare/portal/_zprava/79976
36. *Petice Zrušme komunisty*. [cit. 2013-02-27] Dostupné z <http://www.zrusmekomunisty.cz/index.php>.
37. *Poválečné období, sovětizace střední a východní Evropy a převzetí moci komunistickými stranami*. [cit. 2013-03-03]. Dostupné z <http://www.rokzarokem.cz/1944-1948>.
38. *Program strany*. KSČM. [cit. 2013-03-15]. Dostupné z <http://www.kscm.cz/nase-strana/24002/kscm-kdo-jsme?chapter=1297>.
39. *Prohlášení k občanům ČSSR*. Tiskové zprávy KSČM. [cit. 2013-02-23]. Dostupné z <http://www.kscm.cz/stanoviska-tiskove-konference-projevy/stanoviska/40411/prohlaseni-k-obcanum-cssr?preiev=archiv>.
40. *Prohlášení socialistické strany Lotyšska*. KSM, 2007. [cit. 2013-03-02]. Dostupné z <http://www.ksm.cz/ze-zahranici/prohlaseni-socialisticke-strany-lotysska.html>.
41. *Přístupy KSČM k současnému světovému a evropskému systému bezpečnosti*. KSČM. [cit. 2013-03-15]. Dostupné z <http://www.kscm.cz/politika-kscm/odborne-zazemi-kscm/bezpecnostni-a-branna-strategie/bezpecnostni-politika-a-integrovanany-zachranny-system/62209/pristupy-kscm-k-soucasnemu-svetovemu-a-evropskemu-systemu-bezpecnosti>.
42. *Ruští komunisté chtějí rehabilitovat Stalina*. Strana demokratického socialismu. [cit. 2013-03-08]. Dostupné z <http://www.sds.cz/view.php?cisloclanku=2005041802>.
43. *Socialismus pro 21. století*. Programový dokument, přijatý VII. sjezdem KSČM dne 21. 4. 2008. [cit. 2013-07-13]. Dostupné z <http://www.kscm.cz/nase-strana/sjezdy-kscm/vii-sjezd-kscm/35668/socialismus-pro-21-stoleti>.
44. *Stanovy SEL*. [cit. 2013-03-16]. Dostupné z http://www.sds.cz/docs/dokument/st_el_cz.htm.
45. *Stanovy KSČM*. KSČM. [cit. 2013-03-01]. Dostupné z <http://www.kscm.cz/nase-strana/stanovy>.

46. Stenoprotokol ze 16. společné schůze SL a SN ze dne 29. 11. 1989. Digitální knihovna Poslanecké sněmovny. [cit. 2012-03-09]. Dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/016schuz/s016001.htm>.
47. Stenozáznam ze 13. schůze PS PČR ze dne 11. února 2011. [cit. 2013-07-13]. Dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/2010ps/stenprot/013schuz/13-8.html>.
48. Stenozáznam z jednání FS ČSSR dne 23. ledna 1990. [cit. 2013-02-24]. Dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/stenprot/022schuz/s022008.htm>.
49. Stenozáznam z jednání Poslanecké sněmovny dne 9. července 1993. [cit. 2013-02-25]. Dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1993ps/stenprot/011schuz/s011026.htm#r11>.
50. Stenozáznam z vystoupení senátora Jaromíra Štětiny na plénu Senátu při projednávání petice www.zrusmekomunisty dne 4.11.2006. [cit. 2013-03-23]. Dostupné z <http://www.senat.cz/xqw/xervlet/pssenat/hlasovani?action=steno&O=5&IS=3506&T=154#st154>.
51. STRUHA, Kamil. Zástupy studentů rozšiřují členské základny stran, jen KSČM vymírá. *MF Dnes*, listopad 2009. [cit.2013-07-11]. Dostupné z <http://zpravy.idnes.cz/>.
52. SUK, Jiří. *Dekomunizace*. Atlas transformace. [cit. 2013-02-25]. Dostupné z <http://www.monumenttotransformation.org/atlas-transformace/html/d/dekomunizace/dekomunizace.html>.
53. ŠNÍDL, Vladimír. *Soudružka učitelka chválí boj proti kulakům. Ted' míří do poslanecké lavice*. Duben 2010. [cit. 2013-07-13]. Dostupné z <http://zpravy.slivko.cz/soudruzka-ucitelka-chvali-boj-proti-kulakum-ted-miri-do-poslanecke-lavice/>.
54. ŠTEFEK, Zdeněk. *Informace z 5. zasedání ÚV KSČM*. [cit.2013-07-11]. Dostupné z <http://tresnicka.kscm.cz/article.asp?thema=6442&item=75717>.
55. Trestný zákon - Zákon č. 300/2005 Z. z. - úplné znenie. [cit. 2013-03-10]. Dostupné z <http://www.zakonypreludi.sk/zz/2005-300#f6358702>.

56. *Usnesení FS č. 106 k Prohlášení FS ČSSR k současné vnitropolitické situaci.* Digitální knihovna Poslanecké sněmovny. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z <http://www.psp.cz/eknih/1986fs/slsn/usneseni/u0106.htm>.
57. *Usnesení Vlády České republiky ze dne 29. února 2012 č. 127.* [cit. 2013-02-28] Dostupné z [http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/4D73A3906246B880C12579B9004B5945/\\$FILE/127%20p%C5%99%C3%ADloha%20w120229a.0127.pdf](http://kormoran.vlada.cz/usneseni/usneseni_webtest.nsf/0/4D73A3906246B880C12579B9004B5945/$FILE/127%20p%C5%99%C3%ADloha%20w120229a.0127.pdf).
58. Vládní návrh, kterým se mění ústavní zákon č. 100/1960 Sb., Ústava ČSSR. Digitální knihovna Poslanecké sněmovny. [cit. 2012-03-10]. Dostupné z http://www.psp.cz/eknih/1986fs/tisky/t0217_00.htm.
59. *Volby do Národnej rady Slovenskej republiky 2012.* [cit.2013-03-10]. Dostupné z <http://app.statistics.sk/nrsr2012/sr/tab3.jsp?lang=sk>.
60. Volby. CZ. Český statistický úřad. [cit.2013-07-11]. Dostupné z www.volby.cz.
61. *Vystoupení předsedy KSČM Miroslava Grebeníčka na Mezinárodní konferenci k 60. výročí osvobození.* SDS, 2005. [cit. 2013-03-15]. Dostupné z <http://www.sds.cz/view.php?cislocianku=2005042302>.
62. *Vystoupení místopředsedy ÚV KSČM Václava Exnera na mezinárodní konferenci k 60. výročí osvobození.* Politikon. [cit. 2013-03-15]. Dostupné z <http://www.politikon.cz/index.php/politicke-udalosti/10/406-vystoupeni-mistopedsey-uv-ksm-v-exnera-na-mezinarodni-konferenci-k-60-vyro-i-osvobozeni>.
63. *Založení Strany evropské levice.* Tisková zpráva SDS. [cit. 2013-03-16]. Dostupné z <http://www.sds.cz/docs/tiskove/040509.htm>.
64. *Zpívající revoluce.* [www.wikipedia.cz](http://cs.wikipedia.org/wiki/Zp%C3%ADvaj%C3%ADc%C3%AD_revoluce). [cit. 2013-03-01]. Dostupné z http://cs.wikipedia.org/wiki/Zp%C3%ADvaj%C3%ADc%C3%AD_revoluce.
65. *Zpráva o postupu státních orgánů při postihu trestných činů motivovaných rasismem a xenofobií.* MV ČR, 1997. [cit. 2010-03-14]. Dostupné z <http://aplikace.mvcr.cz/archiv2008/extremis/zprava/zprava.html>.
66. *Zpráva předsednictva ÚV KSČ pro mimořádný sjezd KSČ.* 1989. [cit. 2013-03-01]. Dostupné z http://www.janbures.cz/User_Data/Images/pdf.

67. *Zpráva ÚV KSČS o činnosti strany od mimořádného sjezdu KSČ*. SDS, 2006. [cit. 2012-04-15]. Dostupné z <http://www.sds.cz/view.php?cisloclanku=2006040902>.

Ostatní zdroje:

1. 5. usnesení Dočasné komise Senátu pro posouzení ústavnosti KSČM ze dne 5. 11. 2009. Senát PČR. Archiv Senátu PČR.
2. 6. usnesení Dočasné komise Senátu pro posouzení ústavnosti KSČM ze dne 8. 12. 2009. Senát PČR. Archiv Senátu PČR.
3. *Dopis JUDr. Gronwaldtové Wagnerové Petru Hanzlíkovi ze dne 24. 5. 2007*. Závěrečná zpráva senátní komise pro posouzení ústavnosti KSČM, kap. 4. Archiv Senátu PČR.
4. *Dopis MUDr. Ivana Langera, ministra vnitra senátoru Jaromíru Štětiny ze dne 16. 2. 2007*. Archiv senátora Jaromíra Štětiny.
5. *Dopis předsedy vlády RNDr. Petra Nečase senátoru Štětiny, č.j. 10942/11 – SES ze dne 11. srpna 2011*. Archiv senátora Jaromíra Štětiny.
6. DVOŘÁKOVÁ, Vladimíra. *Vyjádření k usnesení č. 511 ze dne 30. října 2008 Senátu PČR*. Archiv senátora Jaromíra Štětiny.
7. GERLOCH, Aleš. *Posouzení relevance podání návrhu na rozpuštění KSČM v návaznosti na usnesení Senátu PČR č. 511 ze dne 30. října 2008*. Archiv senátora Jaromíra Štětiny.
8. HÁJKOVÁ, Pavlina. *Komunistický svaz mládeže jako příklad politického extremismu. Ústavně - právní aspekty*. Bakalářská práce. Praha: Vysoká škola Cevro Institut, 2010.
9. HULÍK, Milan. *Je KSČM řádně registrována a existuje právně vůbec?* Závěrečná zpráva senátní komise pro posouzení ústavnosti KSČM, kap. 5. Archiv Senátu PČR.
10. *Informace k podnětu Senátu PČR na rozpuštění či pozastavení činnosti KSČM*. Ministerstvo vnitra. Praha, 2009. Archiv senátora Jaromíra Štětiny.
11. MAREŠ, Miroslav. *Podkladový materiál pro podporu vládního návrhu na pozastavení činnosti či rozpuštění KSČM*. Brno, 2011. Archiv senátora Jaromíra Štětiny.

12. MAZEL, Michal. *Návrh na pozastavení činnosti KSČM*. Praha, 2011. Archiv senátora Jaromíra Štětiny.
13. *Naděje pro Českou republiku*. Programový dokument strany přijatý na VI. sjezdu KSČM dne 15. 5. 2004. Závěrečná zpráva senátní komise pro posouzení ústavnosti KSČM, kap. 9. Archiv Senátu PČR.
14. *Oznámení pro evidenci KSČM*. Závěrečná zpráva senátní komise pro posouzení ústavnosti KSČM, kap. 5. Archiv Senátu PČR.
15. *Projev Miroslava Grebeníčka, předsedy KSČM, k 80. výročí založení KSČ. 2001*. Závěrečná zpráva senátní komise pro posouzení ústavnosti KSČM, kap. 9. Archiv Senátu PČR.
16. *Projev Vojtěcha Filipa, předsedy KSČM, v předvečer 59. výročí komunistického puče*. Zasedání ÚV KSČM, 24. 2. 2007. Závěrečná zpráva senátní komise pro posouzení ústavnosti KSČM, kap. 9. Archiv Senátu PČR.
17. *Předkládací zpráva ministerstva vnitra*. MV ČR, 2011. Archiv senátora Jaromíra Štětiny.
18. *Rozpuštění politických stran*. NSS, oddělení dokumentaristiky a analytiky. D-254/2008/oda.
19. *Stanovisko výkonného výboru ÚV KSČM k 60. výročí únorových událostí v roce 1948*. Závěrečná zpráva senátní komise pro posouzení ústavnosti KSČM, kap. 9. Archiv Senátu PČR.
20. SVOBODA, Ivo. *Znalecký posudek ve věci podání návrhu na pozastavení činnosti politické strany KSČM*. Brno, 2011. Archiv senátora Jaromíra Štětiny.
21. *Trestní oznámení Josefa Boušky z 3. února 2005*. Závěrečná zpráva senátní komise pro posouzení ústavnosti KSČM, kap. 4. Archiv Senátu PČR.
22. UHL, Pavel. *Analýza možností a právních souvislostí případného návrhu podaného vládou na pozastavení činnosti KSČM*. Praha, 2011. Archiv senátora Jaromíra Štětiny.
23. *Východiska dalšího postupu při zpracování návrhu vlády na pozastavení činnosti KSČM*. Ministerstvo spravedlnosti. Praha, 2011. Archiv senátora Jaromíra Štětiny.
24. *Zpráva o činnosti ÚV KSČM o činnosti strany od 1. sjezdu KSČM*. Dokumenty II. sjezdu KSČM. Archiv senátora Jaromíra Štětiny.

25. *Zpráva ÚV KSČM o činnosti KSČM v období po V. sjezdu KSČM*. Praha: ÚV KSČM, 2004. Závěrečná zpráva senátní komise pro posouzení ústavnosti KSČM, kap. 9. Archiv Senátu PČR.

Judikatura:

1. *Herri Batasuna a Batasuna proti Španělsku*. Rozsudek Velkého senátu ze dne 30.6.2009, stížnosti č. 25803/04, 25817/04, 25803/04, 25817/04, ASPI.
2. KOSAŘ, David. *Věc Vajnai proti Maďarsku*. Rozsudek senátu ze dne 8. 7. 2008, stížnost č. 33629/06, ASPI.
3. Nález Ústavního soudu ze dne 21. 12. 1993. Pl.ÚS 19/1993.
4. *Partidul Comunistilor (Nepeceristi) a Ungureanu proti Rumunsku*. Rozsudek senátu ze dne 3. 2. 2005, stížnost č. 46626/99, ASPI.
5. *Refah Partisi (Strana prosperity), Erbakan, Kazan a Tekdal proti Turecku*. Rozsudek Velkého senátu ze dne 31. 7. 2001, stížnosti č. 41340/98, 41342/89, 41344/98. ASPI.
6. *Rozsudek NSS ve věci Vláda proti Dělnické straně ze dne 17. 2. 2010*, čj. Pst 1/2009- 348.
7. *Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 24. 6. 2009*, čj. Pst 22/2008-41
8. *Sjednocená komunistická strana Turecka a další proti Turecku*. Rozsudek Velkého senátu ze dne 30. 1. 1998, stížnost č. 21237/93.
9. *Socialistická strana proti Turecku*. Rozsudek Velkého senátu ze dne 25.5. 1998, stížnosti č. 21237/93. ASPI.
10. *Strana svobody a demokracie (ÖZDEP) proti Turecku*. Rozsudek Velkého senátu ze dne 8.12.1999, stížnosti č. 23885/94, ASPI.
11. *Tsonev proti Bulharsku*. Rozsudek senátu ze dne 13. dubna 2006, stížnost č. 45063/99, ASPI.
12. *Věc: Vláda proti Dělnické straně o návrhu na rozpuštění politické strany*. Rozsudek Nejvyššího správního soudu ze dne 4. 3. 2009, čj. Pst 1/2008 – 66

Právní předpisy:

1. Úmluva o ochraně lidských práv a základních svobod. Řím, 4. XI. 1950.
2. Ústavní zákon č. 100/1960 Sb. ze dne 11. července 1960 Ústava Československé socialistické republiky.
3. Ústavní zákon ČNR č. 1/1993 Sb., Ústava České republiky.
4. Ústavní zákon ČNR č. 2/1993 Sb. , Listina základních práv a svobod.
5. Ústava Slovenské republiky z 1. septembra 1992, uverejnená v Zbierke zákonov č. 92/1992, s. 2657.
6. Zákon č. 85/2005 Z.z. zo 4. februára 2005 o politických stranách a politických hnutiach.
7. Zákon č. 198/1993 Sb. o protiprávnosti komunistického režimu a o odporu proti němu.
8. Zákon č. 424/1991 Sb. ze dne 2. října 1991 o sdružování v politických stranách a v politických hnutích.